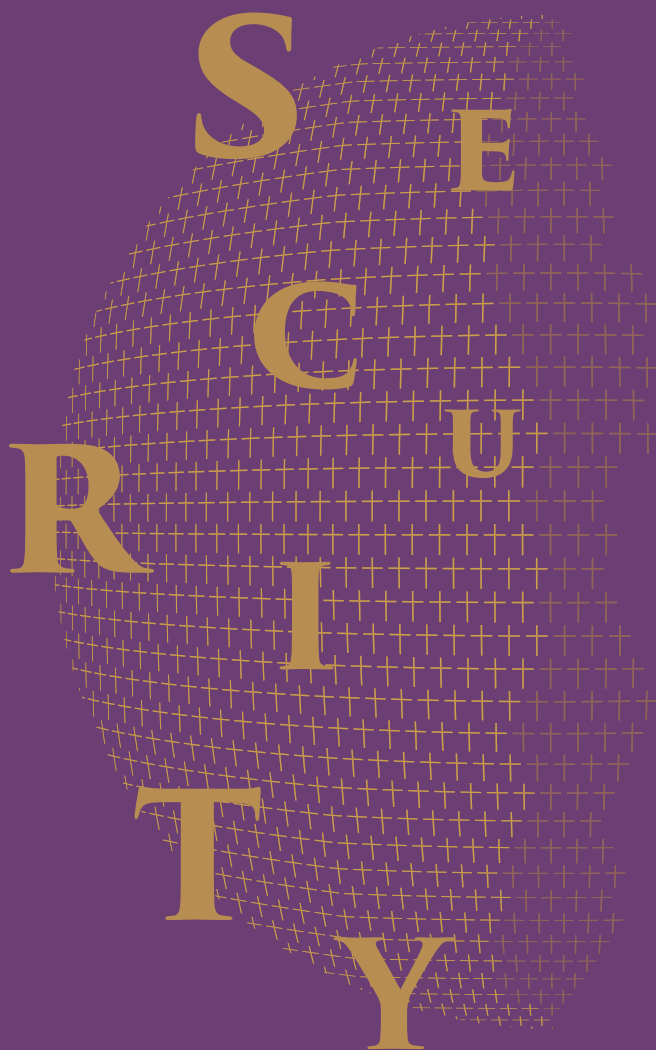

Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan:

identyfikacja zjawiska i zaspokajanie
potrzeb społeczności chrześcijańskich
w zakresie bezpieczeństwa

Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan:

identyfikacja zjawiska i zaspokajanie
potrzeb społeczności chrześcijańskich
w zakresie bezpieczeństwa

Praktyczny przewodnik

Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan: identyfikacja zjawiska i zaspokajanie potrzeb społeczności chrześcijańskich w zakresie bezpieczeństwa. Praktyczny przewodnik

Tłumaczenie: Master Agnieszka Burnus

Wydawca:

Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR)
ul. Miodowa 10
00-251 Warszawa
Polska

www.osce.org/odihr

© OBWE/ODIHR 2026

Treść niniejszej publikacji można swobodnie wykorzystywać i kopiować do celów edukacyjnych oraz innych celów niekomercyjnych pod warunkiem, że każda taka reprodukcja będzie opatrzona informacją o źródle pochodzenia, tj. OBWE/ODIHR.

ISBN: 978-92-9271-491-8

Projekt: Homework

Niniejszy przewodnik stanowi część **serii** publikacji poświęconych przestępstwom z nienawiści na tle religijnym oraz potrzebom społeczności religijnych lub wyznaniowych w zakresie bezpieczeństwa.

Podziękowania

ODIHR wyraża wdzięczność wszystkim przedstawicielom władz, środowisk akademickich, niezależnym ekspertom, działaczom społeczeństwa obywatelskiego oraz członkom wspólnot chrześcijańskich, którzy wzięli udział w procesie konsultacji prowadzącym do powstania niniejszego przewodnika. Szczególne podziękowania kierujemy do następujących osób za ich wkład w opracowanie tego przewodnika: Anna Maria Djordjevic, Tatyana Gribanova oraz Mine Yildirim. Polskie tłumaczenie przygotował Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza (ISKK). Druk polskiej edycji sfinansował Pallotyński Sekretariat Misyjny.

Spis treści

Podziękowania	3
Przedmowa	6
Streszczenie	8
Wprowadzenie	11
CZĘŚĆ PIERWSZA: ZROZUMIENIE WYZWAŃ ZWIĄZANYCH Z PRZESTĘPSTWAMI Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN	19
I. Przepęstwa z nienawiści wobec chrześcijan w regionie OBWE: kontekst	20
II. Przepęstwa z nienawiści wobec chrześcijan w regionie OBWE: główne cechy	36
III. Przepęstwa z nienawiści wobec chrześcijan w regionie OBWE: skutki	50
CZĘŚĆ DRUGA: ZOBOWIĄZANIA OBWE I MIĘDZYNARODOWE STANDARDY DOTYCZĄCE NIETOLERANCJI WOBEC CHRZEŚCIJAN ORAZ KLUCZOWE ZASADY DOTYCZĄCE PRZECIWDZIAŁANIA PRZESTĘPSTWOM Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN	59
I. Zobowiązania polityczne oraz zobowiązania międzynarodowe	60
II. Kluczowe zasady kierujące działaniami na rzecz przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz zaspokajania potrzeb społeczności chrześcijańskich w zakresie bezpieczeństwa	69
1. Zasady oparte na prawach człowieka	69
2. Zasady kompleksowe, holistyczne i oparte na współpracy	70
3. Zasady partycypacyjne	72
4. Zasada „nie szkodzić”	73
5. Podejście skoncentrowane na ofierze (victim-centred)	74
6. Wrażliwość na płęć	75
7. Przejrzystość	76

CZĘŚĆ TRZECIA: REAGOWANIE NA PRZESTĘPSTWA Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN. WYZWANIA ZWIĄZANE Z BEZPIECZEŃSTWEM SPOŁECZNOŚCI CHRZEŚCIJAŃSKICH	77
Praktyczne kroki	78
1. Uznanie faktu istnienia problemu	78
2. Promowanie edukacji, podnoszenie świadomości oraz dialog międzywyznaniowy i międzyreligijny	80
3. Gromadzenie danych dotyczących przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, w tym we współpracy ze społecznościami chrześcijańskimi i społeczeństwem obywatelskim	93
4. Budowanie zaufania między rządem a społecznościami chrześcijańskimi	100
5. Współpraca ze wspólnotami chrześcijańskimi w celu skutecznego reagowania na zagrożenia związane z przestępstwami z nienawiści	104
6. Uspokajanie społeczności w przypadku przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan	110
7. Zapewnienie wsparcia ofiarom przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan	114
CZĘŚĆ CZWARTA: DZIAŁANIA PROPONOWANE DLA KLUCZOWYCH INTERESARIUSZY NA RZECZ PRZECIWDZIAŁANIA PRZESTĘPSTWOM Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN	119
ZAŁĄCZNIKI	133
ZAŁĄCZNIK 1: Studia przypadków	134
ZAŁĄCZNIK 2: Chrześcijaństwo - krótkie wprowadzenie dla organów ścigania	141

Przedmowa

W ostatnich latach społeczności chrześcijańskie w całym regionie OBWE doświadczają wielorakich aktów nienawiści, poczynając od aktów wandalizmu (np. graffiti, napisy) aż po groźby, napaści fizyczne i morderstwa. Ataki te kierowane są przeciwko wielu różnym wspólnotom chrześcijańskim. Agresja i przemoc wywołują trwałą traumę u ofiar, ich rodzin oraz całych społeczności, a pozostawione bez odpowiedzi mogą prowadzić do naruszenia pokoju i bezpieczeństwa oraz podważać stabilność społeczeństw i całego regionu.

Każdy incydent motywowany uprzedzeniami wobec chrześcijan jest atakiem nie tylko na osoby lub mienie, lecz także na podstawowe wartości stanowiące fundament funkcjonowania demokratycznych społeczeństw, takie jak wolność religijna, godność, wzajemny szacunek i równość.

Szczególnie nagłący charakter tej kwestii wynika z faktu, że przestępstwa z nienawiści na tle religijnym są często bagatelizowane i niezgłaszane, a względy polityczne często prowadzą do ich ignorowania. Każda forma nienawiści na tle religijnym lub dotycząca przekonań powinna zostać jednoznacznie potępiona i potraktowana z taką samą powagą jak wszystkie inne przestępstwa z nienawiści. Jeżeli w społeczeństwie akty nienawiści religijnej uznaje się wybiórczo lub się je minimalizuje, prowadzi to do wytworzenia niebezpiecznego precedensu, który sprzyja utrwalaniu nietolerancji i podważa zasadę, że wszystkie religie i przekonania zasługują na równą ochronę prawną. Podobnie jak w każdym innym przypadku stygmatyzowania „inności”, uprzedzenia kierowane wobec chrześcijan zagrażają nie tylko bezpieczeństwu osób wierzących, lecz także szeroko pojętej strukturze pluralistycznych, otwartych i równych społeczeństw.

Zwalczanie nienawiści religijnej wymaga kompleksowego, przekrojowego i zintegrowanego podejścia, ponieważ akty te rzadko są odosobnionymi przypadkami; często są one symptomami szerszych podziałów społecznych, systemowych uprzedzeń i wzrastającej nietolerancji. Ramy prawne odgrywają istotną rolę w zapobieganiu przestępstwom z nienawiści i w ich karaniu, ale samo ustawodawstwo nie wystarczy. Równie istotna jest edukacja, która od najmłodszych lat promuje wzajemne zrozumienie, eliminuje szkodliwe stereotypy i sprzyja kulturze szacunku. Dialog międzywyznaniowy może niwelować podziały między społecznościami oraz zachęcać do empatii i solidarności ponad podziałami religijnymi. Odpowiedzialność mediów, kampanie uświadamiające społeczeństwo oraz usługi wsparcia dla ofiar również przyczyniają się do tworzenia integracyjnego środowiska, w którym społeczności chrześcijańskie – a także wszystkie inne – mogą czuć, że są bezpieczne i otoczone szacunkiem. Wieloaspektowa strategia daje możliwości, by w sposób zarówno prewencyjny, jak i reaktywny, zajmować się problemami leżącymi u podstaw nietolerancji.

Jednym z zadań Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR) jest wspieranie państw-członków OBWE w ich wysiłkach na rzecz przeciwdziałania nietolerancji wobec chrześcijan. Państwa zrzeszone w OBWE wielokrotnie potępiały nietolerancję i dyskryminację ze względu na religię lub przekonania, w tym wobec chrześcijan, i zobowiązały się do przeciwdziałania tym zjawiskom. W decyzji Rady Ministerialnej z Madrytu z 2007 r. wezwano przedstawicieli politycznych do zdecydowanego potępienia przejawów nietolerancji wobec chrześcijan. W decyzji Rady Ministerialnej z Kijowa z 2013 r. wezwano państwa uczestniczące do zapobiegania nietolerancji, przemocy i dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania (w tym wobec chrześcijan), oraz do przyjęcia polityki promującej poszanowanie i ochronę miejsc kultu religijnego.

Niniejszy przewodnik jest najnowszą publikacją ODIHR poświęconą przestępstwom z nienawiści i potrzebom społeczności, których bezpieczeństwo zostało zagrożone. Wcześniejsze publikacje to: „Zrozumienie antysemitycznych przestępstw z nienawiści i zapewnienie bezpieczeństwa społeczności żydowskim. Praktyczny przewodnik” oraz „Zrozumienie przestępstw z nienawiści wobec muzułmanów i zaspokajanie potrzeb społeczności muzułmańskich w zakresie bezpieczeństwa. Praktyczny przewodnik”. W niniejszym przewodniku ODIHR przedstawia zestaw kompleksowych zaleceń, które mają pomóc państwom uczestniczącym w podejmowaniu praktycznych kroków w celu realizacji tych zobowiązań. Zalecenia mają w szczególności na celu wzmocnienie współpracy między organami państwowymi (w tym organami ścigania) a społecznościami chrześcijańskimi w celu rozwiązywania problemów związanych z bezpieczeństwem tych społeczności.

Niniejszy przewodnik jest efektem obszernego i kompleksowego procesu konsultacji z ekspertami i przedstawicielami państw zrzeszonych w OBWE, a także z przedstawicielami organizacji społeczeństwa obywatelskiego i społeczności chrześcijańskich. Opracowanie przewodnika było możliwe dzięki wsparciu finansowemu Węgier, Włoch i Polski.

Maria Telalian
Dyrektor ODIHR

Streszczenie

PRZED JAKIMI WYZWANIAM I STOIMY?

Do przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan dochodzi w całym regionie OBWE. Przestępstwa te wymierzone są w kobiety i mężczyzn, chłopców i dziewczęta wyznania chrześcijańskiego, a także w osoby lub społeczności postrzegane jako chrześcijańskie lub jako z nimi związane. Ofiarami aktów przemocy i wandalizmu wobec chrześcijan padają również instytucje chrześcijańskie, co obejmuje miejsca kultu, cmentarze i pomniki.

Przestępstwa motywowane nietolerancją wobec chrześcijan wywierają głęboki wpływ nie tylko na konkretne ofiary ataków, ale także na codzienne funkcjonowanie pozostałych chrześcijan i całych chrześcijańskich społeczności. Skutki przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan i wiążące się z tym wyzwania w zakresie bezpieczeństwa mogą wpływać na sposób, w jaki chrześcijanie wyrażają swoją tożsamość religijną oraz jak sprawują praktyki religijne, a ponadto mają wpływ na życie społeczne i wspólnotowe, co może przejawiać się np. poprzez:

- niechęć do uczestniczenia w nabożeństwach oraz niechęć do rozpowszechniania literatury religijnej i do publicznego określania siebie jako chrześcijanie; niechęć do otwartej rozmowy na temat swojej wiary lub do noszenia symboli religijnych lub ubrań wskazujących na wiarę;
- niechęć do organizowania i promowania uroczystości i świąt religijnych oraz tym podobnych wydarzeń – z obawy przed potencjalnymi atakami;
- zwiększanie nakładów na środki bezpieczeństwa w miejscach kultu, co może nadwyręzać zasoby społeczności chrześcijańskich (i zmniejszać ich zasoby przeznaczone na działalność religijną, kulturalną i społeczną);
- odwoływanie wydarzeń lub zamykanie inicjatyw społecznych prowadzonych przez organizacje chrześcijańskie z powodu powtarzających się ataków na instytucje i wydarzenia prowadzone przez chrześcijan; oraz
- samoizolację od ogółu społeczeństwa z powodu ciągłych zagrożeń oraz braku wsparcia instytucjonalnego lub – w skrajnych przypadkach – przeniesienie się społeczności w inne miejsce w poszukiwaniu bezpieczeństwa i swobody wyznawania swojej religii.

DLACZEGO JEST TO WAŻNE DLA PAŃSTW UCZESTNICZĄCYCH?

Państwa uczestniczące w OBWE zobowiązały się do rozpoznawania, rejestrowania i zgłaszania przestępstw z nienawiści motywowanych uprzedzeniami wobec chrześcijan oraz wspierają wysiłki instytucji OBWE na rzecz opracowywania skutecznych i kompleksowych środków reagowania na przestępstwa z nienawiści.

Państwa zobowiązały się do podjęcia działań mających na celu „zapobieganie nietolerancji, przemocy i dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania, w tym wobec chrześcijan”, a także do „przyjęcia polityki promującej poszanowanie i ochronę miejsc kultu i obiektów religijnych, zabytków religijnych, cmentarzy i sanktuariów przed aktami wandalizmu i zniszczeniem”¹. W szeregu decyzji Rady Ministerialnej powtarza się stwierdzenie, że przestępstwa z nienawiści stanowią zagrożenie dla bezpieczeństwa osób i dla spójności społecznej, a także mogą prowadzić do konfliktów i przemocy na szerszą skalę².

CO MOGĄ ZROBIĆ RZĄDY?

Rządy mogą podjąć szereg działań w celu rozwiązania problemu przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan. Mogą one:

- uznać, że przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan stanowią poważne zagrożenie nie tylko dla bezpieczeństwa jednostek i społeczności, ale także, w szerszym ujęciu, dla spójności społecznej i bezpiecznego funkcjonowania społeczeństwa, a zatem wymagają szybkich, skoordynowanych i kompleksowych reakcji;
- natychmiast i jednoznacznie potępiać wszystkie przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan i publicznie wyrażać solidarność z dotkniętymi nimi społecznościami chrześcijańskimi;
- opracować kompleksowe krajowe polityki i strategie edukacyjne w celu wyeliminowania podstawowych przyczyn nietolerancji wobec chrześcijan;

1 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 3/13 „Wolność myśli, sumienia, religii lub przekonań” (OSCE Ministerial Council Decision No. 3/13, „Freedom of thought, conscience, religion or belief”), Kijów, 6 grudnia 2013 r.

2 Zob. m.in. Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 6/02 „Tolerancja i niedyskryminacja” (OSCE Ministerial Council Decision No. 6/02, „Tolerance and non-discrimination”), Porto, 7 grudnia 2002 r.; Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 12/04 „Tolerancja i niedyskryminacja” (OSCE Ministerial Council Decision No. 12/04, „Tolerance and non-discrimination”), Sofia, 7 grudnia 2004 r.; Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 10/05 „Tolerancja i niedyskryminacja: promowanie wzajemnego szacunku i zrozumienia” (OSCE Ministerial Council Decision No. 10/05, „Tolerance and non-discrimination: promoting mutual respect and understanding”), Lublana, 6 grudnia 2005 r.; Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 13/06 „Zwalczanie nietolerancji i dyskryminacji oraz promowanie wzajemnego szacunku i zrozumienia” (OSCE Ministerial Council Decision No. 13/06, „Combating intolerance and discrimination and promoting mutual respect and understanding”), Bruksela, 6 grudnia 2006 r.; Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 10/07 „Tolerancja i niedyskryminacja: promowanie wzajemnego szacunku” (OSCE Ministerial Council Decision No. 10/07, „Tolerance and non-discrimination: promoting mutual respect”), Madryt, 3 grudnia 2007 r.

- prowadzić kampanie i działania uświadamiające w celu lepszego zrozumienia problemu nietolerancji wobec chrześcijan;
- promować, wspierać i ułatwiać otwarty i przejrzysty dialog międzywyznaniowy i międzyreligijny oraz nawiązywanie partnerstw w celu zwalczania nietolerancji i dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania, a także by budować relacje oparte na otwartości i zaufaniu oraz wspierać w społeczeństwie większą tolerancję, wzajemny szacunek i zrozumienie;
- wzmocnić proces gromadzenia, rejestrowania, udostępniania i analizy danych dotyczących przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, co obejmuje ustawodawstwo, opracowywanie wytycznych, ulepszone mechanizmy rejestrowania, programy szkoleniowe, badania dotyczące wiktyimizacji, publikację danych i bieżącą ocenę;
- współpracować ze społecznościami chrześcijańskimi i szeroko pojętym społeczeństwem obywatelskim w celu wzmocnienia monitorowania, rejestrowania i wymiany danych dotyczących przemocy na tle nienawiści i jej przejawów;
- budować zaufanie społeczności chrześcijańskich poprzez ustanowienie dwustronnych, otwartych i przejrzystych kanałów komunikacji i koordynacji;
- wspierać społeczności chrześcijańskie w prowadzeniu ocen ryzyka i wdrażania środków mających na celu wzmocnienie ich poczucia bezpieczeństwa oraz przygotowanie na sytuacje kryzysowe;
- w okresach podwyższonego ryzyka wdrażać wzmocnione środki bezpieczeństwa i ochrony w celu zabezpieczania miejsc kultu religijnego oraz innych obiektów o podobnym charakterze; oraz
- razem z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego opracowywać spójne i skuteczne systemy wspierania ofiar, aby zapewnić ofiarom przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan wsparcie zarówno kompleksowe, jak i pełne wrażliwości i szacunku.

Wprowadzenie

KONTEKST

Państwa uczestniczące w OBWE (ang. participating States) uzgodniły szereg zobowiązań dotyczących przeciwdziałania nietolerancji i dyskryminacji, w tym nietolerancji wobec chrześcijan, oraz przestrzegania wolności religii lub przekonań i związanych z nimi praw człowieka³. Podkreśliły one przy tym potrzebę kompleksowego i przekrojowego podejścia do skutecznego zwalczania różnych form nietolerancji i dyskryminacji, uznając jednocześnie ich specyfikę i kontekst historyczny. Po raz pierwszy przewodniczący OBWE wspomniał o nietolerancji wobec chrześcijan w oficjalnym oświadczeniu wydanym podczas konferencji w Kordobie w 2005 r.⁴ Następnie Rada Ministerialna OBWE podjęła szereg decyzji mających na celu opracowanie ogólnounijnej strategii przeciwdziałania uprzedzeniom, nietolerancji i dyskryminacji wobec chrześcijan⁵. W 2006 r. Rada Ministerialna OBWE wezwała państwa uczestniczące do zajęcia się podstawowymi przyczynami nietolerancji i dyskryminacji „poprzez wzmożone działania uświadamiające, które [...] mają na celu zapobieganie nietolerancji i dyskryminacji, w tym wobec chrześcijan, żydów, muzułmanów i wyznawców innych religii”⁶. W 2007 r. Rada Ministerialna wezwała również do „kontynuowania wysiłków przez przedstawicieli politycznych, w tym parlamentarzystów, w celu zdecydowanego odrzucenia i potępienia przejawów rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu, dyskryminacji i nietolerancji, w tym wobec chrześcijan, żydów, muzułmanów oraz wyznawców innych religii”⁷.

3 Zob. m.in. „Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 4/03 „Tolerancja i niedyskryminacja” (OSCE Ministerial Council Decision No. 4/03, „Tolerance and Non-Discrimination”), Maastricht, 2 grudnia 2003 r.; Decyzję Stałej Rady OBWE nr 621 „Tolerancja i walka z rasizmem, ksenofobią i dyskryminacją” (OSCE Permanent Council Decision No. 621, „Tolerance and The Fight Against Racism, Xenophobia and Discrimination”), 29 lipca 2004 r.; Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 10/05 „Tolerancja i niedyskryminacja: promowanie wzajemnego szacunku i zrozumienia” („Tolerance and non-discrimination: promoting mutual respect and understanding”), Lublana, 6 grudnia 2005 r.; Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 13/06 „Zwalczanie nietolerancji i dyskryminacji oraz promowanie wzajemnego szacunku i zrozumienia” („Combating intolerance and discrimination and promoting mutual respect and understanding”), Bruksela, 6 grudnia 2006 r.; Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 10/07 „Tolerancja i niedyskryminacja: promowanie wzajemnego szacunku” (OSCE Ministerial Council Decision No. 10/07, „Tolerance and non-discrimination: promoting mutual respect”), Madryt, 3 grudnia 2007 r.; Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 3/13 „Wolność myśli, sumienia, religii lub przekonań” („Freedom of thought, conscience, religion or belief”), Kijów, 9 grudnia 2013 r.; oraz Decyzję Rady Ministerialnej OBWE nr 08/14 „Deklaracja w sprawie wzmoczenia wysiłków na rzecz zwalczania antysemityzmu” (OSCE Ministerial Council Decision No. 08/14, „Declaration on Enhancing Efforts to Combat Anti-Semitism”), Bazylea, 5 grudnia 2014 r.

4 Deklaracja z Kordoby przewodniczącego konferencji OBWE poświęconej antysemityzmowi i innym formom nietolerancji, OBWE („Cordoba Declaration by the Chairman-in-Office, OSCE Conference on Anti-Semitism and on Other Forms of Intolerance, OSCE”), Kordoba, 9 czerwca 2005 r.

5 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 10/05 (OSCE Ministerial Council Decision No. 10/05); Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 13/06 (OSCE Ministerial Council Decision No. 13/06); Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 10/07 (OSCE Ministerial Council Decision No. 10/07); oraz Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 08/14 (OSCE Ministerial Council Decision No. 08/14).

6 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 13/06 (OSCE Ministerial Council, Decision No. 13/06).

7 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 10/07 (OSCE Ministerial Council Decision No. 10/07).

„Podkreślając znaczenie kompleksowego podejścia do zwalczania dyskryminacji i przestępstw z nienawiści, do którego zobowiązały się państwa uczestniczące w OBWE, należy jednocześnie uznać i zrozumieć specyfikę dyskryminacji oraz przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan. Zwalczanie dyskryminacji i przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan może odbywać się wyłącznie w ramach wspólnych wysiłków na rzecz przeciwdziałania wszelkim formom nietolerancji i dyskryminacji, podejmowanych w celu budowania integracyjnych i demokratycznych społeczeństw opartych na prawach człowieka, w których różnorodność kultur, grup etnicznych, wyznań i przekonań jest ceniona i uznawana. Jednocześnie konieczne jest zwiększanie świadomości na temat dyskryminacji i przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz wspieranie badań nad tym zjawiskiem i pogłębianie wiedzy na temat skutecznych sposobów jego zwalczania w regionie OBWE”.

— Dr Regina Polak, profesor zwyczajna teologii praktycznej i dialogu międzyreligijnego na Uniwersytecie Wiedeńskim, była osobista przedstawicielka urzędującego przewodniczącego OBWE ds. zwalczania rasizmu, ksenofobii i dyskryminacji, w tym nietolerancji i dyskryminacji wobec chrześcijan oraz wyznawców innych religii⁸

Zwalczanie przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan jest kluczowym elementem działań Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR) na rzecz tolerancji i niedyskryminacji, zgodnie z zobowiązaniami OBWE. ODIHR współpracuje z władzami krajowymi w celu wzmocnienia ich zdolności do identyfikowania, rejestrowania, prowadzenia dochodzeń i ścigania przestępstw z nienawiści oraz wspierania ofiar tych przestępstw. Równoległe ODIHR współpracuje z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego oraz ze wspólnotami religijnymi lub wyznaniowymi, aby umożliwić im monitorowanie i zgłaszanie przestępstw z nienawiści, co obejmuje m.in. specjalistyczne szkolenia dotyczące przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści motywowanymi uprzedzeniami wobec chrześcijan⁹. Poprzez promowanie wolności religii lub przekonań ODIHR przyczynia się również do tworzenia środowiska, w którym kwitnie tolerancja religijna i poszanowanie różnorodności religijnej lub wyznaniowej, co obejmuje też chrześcijan.

ODIHR poruszyło kwestię nietolerancji wobec chrześcijan oraz wyznawców innych religii podczas kilku spotkań poświęconych wymiarowi ludzkiemu¹⁰, a także zorganizowało

8 Wystąpienie otwierające spotkanie konsultacyjne OBWE/ODIHR w sprawie przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan („Opening Remarks, OSCE/ODIHR consultation meeting on anti-Christian hate crimes”), Wiedeń, 30 października 2023 r.

9 W styczniu 2021 r. i marcu 2022 r. Biuro Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka OBWE (ODIHR) zorganizowało szkolenia online skierowane do organizacji społeczeństwa obywatelskiego, poświęcone przeciwdziałaniu przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan („Training for Civil Society on Addressing Anti-Christian Hate Crime”).

10 Zob. np. dodatkowe posiedzenia dotyczące wymiaru ludzkiego w sprawie przestrzegania zasad tolerancji i niedyskryminacji, w tym w zakresie promowania i ochrony wolności religii lub przekonań („Supplementary Human Dimension Meetings on Upholding the Principles of Tolerance and Non-Discrimination, including in the Promotion and Protection of Freedom of Religion or Belief”), 1–2 kwietnia 2019 r.; Wolność religii lub przekonań: kwestie, możliwości i szczególne wyzwania związane z walką z antysemityzmem oraz nietolerancją i dyskryminacją wobec chrześcijan, muzułmanów i wyznawców innych religii („Freedom of Religion or Belief: Issues, Opportunities, and the Specific Challenges of Combatting Anti-Semitism and Intolerance and Discrimination Against Christians, Muslims and Members of Other Religions”), 22–23 czerwca 2017 r.; oraz Polityki i strategie mające na celu dalsze promowanie tolerancji i niedyskryminacji („Policies and Strategies to Further Promote Tolerance and Non-Discrimination”), 14–15 kwietnia 2016 r.

szereg międzynarodowych wydarzeń poświęconych tej tematyce. Należą do nich m.in. spotkania poświęcone zwalczaniu nietolerancji i dyskryminacji wobec chrześcijan zorganizowane w Wiedniu w 2016 r. przez niemiecką prezydencję OBWE we współpracy z ODIHR¹¹ oraz międzynarodowe spotkanie ekspertów zorganizowane przez ODIHR w Genewie w 2019 r. poświęcone zwalczaniu nietolerancji, dyskryminacji i przestępstw z nienawiści oraz reakcjom społeczeństwa obywatelskiego a także wspólnot chrześcijańskich i innych wspólnot religijnych¹². Aby jeszcze bardziej zwiększyć świadomość na temat charakteru przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz ich wpływu na jednostki i społeczności, w 2018 r. ODIHR opublikowało arkusz informacyjny pt. „Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan”, dostępny w języku angielskim, rosyjskim, bośniackim, niemieckim, włoskim, hiszpańskim oraz ukraińskim¹³.

DLACZEGO TEN PRZEWODNIK JEST POTRZEBNY?

Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan – czyli przestępstwa motywowane uprzedzeniami wobec chrześcijan – to skrajny przejaw nietolerancji, który wysyła szkodliwy komunikat o wykluczaniu ofiar oraz ich społeczności. Według raportów otrzymywanych przez ODIHR przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan nadal stanowią poważny problem w całym regionie OBWE¹⁴. Akty te, jeżeli nie napotykają odpowiedniego przeciwdziałania, skutkują konsekwencjami, które daleko wykraczają poza krzywdę wyrządzaną poszczególnym ofiarom lub społecznościom. Zagrożają one spójności społecznej, podważają podstawy pokojowego współistnienia i osłabiają pokój, bezpieczeństwo i stabilność całych społeczeństw.

W odpowiedzi na to pilne wyzwanie niniejszy przewodnik służy pogłębieniu rozumienia przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz podkreśleniu znaczenia ochrony i bezpieczeństwa społeczności chrześcijańskich.

11 Zob. informację „Potrzeby w zakresie bezpieczeństwa oraz skuteczne reagowanie na nietolerancję i przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan omówione podczas wydarzenia OBWE/ODIHR w Wiedniu” („Security needs, effective responses to intolerance and hate crimes against Christians discussed at OSCE/ODIHR event in Vienna”), 14 grudnia 2016 r. Inne wydarzenia wysokiego szczebla poświęcone tej tematyce obejmują: spotkanie wysokiego szczebla poświęcone zapobieganiu i reagowaniu na akty nienawiści i przestępstwa wobec chrześcijan („High-Level Meeting on Preventing and Responding to Hate Incidents and Crimes against Christians”), Rzym, 12 września 2011 r.; oraz raport „Nietolerancja i dyskryminacja wobec chrześcijan: skupienie się na wykluczeniu, marginalizacji i odmawianiu praw” („Intolerance and Discrimination against Christians: Focusing on Exclusion, Marginalization and Denial of Rights”), Wiedeń, 4 marca 2009 r.

12 OBWE/ODIHR, „Zwalczanie nietolerancji, dyskryminacji i przestępstw z nienawiści: reakcje społeczeństwa obywatelskiego oraz wspólnot chrześcijańskich i innych wspólnot religijnych – spotkanie ekspertów” („Addressing Intolerance, Discrimination and Hate Crime: Responses of Civil Society and Christian and Other Religious Communities: Expert Meeting”), 22–23 października 2019 r.

13 Arkusz informacyjny dostępny jest na stronie internetowej OBWE/ODIHR nt. przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan („Anti-Christian Hate Crime”), 31 lipca 2018 r.

14 Więcej informacji można znaleźć w części niniejszego przewodnika pt. „Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan w regionie OBWE: kontekst” oraz w rozdziale pt. „Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan (2023)” („Anti-Christian hate crime, 2023”) rocznego raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści (OSCE/ODIHR, „Hate Crime Report”).

JAKI JEST ZAKRES I CEL PRZEWODNIKA?

Przewodnik omawia konteksty, w jakich dochodzi do przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, podkreśla główne cechy i skutki takich przestępstw oraz zawiera wskazówki dla państw uczestniczących dotyczące wzmocnienia wysiłków na rzecz zwalczania takich przestępstw we współpracy z innymi podmiotami, w szczególności z samymi społecznościami, których przestępstwa takie dotyczą. Promuje on podejście skoncentrowane na ofiarach, uwzględniające kwestie płci oraz podejście interseksjonalne w celu skutecznego i kompleksowego zwalczania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.

W przewodniku przedstawiono również szereg praktycznych środków, które mogą podjąć osoby odpowiedzialne za zwalczanie przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan i za zapewnianie bezpieczeństwa społecznościom chrześcijańskim. Osobami takimi są przede wszystkim urzędnicy państwowi, w tym decydenci polityczni, przedstawiciele organów ścigania oraz politycy, ale mamy nadzieję, że nasze zalecenia będą również przydatne dla samych społeczności chrześcijańskich, innych wspólnot religijnych lub światopoglądowych, szeroko pojętego społeczeństwa obywatelskiego i dla ogółu społeczeństwa.

Główne cele niniejszego przewodnika to:

- **podnoszenie świadomości** na temat charakteru, skali i skutków przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz problemów związanych z bezpieczeństwem społeczności chrześcijańskich w regionie OBWE, a także na temat tego, w jaki sposób uprzedzenia wobec chrześcijan nakładają się na inne motywy uprzedzeń;
- **wspieranie** podmiotów rządowych, w tym decydentów politycznych, organów ścigania oraz przedstawicieli władz publicznych w państwach uczestniczących w OBWE, w rozpoznawaniu, rejestrowaniu i skutecznym zwalczaniu przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz w zapewnianiu bezpieczeństwa społecznościom chrześcijańskim;
- **promowanie dialogu, współpracy i wymiany najlepszych praktyk** między organami rządowymi, w tym organami ścigania, członkami społeczności chrześcijańskich oraz szeroko pojętym społeczeństwem obywatelskim, w celu zwalczania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan i poprawy bezpieczeństwa tych społeczności; oraz
- **wspieranie działań społeczeństwa obywatelskiego** na rzecz przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan i zapewniania bezpieczeństwa społecznościom chrześcijańskim.

Na potrzeby niniejszego przewodnika przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan rozumiane są – zgodnie z definicją przestępstw z nienawiści przyjętą przez OBWE – jako czyny zabronione popełnione z motywacji uprzedzeniowej. W związku z tym niniejszy przewodnik nie obejmuje przypadków dyskryminacji wobec chrześcijan ani możliwych

naruszeń wolności religii lub przekonań chrześcijan, które nie odnoszą się do kwestii przestępstw z nienawiści i bezpieczeństwa¹⁵.

Ponadto przewodnik ten ma na celu uwzględnienie potrzeb w zakresie bezpieczeństwa osób, grup i wspólnot, które identyfikują się jako chrześcijańskie, nawet jeśli nie są one uznawane za takie przez władze lub inne wspólnoty chrześcijańskie¹⁶. Nie oznacza to wydawania przez ODIHR jakiegokolwiek oceny „stopnia zasadności, powagi, spójności i znaczenia”¹⁷ wspólnot religijnych lub wyznaniowych wymienionych w niniejszym przewodniku.

W JAKI SPOSÓB OPRACOWANO NINIEJSZY PRZEWODNIK?

Zgodnie z kompleksowym podejściem do przeciwdziałania wszelkim formom nietolerancji, dyskryminacji i nienawiści – w tym opartym na religii lub przekonaniach – niniejszy przewodnik stanowi najnowszą publikację z serii poświęconej przestępstwom z nienawiści motywowanym religijnie oraz potrzebom społeczności religijnych lub wyznaniowych w zakresie bezpieczeństwa. Jest on kontynuacją publikacji: *Zrozumienie antysemickich przestępstw z nienawiści i zapewnienie bezpieczeństwa społecznościom żydowskim. Praktyczny przewodnik* (2017)¹⁸ oraz *Zrozumienie przestępstw z nienawiści wobec muzułmanów i zaspokajanie potrzeb społeczności muzułmańskich w zakresie bezpieczeństwa. Praktyczny*

15 Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. wolności religii lub przekonań stwierdził, że naruszenia wolności religii lub przekonań mogą być spowodowane „czynnikami społecznymi i politycznymi, takimi jak ingerencja autorytarnych rządów mających obsesję na punkcie kontroli, wykorzystywanie religii do definiowania jednolitego rozumienia tożsamości narodowej, utrata zaufania do instytucji publicznych i towarzyszące temu procesy fragmentacji społecznej, dominacja «kultury macho», nierówności ekonomiczne i społeczne, pogłębiające się różnice w zakresie władzy między różnymi grupami w społeczeństwie oraz inne zmienne”. Zob. *Sprawozdanie okresowe Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii lub przekonań* („Interim Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief”), Zgromadzenie Ogólne ONZ, A/71/269, 2 sierpnia 2016 r., pkt 24.

16 Jest to zgodne z zasadą samookreślenia. Prawo do wolności myśli, sumienia, religii lub przekonań, które chroni wolność posiadania lub przyjmowania religii lub przekonań według własnego wyboru (ICCPR, art. 18; ECHR, art. 9), powinno być „szeroko interpretowane”, tak aby miało zastosowanie nie tylko do „religii tradycyjnych lub religii i przekonań o cechach instytucjonalnych lub praktykach analogicznych do religii tradycyjnych”, lecz także do „nowo powstałych” religii lub przekonań oraz do „mniejszości religijnych, które mogą być przedmiotem wrogości ze strony dominującej społeczności religijnej” (Komentarz ogólny nr 22 do ICCPR: art. 18 – Wolność myśli, sumienia lub religii) („CCPR General Comment No. 22: Article 18 – Freedom of Thought, Conscience or Religion”), CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, 30 lipca 1993 r., pkt 2. Istotne jest, aby państwo uznawało prawo jednostek do samookreślenia się jako należących do wspólnoty religijnej lub wyznaniowej, niezależnie od jej statusu jako oficjalnie uznanej grupy lub mniejszości religijnej (Zalecenia Forum ds. Mniejszości z szóstej sesji: Gwarantowanie praw mniejszości religijnych („Recommendations of the Forum on Minority Issues at its sixth session: Guaranteeing the rights of religious minorities”), A/HRC/25/66, 22 stycznia 2014 r., pkt 7. Zgodnie z zasadą samookreślenia religia lub przekonania jako cecha tożsamości osobistej powinny być przypisywane poprzez samookreślenie, a nie poprzez przypisywanie lub wnioskowanie przez stronę zewnętrzną (UNHCHR, „Podejście do danych oparte na prawach człowieka. Nie pozostawiać nikogo w tyle w Agendzie na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030” („A Human Rights-Based Approach to Data. Leaving no one Behind in the 2030 Agenda for Sustainable Development”), 2018 r., s. 12–13).

17 Campbell i Cosans przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, ETPC („Campbell and Cosans v. the United Kingdom”), wyrok z 23 marca 1983 r.

18 OBWE/ODIHR, „Zrozumienie antysemickich przestępstw z nienawiści i zapewnienie bezpieczeństwa społecznościom żydowskim. Praktyczny przewodnik” („Understanding Anti-Semitic Hate Crimes and Addressing the Security Needs of Jewish Communities: A Practical Guide”), 15 maja 2017 r.

przewodnik (2020)¹⁹. Niniejszy przewodnik należy czytać łącznie z tymi publikacjami, a także z wytycznymi politycznymi ODIHR dotyczącymi wolności religii lub przekonań i bezpieczeństwa²⁰.

Przewodnik jest rezultatem szeroko zakrojonego i inkluzywnego procesu konsultacyjnego, prowadzonego zarówno stacjonarnie, jak i online, w który zaangażowani zostali eksperci międzynarodowi i krajowi, a także przedstawiciele państw uczestniczących w OBWE, przedstawiciele organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz społeczności chrześcijańskich. Proces ten obejmował m.in. wydarzenie z udziałem przedstawicieli państw zrzeszonych w OBWE, które miało miejsce w Wiedniu (październik 2023 r.) oraz konsultacje z ekspertami, przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego i społeczności chrześcijańskich. Konsultacje te miały miejsce w Warszawie (listopad 2023 r.), w Erywaniu (luty 2024 r.) oraz w Ottawie (maj 2024 r.). Ponadto ODIHR umożliwiło państwom uczestniczącym przekazywanie pisemnych uwag pisemnych, a także danych oraz rekomendacji dotyczących przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan. W listopadzie 2024 r. w Warszawie zorganizowano spotkanie konsultacyjne ekspertów w celu omówienia projektu niniejszego przewodnika. Łącznie w jego opracowanie zaangażowało się 114 osób (57 mężczyzn i 57 kobiet).

JAKA JEST STRUKTURA PRZEWODNIKA?

W części pierwszej przedstawiono kontekst, w jakim dochodzi do przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, oraz leżące u podstaw tych przestępstw uprzedzenia i narracje, które z kolei mają wpływ na środowiska, w których karalne przejawy nietolerancji mają miejsce. W części tej podajemy też przegląd wybranych cech przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, np. potencjalne wskaźniki uprzedzeń oraz rodzaje tych przestępstw. Na koniec opisujemy wpływ, jaki przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan mogą wywierać na chrześcijan i na społeczności chrześcijańskie. Wszystkie przykłady w ramach tekstowych, o ile nie zaznaczono inaczej, pochodzą z raportu ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

W części drugiej przedstawiono przegląd zobowiązań OBWE dotyczących przeciwdziałania nietolerancji wobec chrześcijan i przestępstwom z nienawiści, a także odpowiednich międzynarodowych standardów prawnych. Przedstawiono również podstawowe zasady, które powinny stanowić fundament ustawodawstwa, polityk publicznych oraz inicjatyw ukierunkowanych na skuteczne zwalczanie przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.

19 OBWE/ODIHR, „Zrozumienie przestępstw z nienawiści wobec muzułmanów i zaspokajanie potrzeb społeczności muzułmańskich w zakresie bezpieczeństwa. Praktyczny przewodnik” („Understanding Anti-Muslim Hate Crimes – Addressing the Security Needs of Muslim Communities: A Practical Guide”), 15 maja 2020 r.

20 OBWE/ODIHR „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne polityczne” („Freedom of Religion or Belief and Security: Policy Guidance”), 9 września 2019 r.

W części trzeciej wskazano siedem praktycznych kroków, które rządy mogą podjąć w celu skutecznego przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz zapewnienia bezpieczeństwa społecznościom chrześcijańskim.

Część czwarta zawiera propozycje działań skierowanych do kluczowych interesariuszy, takich jak urzędnicy państwowi, organy ścigania, wspólnoty religijne lub wyznaniowe oraz organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Propozycje działań dotyczą skutecznego reagowania na wyzwania związane z bezpieczeństwem społeczności chrześcijańskich.

Załączniki zawierają dodatkowe materiały wspierające interesariuszy w przeciwdziałaniu przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan. **Załącznik 1** przedstawia studia przypadków, które mogą być przydatne – w szczególności dla urzędników państwowych, m.in. funkcjonariuszy organów ścigania – przy identyfikowaniu wskaźników uprzedzeń w przestępstwach z nienawiści wobec chrześcijan. **Załącznik 2** zawiera podstawowe informacje dotyczące głównych doktryn, nauk, tradycji i świąt chrześcijańskich. Informacje te opracowano z myślą o potrzebach funkcjonariuszy organów ścigania.

CZĘŚĆ PIERWSZA:
Zrozumienie wyzwań związanych
z przestępstwami z nienawiści
wobec chrześcijan

W tej części przedstawiony jest kontekst, wybrane cechy oraz skutki przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, do jakich dochodzi w regionie OBWE. O ile nie wskazano inaczej, wszystkie przykłady tu przywołane odnoszą się do incydentów motywowanych nienawiścią wobec chrześcijan zgłoszonych do ODIHR²¹ przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Ponieważ przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan – podobnie jak wszystkie przestępstwa z nienawiści – są zjawiskiem niedoszacowanym ze względu na zaniżony poziom ich zgłaszania, przedstawione informacje nie powinny być traktowane jako pełny ani definitywny obraz ich skali lub zasięgu, gdyż odzwierciedlają one wyłącznie incydenty zgłoszone do ODIHR.

I. Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan w regionie OBWE: kontekst

Przestępstwo z nienawiści to czyn zabroniony popełniony z motywacji uprzedzeniowej. Przestępstwa z nienawiści składają się z dwóch elementów. Po pierwsze, popełnione działanie musi stanowić przestępstwo w rozumieniu prawa karnego. Po drugie, sprawca musi dopuścić się tego czynu z określonej motywacji – uprzedzenia. To właśnie ta motywacja uprzedzeniowa odróżnia przestępstwa z nienawiści od przestępstw pospolitych.

W praktyce motywacja uprzedzeniowa oznacza, że²²:

- sprawca celowo wybrał obiekt przestępstwa ze względu na określoną cechę chronioną (dyskryminacyjny dobór celu); lub
- przed popełnieniem przestępstwa, w jego trakcie lub po jego dokonaniu sprawca wyraził wrogość wobec cech chronionych osoby, grupy lub mienia będących celem ataku (przestępstwo zostało spotęgowane wrogością).

Za przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan uznaje się akty przemocy lub groźby wobec osób ze względu na ich rzeczywistą lub domniemaną tożsamość chrześcijańską, a także ataki na osoby lub mienie powiązane z chrześcijanami (osobami) lub ze społecznościami chrześcijańskimi. Przestępstwa takie to m.in. zabójstwa, zastraszanie, groźby, niszczenie mienia, napaści fizyczne, podpalenia, rozboje lub inne czyny zabronione popełnione z uprzedzenia wobec chrześcijan.

21 Zob. dane nt. przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan w 2023 r. („Anti-Christian hate crime 2023”) w raporcie OBWE/ODIHR „Przestępstwa z nienawiści” („Hate Crime Report”).

22 OBWE/ODIHR, „Przepisy dotyczące przestępstw z nienawiści: praktyczny przewodnik. Wydanie poprawione” („Hate Crime Laws: A Practical Guide. Revised Edition”), 23 września 2022 r., s. 15 i 58.

Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan różnią się od penalizowanej „mowy nienawiści”, choć w praktyce zjawiska te bywają ze sobą ściśle powiązane. Penalizowana mowa nienawiści odnosi się do publicznego nawoływania do nienawiści lub przemocy ze względu na cechę chronioną, które podlega odpowiedzialności karnej na gruncie prawa krajowego. O ile punktem wyjścia do identyfikacji przestępstwa z nienawiści jest ustalenie, że doszło do popełnienia czynu zabronionego z możliwą motywacją uprzedzeniową, to w przypadku przestępstw polegających na penalizowanej mowie nienawiści zasadnicze znaczenie ma wyraźna obecność w treści publicznej wypowiedzi uprzedzeń wobec cechy chronionej, co może stanowić przestępstwo²³.

Od momentu rozpoczęcia przez ODIHR w 2016 r. systematycznego raportowania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan Biuro regularnie otrzymuje zgłoszenia incydentów z ponad 30 państw zrzeszonych w OBWE. Przestępstwa te dotyczą zarówno chrześcijańskie wspólnoty większościowe, jak i mniejszościowe²⁴, i dotyczą zróżnicowanych kontekstów. Zgłaszane do ODIHR incydenty obejmują szerokie spektrum zdarzeń – od graffiti i aktów wandalizmu, przez nękanie i groźby, po napaści fizyczne i zabójstwa. Większość zgłoszonych incydentów dotyczy ataków na chrześcijańskie miejsca kultu, obiekty sakralne, pomniki oraz inne obiekty związane ze społecznościami chrześcijańskimi. Należy zauważyć, że więcej zgłoszeń gróźb i przemocy fizycznej ODIHR odnotowuje w państwach, w których chrześcijanie stanowią mniejszość, natomiast ataki na miejsca kultu i obiekty chrześcijańskie częściej zgłaszane są w państwach, gdzie chrześcijanie stanowią większość²⁵.

Chociaż dostępne dane stanowią istotny wskaźnik zagrożeń dla bezpieczeństwa oraz ogólnego klimatu nietolerancji w danym społeczeństwie, trzeba je interpretować z należytą ostrożnością. Ze względu na zaniżony poziom zgłaszania przestępstw przez ofiary oraz niedostateczne ich rejestrowanie przez organy ścigania, nie da się przedstawić pełnego obrazu, skali i zakresu przestępczości z nienawiści – w tym przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan – do których dochodzi w regionie OBWE. Niska skłonność ofiar do zgłaszania takich przestępstw może wynikać m.in. z poczucia wstydu, mechanizmu zaprzeczania, braku zaufania do policji lub obawy przed działaniami odwetowymi²⁶. Również organizacje społeczeństwa obywatelskiego napotykają liczne trudności w dokumentowaniu i zgłaszaniu incydentów motywowanych nienawiścią wobec chrześcijan – chodzi tu

23 OBWE/ODIHR, „Ściganie przestępstw z nienawiści na styku przestępstw z nienawiści i kryminalizacji «mowy nienawiści». Praktyczny przewodnik” („Hate Crime Prosecution at the Intersection of Hate Crime and Criminalized «Hate Speech». A Practical Guide”), 15 listopada 2024 r., s. 17–19.

24 „Mniejszość religijna [...] to każda grupa osób stanowiąca mniej niż połowę ludności na całym terytorium państwa, której członkowie mają wspólne cechy charakterystyczne dla [...] religii.” Źródło: „O mniejszościach i prawach człowieka. Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. mniejszości”, Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (OHCHR) („About minorities and human rights. Special Rapporteur on minority issues, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights).

25 Zob. dane nt. przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan w 2023 r. („Anti-Christian hate crime 2023”) w raporcie OBWE/ODIHR „Przestępstwa z nienawiści” („Hate Crime Report”).

26 OBWE/ODIHR, „Zapobieganie przestępstwom z nienawiści i reagowanie na nie: przewodnik dla organizacji pozarządowych w regionie OBWE” („Preventing and responding to hate crimes: A resource guide for NGOs in the OSCE region”), 15 października 2009 r., s. 34–35.

o brak zasobów, brak skutecznych mechanizmów współpracy z organami ścigania oraz ograniczanie przestrzeni dla niezależnej działalności. Ponadto funkcjonariusze organów ścigania mogą nie dysponować odpowiednimi narzędziami ewidencyjnymi lub nie rozpoznają, że dany czyn stanowi przestępstwo z nienawiści wobec chrześcijan²⁷. Na podstawie danych zgłaszanych do ODIHR nie da się więc wyciągnąć jednoznacznych wniosków co do rzeczywistej skali przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan w regionie OBWE ani co do ich porównania z innymi przestępstwami motywowanymi uprzedzeniami, w tym ze względu na religię lub przekonania.

Należy podkreślić, że chrześcijanie nie stanowią grupy jednorodnej. Społeczności chrześcijańskie w regionie OBWE różnią się znacznie pod względem liczebności, przekonań, praktyk religijnych oraz postrzegania społecznego. W wielu państwach uczestniczących współistnieją różne denominacje chrześcijańskie, a niektóre z nich – w szczególności mniejszościowe wspólnoty chrześcijańskie – doświadczają długotrwałej nietolerancji, dyskryminacji oraz przestępstw z nienawiści. Przejawy nietolerancji często zakorzenione są w historycznych narracjach i stereotypach dotyczących chrześcijan, które splatają się z wąsko postrzeganymi koncepcjami jedności narodowej i zarzutami na temat braku lojalności wobec państwa i odrzucania dominujących wartości społecznych²⁸. Narracje te, ukształtowane przez złożone uwarunkowania polityczne, kulturowe, historyczne i społeczne, ukazują trwałość i złożoność współczesnych postaw antychrześcijańskich. Ze względu na zróżnicowanie kontekstów krajowych oraz pluralizm wspólnot chrześcijańskich nie jest możliwe sformułowanie uogólnień dotyczących całego regionu OBWE, a odnoszących się do głównych cech przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.

Wyzwania ostatnich lat, z którymi mamy do czynienia w regionie OBWE, (m.in. konflikty międzypaństwowe, napięcia polityczne oraz niestabilność gospodarcza) mogą zwiększać podatność społeczności na to, że padną one ofiarą przestępstw z nienawiści, ponieważ tworzą się okoliczności, które sprzyjają nietolerancji. Ponadto niewystarczająca ochrona praworządności, praw człowieka oraz zasad równości i niedyskryminacji sprzyja utrwalaniu tego rodzaju przestępczości. Jak zauważył Specjalny Sprawozdawca Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. wolności religii lub przekonań:

„[...] powszechne naruszenia praw człowieka wobec mniejszości religijnych i wyznaniowych sprzyjają tworzeniu środowisk przyzwalających, w których poszanowanie dla tych mniejszości ulega osłabieniu do tego stopnia, że wrogość i przemoc wobec nich zostają legitymizowane. Przemoc w takich kontekstach może być stosowana

27 OBWE/ODIHR, „Gromadzenie danych i monitorowanie przestępstw z nienawiści: praktyczny przewodnik” („Hate Crime Data Collection and Monitoring: A Practical Guide”), 29 września 2014 r., s. 11.

28 Raport Specjalnej Sprawozdawczynie ONZ ds. wolności religii przekonań, Nazili Ghanei, Nienawiść na tle religii lub przekonań („Report of the UN Special Rapporteur on Freedom of Religion or Belief Hatred on the Basis of Religion or Belief, Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Nazila Ghanea”), Zgromadzenie Ogólne ONZ, A/HRC/55/47, 8 stycznia 2024 r., pkt 10.

zarówno przez podmioty państwowe, jak i niepaństwowe, a niekiedy przy milczącej zgodzie państw, zwłaszcza gdy sprawcy cieszą się bezkarnością”²⁹.

Podobnie Rada Praw Człowieka ONZ wyraziła głębokie zaniepokojenie negatywnym stereotypizowaniem i stygmatyzacją wspólnot oraz osób należących do grup religijnych lub wyznaniowych, szczególnie w przypadkach, gdy zjawiska te są tolerowane lub aprobowane przez rządy³⁰. W związku z tym przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz reagowanie na potrzeby społeczności chrześcijańskich w zakresie bezpieczeństwa wymaga uznania i gruntownego zrozumienia przenikających się różnych kontekstów występujących w danym państwie (społecznych, politycznych, prawnych, religijnych i kulturowych), a także świadomości wyzwań, jakie konteksty te stwarzają dla chrześcijan i społeczności chrześcijańskich.

Ponadto w ostatnich latach rozwój technologii cyfrowych, mediów społecznościowych oraz wykorzystanie sztucznej inteligencji przyczyniły się do nasilenia różnych form nietolerancji i dyskryminacji w przestrzeni internetowej, co z kolei może prowadzić do przestępstw z nienawiści (w tym przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan). Biuro Przedstawiciela OBWE ds. Wolności Mediów zwróciło uwagę, że platformy internetowe stwarzają poważne wyzwania dla dostępu do rzetelnych informacji, ponieważ „priorytetowo traktują angażowanie użytkowników w celu osiągnięcia zysku reklamowego kosztem dokładności, różnorodności i interesu publicznego”³¹. Media społecznościowe, potęgując napięcia społeczne na tle religii lub przekonań, mogą sprzyjać wzrostowi dyskryminacji, wrogości, przemocy, pojawianiu się teorii spiskowych oraz mechanizmów poszukiwania kozła ofiarnego. Przestrzeń cyfrowa stała się środowiskiem, które sprzyja rozpowszechnianiu dezinformacji i nienawiści, w tym dezinformacji o charakterze ideologicznym i tożsamościowym, ukierunkowanej na podżeganie do dyskryminacji i przemocy wobec wspólnot religijnych lub wyznaniowych³². Dodatkowo generatywne technologie sztucznej inteligencji, takie jak boty w mediach społecznościowych, są wykorzystywane przez różne

29 Raport Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii lub przekonań, Ahmeda Shaheeda. Eliminacja wszelkich form nietolerancji religijnej („Interim report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Ahmed Shaheed. Elimination of all forms of religious intolerance”), Zgromadzenie Ogólne ONZ, A/75/385, 12 października 2020 r., pkt 30.

30 Rezolucja „Zwalczanie nietolerancji, negatywnych stereotypów i stygmatyzacji oraz dyskryminacji, podżegania do przemocy i przemocy wobec osób ze względu na religię lub przekonania” („Combating intolerance, negative stereotyping and stigmatization of, and discrimination, incitement to violence and violence against, persons based on religion or belief”), A/HRC/RES/16/18, Zgromadzenie Ogólne ONZ, Rada Praw Człowieka ONZ, 12 kwietnia 2011 r., pkt 1.

31 OBWE, Przedstawiciel ds. Wolności Mediów (RFoM), Inicjatywy dotyczące platform cyfrowych i dużych firm technologicznych (OSCE/RFoM, „Media and Big Tech Initiative”), 2024 r.

32 Sprawozdanie Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii lub przekonań („Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, A/HRC/40/58, Zgromadzenie Ogólne ONZ, Rada Praw Człowieka ONZ, 5 marca 2019 r., pkt 50 i 52; oraz Sprawozdanie Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. promowania i ochrony prawa do wolności opinii i wypowiedzi („Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression”), A/HRC/47/25, Zgromadzenie Ogólne ONZ, Rada Praw Człowieka, ONZ, 13 kwietnia 2021 r., pkt 16 i 26.

grupy do pogłębiania podziałów i nietolerancji, zniekształcania debaty publicznej oraz fałszywego przedstawiania poglądów społeczeństwa³³.

KONTEKSTY, KTÓRE MOGĄ SPRZYJAĆ PRZESTĘPSTWOM Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN

Społeczności chrześcijańskie mogą stawać się celem ataków, gdy są postrzegane jako zagrożenie dla tożsamości narodowej i pokojowego współistnienia. W niektórych państwach zrzeszonych w OBWE pewne wspólnoty religijne lub wyznaniowe bywają postrzegane jako przeciwstawiające się lub zagrażające dominującym wartościom i normom społecznym, a także wąsko definiowanym koncepcjom tożsamości narodowej, co z kolei bywa uznawane za potencjalne zagrożenie dla pokoju i bezpieczeństwa państwa³⁴. Przesycone uprzedzeniami, stereotypowe przekazy dotyczące niektórych grup mogą potęgować ryzyko wystąpienia nienawiści na tle religijnym³⁵. W niektórych przypadkach dyskurs polityczny i dominujące narracje przyczyniają się do utrwalania w przestrzeni publicznej uprzedzeń i stereotypów wobec chrześcijan, na przykład poprzez określanie mniejszościowych wyznań chrześcijańskich mianem „sekt” lub „kultów”, nierzadko z użyciem negatywnych epitetów, takich jak „niebezpieczne”, „destrukcyjne”, „ekstremistyczne” czy „totalitarne”. Europejski Trybunał Praw Człowieka uznaje tego rodzaju język za wrogi i sprzeczny z art. 9 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka³⁶. Reakcją niektórych rządów na takie sytuacje była odmowa rejestracji określonych wspólnot religijnych lub wyznaniowych bądź cofanie już przyznanego statusu prawnego, a także wprowadzanie bardziej restrykcyjnych przepisów rejestracyjnych i zobowiązanie wcześniej zarejestrowanych wspólnot do ponownej rejestracji³⁷. Społeczności chrześcijańskie, które nie są w stanie uzyskać lub utrzymać osobowości prawnej³⁸, mogą doświadczać zwiększonej marginalizacji społecznej oraz mogą być bardziej podatne na przestępstwa z nienawiści (przy dodatkowym ryzyku, że czyny takie nie będą kwalifikowane jako przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan z uwagi na to, że społeczności te nie zostały formalnie

33 Sprawozdanie Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. współczesnych form rasizmu, dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nimi nietolerancji. Dyskryminacja rasowa a nowe technologie cyfrowe: analiza z punktu widzenia praw człowieka („Report of the Special Rapporteur on contemporary forms of racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance. Racial discrimination and emerging digital technologies: A human rights analysis”), A/HCR/44/57, Zgromadzenie Ogólne ONZ, Rada Praw Człowieka ONZ, 18 czerwca 2020 r., pkt 24.

34 OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019 r., s. 29.

35 Rada Praw Człowieka ONZ, raport A/HRC/44/57, pkt 52.

36 Leela Förderkreis e.V. i inni przeciwko Niemcom („Leela Förderkreis e.V. and Others v. Germany”), skarga nr 58911/00, ETPC, decyzja z 6 listopada 2008 r., Centrum Stowarzyszeń Świadomości Kryszny w Rosji i Frolov przeciwko Rosji („Centre of Societies for Krishna Consciousness In Russia and Frolov v. Russia”), skarga nr 37477/11, ETPC, wyrok z 23 listopada 2021 r. oraz Tonchev i inni przeciwko Bułgarii („Tonchev and Others v. Bulgaria”), skarga nr 56862/15, ETPC, wyrok z 13 grudnia 2022 r.

37 OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019 r., s. 29.

38 Więcej informacji można znaleźć w publikacji OBWE/ODIHR „Wytyczne dotyczące osobowości prawnej wspólnot religijnych lub wyznaniowych” („Guidelines on the Legal Personality of Religious or Belief Communities”), 4 lutego 2015 r.

uznane). Ponadto negatywne stereotypy i podejrzliwość wobec nowo powstałych wspólnot chrześcijańskich mogą się nasilać, gdy grupy te goszczą zagranicznych misjonarzy lub utrzymują kontakty np. z zagranicznymi organizacjami macierzystymi. Reakcje państw w takich przypadkach obejmowały np. wydalanie zagranicznych misjonarzy³⁹.

Austria, 9 maja 2023 r. Pewien chrześcijański misjonarz, który regularnie rozdaje przechodniom na ulicy egzemplarze Biblii, w dzielnicy Wiednia zamieszkałej w większości przez muzułmanów bywał wielokrotnie zastraszany oraz obrzucany obelgami o charakterze antychrześcijańskim. Stoisko misjonarza było ozdobione plakatami z napisem: „Jezus mówi: Ja jestem drogą i prawdą, i życiem (J 14,6)”. Atakujący tłum otoczył stoisko, egzemplarze Biblii rozkradziono, a poszkodowany słyszał, jak sprawcy mówili: „Chrystus nie jest Bogiem”. Wcześniej w tym samym miejscu misjonarz ten był już zastraszany przez grupę osób – jeden z mężczyzn wskazał na niego i wykonał gest symbolizujący podcinanie gardła.

Hiszpania, 17 listopada 2022 r. Podczas prowadzenia działalności religijnej na ulicy troje świadków Jehowy – dwie kobiety i jeden mężczyzna – zostało zaczepionych przez pewnego mężczyznę, który przedstawił się jako katolik i poprosił o możliwość obejrzenia ich wydawnictw religijnych. Następnie mężczyzna ten podarł materiały religijne, znieważył grupę oraz wielokrotnie groził jej pobiciem, a na koniec uderzył świadka Jehowy (mężczyznę z tej grupy) w klatkę piersiową, co spowodowało obrażenia wymagające interwencji medycznej.

Turcja, 18 grudnia 2023 r. Pastor kościoła protestanckiego w Stambule otrzymał telefoniczne groźby, w trakcie których nakazano mu ewakuację kościoła. Wkrótce potem sprawcy uszkodzili nożami tablicę informacyjną na temat kościoła oraz zniszczyli tabliczkę z nazwą kościoła. Zdarzenie to było jednym z całej serii groźb wymierzonych w tę wspólnotę.

O ile nie wskazano inaczej, powyższe przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Kolejnym czynnikiem, który sprzyja przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan, mogą być napięcia pomiędzy różnymi wspólnotami chrześcijańskimi. Wrogość lub konflikty w obrębie tej samej, szerszej społeczności religijnej lub kulturowej może wynikać z różnych przyczyn, np. z powodu dawnej rywalizacji i zawieranych sojuszy politycznych lub z powodu różnic doktrynalnych, interpretacyjnych lub praktycznych dotyczących religii, a napięcia te mogą przybierać różne formy. Ponadto liczebnie mniejsze lub słabiej ugruntowane wspólnoty chrześcijańskie (np. Świadkowie Jehowy lub Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich) mogą doświadczać dyskryminacji lub przemocy

39 Tamże, s. 64.

ze strony większych, dominujących lub lepiej ugruntowanych wspólnot chrześcijańskich, zwłaszcza jeżeli te mniejsze wspólnoty są nowe w danym regionie lub kraju albo gdy ich praktyki lub przekonania uznawane są za „heretyckie” lub „nieortodoksyjne”⁴⁰.

Gruzja, 12 października 2023 r. Mężczyzna dopuścił się zastraszania kobiet należących do świadków Jehowy oraz podjął próbę fizycznej napaści, kierując wobec nich obelgi związane z prowadzoną przez nie działalnością religijną. Sprawca recytował modlitwy prawosławne oraz kopał (i uszkodził) wózek z publikacjami religijnymi należący do ofiar. Zdarzenie zgłoszono na policję, a sprawcę ukarano grzywną.

Ukraina, 17 października 2024 r. W wyniku brutalnego ataku na katedrę Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego w Czerkasach, przeprowadzonego przez członków Prawosławnego Kościoła Ukrainy, znajdujący się tam mnich odniósł poważne obrażenia. Poszkodowany musiał przejść kilka operacji chirurgicznych, dzięki którym udało się przywrócić mu zdolność chodzenia. Zdarzenie zostało potępione przez przedstawicieli różnych lokalnych Kościołów⁴¹.

O ile nie wskazano inaczej, powyższe przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Do występowania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan przyczyniają się też napięcia między wspólnotami chrześcijańskimi a niechrześcijańskimi wspólnotami religijnymi lub wyznaniowymi, często wynikające z połączenia czynników ideologicznych, politycznych i historycznych. W czasie konfliktów zbrojnych oraz podczas innych kryzysów dotyczących bezpieczeństwa zarówno podmioty państwowe, jak i niepaństwowe mogą atakować mniejszości religijne lub wyznaniowe bądź instrumentalizować tożsamość religijną w celu realizacji własnych interesów – nawet wtedy, gdy religia nie stanowi bezpośredniego czynnika konfliktu. W kontekście wspólnot chrześcijańskich dochodziło m.in. do niszczenia chrześcijańskich miejsc kultu, profanacji cmentarzy oraz do wysuwania gróźb i stosowania aktów przemocy wobec duchownych i wiernych. Działania te mogą wzmacniać istniejące nierówności, które są oparte na podziałach religijnych lub odnoszą

40 Na przykład Świadkowie Jehowy są objęci zakazem działalności w 34 krajach. Zob. Raport Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii lub przekonań („Interim report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Ahmed Shaheed: Elimination of all forms of religious intolerance”), A/75/385, Zgromadzenie Ogólne ONZ, 12 października 2020 r., pkt 24.

41 „Po brutalnym ataku na katedrę w Czerkasach mnich wciąż nie może chodzić” w: *Orthodox Christianity*, „Monk Still Unable to Walk After Brutal Attack on Cathedral in Cherkasy”, 14 listopada 2024 r. Na Ukrainie wspólnota prawosławna pozostaje podzielona pomiędzy Ukraiński Kościół Prawosławny, tradycyjnie powiązany z Rosyjskim Kościołem Prawosławnym w Moskwie, a niezależny Prawosławny Kościół Ukrainy. W 2024 r. Ukraina przyjęła ustawę zakazującą działalności organizacji religijnych powiązanych z Rosją, skierowaną przede wszystkim przeciwko Ukraińskiemu Kościołowi Prawosławnemu. Zob. „Ukraiński zakaz działalności powiązanej z Moskwą Kościoła będzie miał szeroko zakrojone konsekwencje” („Ukraine’s Ban on Moscow-Linked Church Will Have Far-Reaching Consequences”), artykuł „Carnegie Endowment for International Peace”, 4 września 2024 r.

się do innych cech tożsamościowych, takich jak pochodzenie etniczne, narodowość lub płeć⁴². Przemoc motywowana religijnie lub inspirowana narracjami religijnymi może również wynikać z postrzegania chrześcijaństwa jako religii konkurencyjnej, gorszej lub wroziej, co przejawia się w brutalnej, sugerującej „ekstremizm” narracji⁴³ i w przywoływaniu zadawnionych zdrażnień i napięć geopolitycznych. Przykładowo, niektóre formy brutalnej „ekstremistycznej” retoryki przedstawiają chrześcijan jako „niewiernych” oraz „wrogów islamu”, których trzeba podporządkować⁴⁴.

Francja, 7 lutego 2023 r. Pewnego (tego samego) dnia kilku księży z Paryża otrzymało groźby śmierci. Wysuwał je mężczyzna powiązany z przestępczą grupą islamskich ekstremistów. Pracownik kościoła Saint-Sulpice poinformował o sprawcy organa władz. Zgłoszono również, że mężczyzna ten groził wcześniej kapłanowi w parafii Saint-Germain-des-Prés. W toku śledztwa przeprowadzonego przez paryską policję ustalono, że mężczyzna ten był znany służbom i figurował jako osoba potencjalnie stanowiąca zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego.

Kosowo*, 14 maja 2024 r. W pobliżu miasta Pejë/Peć świątynia Serbskiego Kościoła Prawosławnego została sprofanowana przez sprawców, którzy włamali się do niej i dokonali aktów wandalizmu, nanosząc graffiti z hasłami takimi jak „Allahu Akbar” oraz „Zabierajcie stąd ten kościół, tu są tylko muzułmanie!” Incydent ten nastąpił po decyzji władz Kosowa o zakazie wjazdu do kraju patriarchy oraz biskupów Serbskiego Kościoła Prawosławnego⁴⁵.

Hiszpania, 25 stycznia 2023 r. Po wieczornej mszy w kościele w Algeciras pewien mężczyzna zaatakował i zamordował ministranta, ranił księdza, a później w innym kościele katolickim zaatakował przy użyciu maczety trzy kolejne osoby. Podczas ataków wykrzykiwał antychrześcijańskie obelgi i niszczył też przedmioty kultu religijnego. Kapłan trafił do szpitala z poważnymi obrażeniami szyi. Policja poinformowała,

* Wszystkie odniesienia do Kosowa w niniejszym tekście dotyczące terytorium, instytucji lub ludności, należy rozumieć w pełnej zgodności z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1244.

42 Zob: Prawa osób należących do mniejszości religijnych lub wyznaniowych w sytuacjach konfliktu lub braku bezpieczeństwa. Sprawozdanie Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii lub przekonań, Ahmeda Shaheeda („Rights of persons belonging to religious or belief minorities in situations of conflict or insecurity. Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Ahmed Shaheed”), A/HRC/49/44, Rada Praw Człowieka ONZ, 3 czerwca 2022 r., pkt 16, 19 i 71.

43 „Ekstremizm” jest nieprecyzyjnym terminem, który nie ma powszechnie przyjętej definicji, co pozostawia pole do zbyt szerokich i niejasnych interpretacji oraz otwiera drzwi do arbitralnego stosowania prawa. Zgodnie z zobowiązaniami OBWE terroryzm i brutalny ekstremizm nie mogą i nie powinny być kojarzone z żadną „rasą”, pochodzeniem etnicznym, narodowością lub religią. OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019, s. 31.

44 Tzw. Państwo Islamskie (ISIS) atakowało osoby niebędące muzułmanami, w tym chrześcijan i jazydów. Na temat jego podstaw ideologicznych i skali zniszczeń zob. Paul Burke „Terroryzm globalnego dżihadu” („Global Jihadist Terrorism”), Cheltenham, Wlk. Brytania i Northampton, USA: Edward Elgar Publishing, 2021.

45 „Zbezczeszczenie serbskiej cerkwi prawosławnej w pobliżu Peći” („The Serbian Orthodox Church near Peć Desecrated”), oświadczenie Diecezji Raška-Prizren Serbskiej Cerkwi Prawosławnej, 14 maja 2024 r.

że sprawca był jej znany i oczekiwał na deportację. W swoim orzeczeniu hiszpański Sąd Najwyższy potwierdził, że atak można zakwalifikować jako „ukierunkowany atak dżihadystyczny”.

Turcja, 28 stycznia 2024 r. Dwaj uzbrojeni napastnicy zaatakowali podczas porannej mszy kościół katolicki w Stambule, zabili jednego mężczyznę, doszło do wybuchu paniki. W akcie oskarżenia zatrzymani podejrzani zostali określani jako członkowie tzw. Państwa Islamskiego⁴⁶.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Z wyjątkowymi wyzwaniem i zagrożeniami wiąże się też sytuacja osób, które przechodzą na chrześcijaństwo. Osoby te mogą spotykać się z różnymi formami wrogości, również z przestępstwami z nienawiści. Skala i charakter takiej nietolerancji zależą często od norm społecznych oraz od ogólnego kontekstu politycznego i kulturowego danego państwa. Kobiety, które przechodzą na chrześcijaństwo, mogą po ujawnieniu tego faktu być szczególnie narażone na represje ze strony swoich rodzin, a obejmuje to zarówno groźby, jak i przemoc fizyczną. Przemoc i napaści ze strony członków rodziny zazwyczaj nie wychodzą na jaw, ponieważ ofiary obawiają się mówienia o takich zdarzeniach, a to w istotny sposób ogranicza ich dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz do systemów wsparcia dla ofiar⁴⁷.

Podobne formy wrogości mogą dotyczyć również chrześcijan, którzy opuszczają jedno wyznanie chrześcijańskie i przechodzą do innego, a także osoby, które decydują się na odejście od chrześcijaństwa.

Kazachstan, 30 czerwca 2021 r. Kobieta z Szymkentu, będąca świadkiem Jehowy, była z powodu swojej religii wielokrotnie bita, duszona oraz zastraszana nożem przez męża. Do tych aktów przemocy dochodziło w domu. Pewnego dnia kobieta została pod przymusem przewieziona do meczetu, a tam poddano ją próbie „nawrócenia” religijnego. Gdy policja dowiedziała się o religii wyznawanej przez ofiarę, odmówiła podjęcia działań w tej sprawie.

46 Artykuł pt. „Turcja aresztowała osobę podejrzaną o planowanie ataku na kościół w Stambule, powiązaną z tzw. Państwem Islamskim” („Turkey arrests suspected Istanbul church attack planner linked to Islamic State”), Reuters, 14 września 2024 r.

47 Open Doors, raport „Prześladowania chrześcijańskich kobiet i dziewcząt” („The Persecution of Christian Women and Girls”), 2022, s. 6 i 13.

Uzbekistan, 7 maja 2021 r. Kobieta z Karszy, będąca świadkiem Jehowy, została pobita przez męża za to, że studiowała Biblię oraz nauczała swoje dzieci treści biblijnych. W wyniku pobicia doznała pęknięcia błony bębenkowej.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Przekonania niektórych chrześcijan, ukształtowane przez ich sumienie, mogą czynić ich szczególnie podatnymi na przestępstwa z nienawiści. Dotyczy to zwłaszcza stanowisk zajmowanych w odniesieniu do określonych kwestii społecznych, kulturowych i politycznych w społeczeństwach, w których zagadnienia te mają charakter wysoce sporny i polaryzujący.

Do takich kwestii mogą należeć m.in. tożsamość płciowa, prawa osób LGBTI, aborcja, sprzeciw sumienia wobec służby wojskowej lub wobec użycia broni, a także odmowa oddawania honorów fladze państwowej lub śpiewania hymnu narodowego.

Islandia, 25 lipca 2022 r. Tęczowa flaga namalowana przed kościołem w Grafarvogur została zniszczona – nieznanymi sprawcami napisano na niej „LEVITICUS 20:13”, odnosząc się w ten sposób do fragmentu Biblii mówiącego: „Jeśliby mężczyzna obcował z mężczyzną jak z kobietą, obaj popełniają obrzydliwość; poniosą śmierć; ich krew spadnie na nich”. Kościół potępił ten akt wandalizmu i wydał oświadczenie: „W kościele w Grafarvogur wolimy kierować się przesłaniem Jezusa Chrystusa, który nauczał nas o wzajemnej miłości. Wierzymy, że każda osoba jest umiłowaniem stworzeniem Boga i ma prawo żyć życiem, do którego została stworzona”. Wzmiankowany atak był jednym z serii powtarzających się ataków na ten kościół.

Tadżykistan, styczeń 2020 r. W jednostce wojskowej w pobliżu Duszanbe zatrzymano i osadzono w areszcie tymczasowym mężczyznę, który odmówił odbywania służby wojskowej z powodów sumienia. Mężczyzna ten był świadkiem Jehowy. W areszcie torturowało go sześciu żołnierzy. Po odmowie założenia munduru wojskowego mężczyzna ten został powalony na ziemię, a następnie bito go po nerkach, wykręcono mu ręce do tyłu, jego głowę przyciśnięto do podłogi wojskowym butem, sprawca naciskał mu na szyję kolanami, następnie ofierze zdjęto spodnie, by siłą nałożyć mu spodnie od munduru. Ofiara straciła przytomność i doznała wielu różnych obrażeń. Wzmiankowany przypadek był jednym z serii podobnych przypadków zatrzymania i torturowania świadków Jehowy odmawiających służby wojskowej.

Stany Zjednoczone, 28 czerwca 2022 r. Pracownik kościoła katolickiego w Bellevue został zaatakowany kamieniem i farbą w sprayu przez kobietę transpłciową (osobę biologicznie płci męskiej identyfikującą się jako kobieta). Sprawczyni uszkodziła drzwi kościoła, rozbiła szybę oraz umieściła na ścianach budynku antychrześcijańskie napisy, m.in. „Kłamca”, „Religia nienawiści”, „Gnij w swoim fałszywym piekle” oraz

„Nienawidzicie kobiet”. Została zatrzymana i przyznała się do wandalizmu oraz napaści. Śledczy ustalili, że sprawczyni była oburzona decyzją Sądu Najwyższego USA z poprzedzającego incydent tygodnia, kiedy to uchylono wyrok Roe przeciw Wade, który stwierdzał konstytucyjne prawo do aborcji.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

INTERSEKcjONALNOŚĆ

Intersekcjonalność to podejście analityczne służące identyfikowaniu i rozumieniu sposobów, w jakie nakładające się, wzajemnie powiązane elementy tożsamości jednostki – takie jak płeć, „rasa”, pochodzenie etniczne⁴⁸, klasa społeczna, religia lub przekonania, niepełnosprawność, orientacja seksualna, tożsamość płciowa, wiek lub status migracyjny – mogą łącznie prowadzić do specyficznych doświadczeń dyskryminacji, marginalizacji lub uprzywilejowania. Zamiast analizować te cechy w izolacji, perspektywa intersekcjonalna podkreśla, że oddziałują one na siebie wzajemnie w sposób złożony i nierozdzielny. Podejście to ma szczególne znaczenie dla rozpoznawania doświadczeń osób najbardziej marginalizowanych w społeczeństwie, które mogą być narażone na wielokrotne i kumulujące się formy nierówności oraz dyskryminacji⁴⁹.

Ofiary przestępstw z nienawiści mogą być atakowane ze względu na wiele aspektów swojej tożsamości, co może potęgować doznawaną przez nie krzywdę⁵⁰. Intersekcjonalne podejście do analizy takich przestępstw pozwala uwzględnić łączne i wzajemnie wzmacniające się skutki różnych form dyskryminacji. Prowadzi to nie tylko do pełniejszego i trafniejszego zrozumienia doświadczeń ofiar, lecz także do poprawy jakości gromadzonych danych. Wymaga ono czegoś więcej niż jedynie rejestrowania wielu motywów uprzedzeniowych – obejmuje analizę sposobów, w jakie motywy te oddziałują na siebie i wzajemnie się wzmacniają, kształtując odrębne i specyficzne wzorce dyskryminacji lub uprzywilejowania. Zastosowanie perspektywy intersekcjonalnej umożliwi lepsze dopasowanie reakcji na przestępstwa z nienawiści i zwiększa ich skuteczność, ponieważ opiera się na pogłębionym zrozumieniu złożonych realiów, z jakimi mierzą się ofiary.

Poniższa część przedstawia przykłady intersekcjonalnych przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan:

48 Użycie terminu „rasa” w niniejszym przewodniku nie oznacza poparcia przez ODIHR dla jakiegokolwiek teorii zakładającej istnienie różnych ras. Termin ten jest powszechnie stosowany w międzynarodowych standardach ochrony praw człowieka oraz w ustawodawstwie krajowym. W niniejszym przewodniku używa się go wyłącznie w celu zapewnienia ochrony przed przestępstwami z nienawiści osobom, które są błędnie postrzegane jako należące do innej „rasy”.

49 UN PRPD i UN Women, „Przewodnik i zestaw narzędzi dotyczących intersekcjonalności: intersekcjonalne na rzecz zasady, by nie pozostawiać nikogo w tyle” („Intersectionality Resource Guide and Toolkit – An Intersectional Approach to Leave No One Behind”), 2022, s. 8.

50 OBWE/ODIHR, „Zrozumienie potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści” („Understanding the Needs of Hate Crime Victims”), 7 września 2020 r., s. 11.

Doświadczenia przestępstw z nienawiści zróżnicowane ze względu na płeć: Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan i chrześcijanek, dziewcząt i chłopców często różnią się w zależności od płci ofiary. Chrześcijanki są na taką przemoc narażone szczególnie mocno w środowisku domowym. Doniesienia z niektórych państw-członków OBWE wskazują, że po konwersji na chrześcijaństwo – oprócz agresywnych reakcji – chrześcijanki doznają też wielu innych aktów przemocy: są zmuszane do zawierania małżeństw, więzi się je w aresztach domowych, padają ofiarą uprowadzeń, zawstydzają się, doznają wykluczenia społecznego oraz przemocy seksualnej i psychicznej. Przypadki zmuszania kobiet i dziewcząt, które przeszły na chrześcijaństwo, by zawierały małżeństwo z muzułmanami⁵¹, odnotowuje się szczególnie w Azji Środkowej.

„[Kiedy mój mąż znalazł moją Biblię], przez wiele godzin mnie bił – uderzał, kopał mnie w twarz, bił po rękach i nogach, i wykrzykiwał przy tym obelgi, mówił, że go zdradziłam i że zdradziłam prawdziwego Boga. Mówił też, że to on utrzymuje mnie i dzieci, i że tylko on ma prawo decydować, w jakiego Boga mam wierzyć. W głębi serca wiedziałam, że nie cierpię na próżno. Wiedziałam, że cierpię w imię Jezusa Chrystusa.”⁵²

Ponadto ubiór postrzegany jako wyraz przynależności religijnej lub wyznaniowej (niezależnie od faktycznych przekonań danej osoby) może przyczyniać się do przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan o charakterze zróżnicowanym ze względu na płeć. Szczególnie narażone na ataki mogą być zatem zakonnice noszące habit lub osoby ubrane w strój duchowny.

Austria, 30 października 2020 r. W mieście Graz, w autobusie, 76-letnia zakonnica katolicka została uderzona w głowę przez młodego mężczyznę. W wyniku napaści ofierze wypadł aparat słuchowy.

Hiszpania, 9 grudnia 2023 r. Grupa świadków Jehowy prowadzących działalność religijną na ulicy w Santa Cruz de Tenerife usłyszała groźby śmierci ze strony pewnego mężczyzny. Sprawca dopuścił się też napaści seksualnej wobec jednej z kobiet, obnażając się przed nią. Rzucił również kamieniami w ofiary oraz w należące do nich stojaki z publikacjami religijnymi, a jeden z takich stojaków podpalił. Zdarzenie zostało zgłoszone na policję.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

51 Open Doors, „Prześladowanie chrześcijańskich kobiet i dziewcząt” („The Persecution of Christian Women and Girls”), 2022, s. 4–6 i 8.

52 Oświadczenie kobiety z Azji Środkowej pochodzącej ze środowiska muzułmańskiego, która przyjęła chrześcijaństwo. Po odkryciu jej wiary przez męża została zmuszona do ucieczki. Zob. OpenDoors, „Formy prześladowań w Uzbekistanie?” („What does persecution look like in Uzbekistan?”), artykuł tematyczny, 2025 r.

Uprzedzenia etniczne i rasistowskie: Chrześcijanie należący do określonych grup etnicznych lub narodowych często doświadczają przestępstw z nienawiści motywowanych zarówno uprzedzeniami antychrześcijańskimi, jak i rasistowskimi. W państwach jednorodnych etnicznie osoby, które wykazują cechy fizyczne lub kulturowe kojarzone z większością społeczeństwa, ale należą do mniejszościowej wspólnoty chrześcijańskiej, mogą doświadczać nasilonej nietolerancji. Bywają one postrzegane jako „zdrajcy” tożsamości narodowej – w przeciwieństwie do osób o wyraźnie odmiennej przynależności etnicznej. W wielu państwach zrzeszonych w OBWE czarnoskóre wspólnoty chrześcijańskie są postrzegane i traktowane inaczej niż białe grupy chrześcijańskie, co skutkuje różnymi poziomami ryzyka.

„W Szwecji czarnoskórzy chrześcijanie pochodzenia afrykańskiego często doświadczają ukierunkowanej dyskryminacji w określonych kontekstach. Zgłaszano przypadki agresji wobec czarnoskórych chrześcijan afrykańskich, zwłaszcza gdy prowadzą oni działalność religijną, np. głoszenie treści religijnych na ulicy lub rozdawanie ulotek informujących o afrykańskich wydarzeniach chrześcijańskich. Niektórzy otwarcie wyrażali pogląd, że czarnoskórzy chrześcijanie nie mają prawa głosić Ewangelii osobom białym, a w niektórych przypadkach twierdzenia takie prowadziły do konfliktów. Może dochodzić do konfrontacji z grupami białych osób, które w razie eskalacji mogą dopuścić się przemocy fizycznej”.

— dr Anne Kubai, profesor nadzwyczajna, członkini Panelu Ekspertów ODIHR ds. Wolności Religii lub Przekonań⁵³

„Nie istnieją prawne ani teologiczne bariery dla pełnego uczestnictwa [anglikańskich wiernych z mniejszości etnicznych / o globalnym dziedzictwie większościowym] w życiu Kościoła Anglii. Wielokrotnie formułowano zalecenia, jednak do dziś nie zostały one wdrożone. Uważamy, że brak determinacji lub priorytetyzacji oraz istnienie (obecnie uznanego) rasizmu instytucjonalnego sprawiły, że Kościół stał się uboższy z powodu braku obecności wszystkich swoich członków na wszystkich poziomach wspólnego życia.”

— Zespół Arcybiskupów ds. Przeciwdziałania Rasizmowi⁵⁴

Chrześcijanie należący do ludów rdzennych zgłaszali doświadczenia marginalizacji i nękania w związku z próbami pogodzenia swojej wiary chrześcijańskiej z rdzennym dziedzictwem kulturowym. Do incydentów dochodziło zarówno wewnątrz ich wspólnot, jak i ze strony podmiotów zewnętrznych. W niektórych państwach zrzeszonych w OBWE próby integrowania chrześcijaństwa z rdzennymi praktykami duchowymi spotykały się z oporem, stygmatyzacją, a nawet z formalnymi zakazami ze strony instytucji religijnych⁵⁵.

53 Oświadczenie przekazane ODIHR na potrzeby niniejszego przewodnika, oparte na wywiadach przeprowadzonych w Sztokholmie w 2024 r.

54 Church of England, „Od lamentowania do działania” („From Lament to Action”), publikacja Grupy Zadaniowej Arcybiskupów ds. Przeciwdziałania Rasizmowi (Archbishops’ Anti-Racism Taskforce), Kościół Anglii, 2020 r., s. 20.

55 Zob. Raport okresowy Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii lub przekonań, Ahmeda Shaheeda. Ludy tubylcze a prawo do wolności religii lub przekonań („Interim report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Ahmed Shaheed. Indigenous peoples and the right to freedom of religion or belief”), A/77/514, Zgromadzenie Ogólne ONZ, 10 października 2022 r., pkt 38 i 45.

Kanada, 21 czerwca 2021 r. W Narodowy Dzień Ludów Rdzennych doszło do spalenia kościoła katolickiego położonego na terenie rezerwatu Pierwszych Narodów. Tego samego dnia spalono również inny kościół katolicki w sąsiednim rezerwacie. Incydenty miały miejsce wkrótce po doniesieniach o odnalezieniu szczątków 215 dzieci rdzennego pochodzenia – szczątki zlokalizowano w pobliżu dawnej szkoły z internatem, którą prowadził Kościół katolicki. Wódz plemienia Penticton Indian Band podkreślił, że atak dotknął również rdzennych chrześcijan:

„Panują mieszane emocje. Rozumiem, że w naszej społeczności jest dużo gniewu [...], [ale] ten kościół stał tu od 1911 roku jako nieodłączny element naszej wspólnoty. Wielu mieszkańców należało do niego, uczestniczyło w nabożeństwach. Niektórzy z naszych starszych czują się z nim bardzo związani i dziś przyszli tu głęboko poruszeni.”⁵⁶

Turcja, 8 maja 2020 r. Kościół należący do Apostolskiego Kościoła Ormiańskiego stał się celem ataku – doszło do próby podpalenia bramy. Po zatrzymaniu sprawca wskazał, że motywem ataku było domniemane powiązanie Ormian z rozprzestrzenianiem się pandemii COVID-19.

Stany Zjednoczone, 9 stycznia 2022 r. Wierni historycznego afroamerykańskiego kościoła metodystycznego znaleźli się w sytuacji zagrożenia, gdy padły groźby, że w świątyni w Des Moines (stan Iowa) zostanie podłożona bomba. W tym samym okresie w kraju odnotowywano podobne incydenty wymierzone w kościoły chrześcijańskie. Śledczy zakwalifikowali to zdarzenie jako przestępstwo z nienawiści. Kongregacja wydała oświadczenie, że jej zdaniem atak był motywowany nie tylko uprzedzeniami religijnymi, lecz także rasizmem.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Uchodźcy i migranci: Chrześcijańscy migranci i uchodźcy w regionie OBWE mogą doświadczać intersekcjonalnych przestępstw z nienawiści motywowanych zarówno uprzedzeniami religijnymi, jak i wrogością związaną z ich statusem osób nowo przybyłych lub nieposiadających obywatelstwa. Osoby, które przeszły na chrześcijaństwo poza regionem OBWE, zgłaszały przypadki gróźb oraz napaści fizycznych, niekiedy ze strony innych migrantów należących do odmiennych wspólnot religijnych lub wyznaniowych. Do takich incydentów często dochodzi w ośrodkach dla migrantów lub uchodźców – osoby o różnym pochodzeniu przebywają tam wspólnie przez dłuższy czas w warunkach ograniczonej prywatności. Niepewność, wykluczenie, frustracja oraz napięcia panujące w tego rodzaju placówkach mogą sprzyjać różnym incydentom o motywacji uprzedzeniowej,

⁵⁶ Monique Tamminga, „Wódz plemienia Penticton potępia podejrzone podpalenie dwóch kościołów katolickich” („Penticton band chief condemns suspicious burning of 2 Catholic churches”), *Penticton Western News*, 21 czerwca 2021 r.

zazwyczaj wymierzonym w grupy postrzegane jako szczególnie podatne na ataki. Biorąc pod uwagę, że wiele z tych osób to uchodźcy uciekający przed prześladowaniami w krajach pochodzenia, skutki takich przestępstw z nienawiści mogą pogłębiać ich wcześniej doświadczane traumy oraz zwiększać zapotrzebowanie na specjalistyczne formy wsparcia.

Armenia, 17 lipca 2022 r. Irańczyk ubiegający się o azyl został zaatakowany przez dwóch sprawców, którzy zarzucili mu na głowę koc, bili go i grozili mu w związku z jego konwersją z islamu na chrześcijaństwo. Ofiara relacjonowała, że napastnicy mówili: „To nie pierwszy, ani nie ostatni raz” oraz „Odeślemy twoje zwłoki do Iranu”.

Austria, 23 września 2021 r. Księża i pracownicy diecezji katolickiej znaleźli się w sytuacji zagrożenia, gdy grupa około 15 zamaskowanych mężczyzn należących do skrajnie prawicowej grupy szerzącej nienawiść wtargnęła do budynku biurowego diecezji. Sprawcy mieli ze sobą transparenty, ulotki i megafony – ich protest był skierowany przeciwko temu, że diecezja wspierała budowę pomnika upamiętniającego migrantów, którzy zginęli na Morzu Śródziemnym.

Niemcy, 20 maja 2022 r. Dwoje świadków Jehowy – uchodźcę z Ukrainy oraz 83-letnią kobietę – zmuszono do opuszczenia ośrodka dla uchodźców. Starsza kobieta została fizycznie zaatakowana – właścicielka ośrodka zrzuciła ją z krzesła. Do zdarzenia doszło po tym, jak sprawczynie dowiedziały się o przynależności religijnej ofiar.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Orientacja seksualna i tożsamość płciowa: Chrześcijanie należący do społeczności LGBTI mogą doświadczać szczególnych form przestępstw z nienawiści, które łączą uprzedzenia antychrześcijańskie z homofobią lub transfobią, zwłaszcza gdy ich orientacja seksualna lub tożsamość płciowa są postrzegane jako sprzeczne z określonymi wartościami religijnymi. Chrześcijanie LGBTI pochodzący ze środowisk migranckich lub z określonych grup etnicznych są w niektórych kontekstach narażeni na zwiększone ryzyko takich ataków.

Estonia, 11 czerwca 2023 r. Estońska organizacja *Association of Gay Christians* zorganizowała w centrum Tallinna publiczne wydarzenie *Baltic Pride* z udziałem fińskiego homoseksualnego pastora. Pewien młody mężczyzna przyłączył się do rozmowy, poprosił uczestników o wskazanie mu „gejowskiego pastora”, a następnie brutalnie go zaatakował, wielokrotnie uderzając go w twarz i głowę. Gdy jeden z uczestników zdołał odciągnąć napastnika, ten rzucił nożem w pastora, raniąc innego członka wspólnoty. Podczas ataku sprawca krzyczał: „Bóg nienawidzi homoseksualistów”. Uczestnicy wydarzenia obezwładnili napastnika do czasu przyjazdu policji. Ofiary przewieziono do szpitala. Pastor doznał licznych złamań kości twarzy,

dwie pozostałe osoby odniosły lżejsze obrażenia. Po ataku pastor napisał w mediach społecznościowych o „bólu zadawanym mniejszościom w imię Boga”, dziękował władzom, personelowi medycznemu i świadkom zdarzenia za pomoc, a zakończył słowami: „Nigdy nie pozwolimy, by nienawiść zwyciężyła”.

Przykład ten pochodzi z Raportu ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

II. Przepęstwa z nienawięci wobec chrzeęcijan w regionie OBWE: gęwne cechy⁵⁷

Wiele cech przepęstw z nienawięci wobec chrzeęcijan jest zbieżne z innymi rodzajami przepęstw z nienawięci, w szczególności z przepęstwami antysemitickimi oraz przepęstwami z nienawięci wobec muzułmanów⁵⁸. Należy pamiętać, że przepęstwa z nienawięci mogą być popełniane z wielu różnych powodów⁵⁹:

- sprawca może działać pod wpływem urazy, zazdroęci, presji rówieęniczej lub w poszukiwaniu silnych wrażeń;
- sprawca może nie żywić żadnych uczuć wobec konkretnej ofiary, natomiast może przejawiać wrogię myęli lub emocje wobec grupy, do której należy jego ofiara;
- sprawca może żywić uczucie wrogoęci wobec wszystkich osób postrzeganych jako nienależące do grupy, z którą on sam się identyfikuje;
- na bardziej abstrakcyjnym poziomie ofiara może symbolizować zasadę lub wartość (taką jak równość płci, różnorodność czy wielokulturowość), której sprawca się sprzeciwia; lub
- może występować kombinacja powyższych czynników.

Kierowanie gróźb wobec osób lub stosowanie wobec nich przemocy fizycznej ze względu na ich rzeczywistą lub domniamaną tożsamość chrzeęcijańską, a także ataki (na osoby lub mienie) motywowane faktem powięzania tych osób z chrzeęcijanami, społecznościami chrzeęcijańskimi lub z organizacjami chrzeęcijańskimi, stanowią przepęstwa z nienawięci wobec chrzeęcijan.

57 W 2018 r. ODIHR opublikowało materiały informacyjne dotyczące przepęstw z nienawięci wobec chrzeęcijan, dostępne w siedmiu językach, których celem jest wsparcie państw i innych interesariuszy w przeciwdziałaniu tego rodzaju przepęstwom. Zob. publikację OBWE/ODIHR „Przepęstwa z nienawięci wobec chrzeęcijan” („Anti-Christian Hate Crime”), 21 lipca 2018 r.

58 Więcej informacji można znaleźć w publikacjach OBWE/ODIHR: „Zrozumienie antysemitickich przepęstw z nienawięci i zapewnienie bezpieczeęstwa społecznościom żydowskim. Praktyczny przewodnik” („Understanding Anti-Semitic Hate Crimes and Addressing the Security Needs of Jewish Communities: A Practical Guide (2017)”) oraz „Zrozumienie przepęstw z nienawięci wobec muzułmanów i zaspokajanie potrzeb społeczności muzułmańskich w zakresie bezpieczeęstwa. Praktyczny przewodnik” („Understanding Anti-Muslim Hate Crimes and Addressing the Security Needs of Muslim Communities: A Practical Guide” (2020)).

59 OBWE/ODIHR, „Przepisy dotyczące przepęstw z nienawięci: praktyczny przewodnik. Wydanie poprawione” („Hate Crime Laws. Revised Edition”) 23 wrzeęnia 2022 r., s. 17.

Z uwagi na różnorodność wspólnot chrześcijańskich w regionie OBWE, przestępstwa motywowane uprzedzeniami wobec chrześcijan mogą przybierać wiele form i mogą dotyczyć zarówno wspólnot wyznaniowych większościowych, jak i mniejszościowych. Ofiary mogą być wybierane ze względu na swoją tożsamość chrześcijańską, wiarę lub praktyki religijne, a także dlatego, że ich konkretne wyznanie lub praktyki są kojarzone z określonymi cechami tożsamości, takimi jak przynależność etniczna.

Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan mogą być również wymierzone w budynki lub instytucje, w tym w chrześcijańskie miejsca kultu, cmentarze, pomniki lub w mienie prywatne powiązane z chrześcijanami lub z chrześcijaństwem. Częstymi metodami stosowanymi przez sprawców w celu nękania lub zastraszenia chrześcijan są akty wandalizmu, nanoszenie graffiti oraz profanacja miejsc kultu.

1. WSKAŹNIKI UPREDZEŃ

Wskaźniki uprzedzeń to „obiektywne fakty, okoliczności lub wzorce towarzyszące czynowi (czynom) zabronionemu, które – rozpatrywane samodzielnie lub łącznie z innymi faktami lub okolicznościami – sugerują, że działania sprawcy były w całości lub w części motywowane jakąś formą uprzedzenia”⁶⁰. Jako takie, wskaźniki uprzedzeń stanowią kluczowe narzędzie identyfikowania przestępstw z nienawiści.

Organy ścigania powinny rejestrować i dokumentować wszystkie motywacje uprzedzeniowe oraz wskaźniki uprzedzeń ujawnione w toku reagowania na zgłoszenia ofiar przestępstw z nienawiści, w tym przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan⁶¹.

Wskaźniki uprzedzeń to cenne narzędzie dla organów ścigania, prokuratorów oraz dla społeczeństwa obywatelskiego, gdyż pomagają ocenić, czy zgłoszony incydent może stanowić przestępstwo z nienawiści. Wskaźniki nie dowodzą jednak same w sobie, że sprawca kierował się motywacją uprzedzeniową. Ich celem jest raczej zainicjowanie skrupulatnego i systematycznego postępowania wyjaśniającego, ukierunkowanego na zebranie dowodów⁶². Tak więc nie każdy wskaźnik uprzedzenia zostanie dopuszczony w postępowaniu sądowym jako dowód⁶³. Poniżej przedstawiono opis głównych kategorii

60 „Modelowy protokół stanu Massachusetts dotyczący dochodzeń w sprawach przestępstw z nienawiści” („Massachusetts Model Protocol for Bias Crime Investigation”), cyt. za: OBWE/ODIHR, „Gromadzenie danych i monitorowanie przestępstw z nienawiści: praktyczny przewodnik” (ODIHR, „Hate Crime Data Collection and Monitoring”), 29 września 2014 r., s. 15.

61 Zob. również: „Poprawa rejestrowania przestępstw z nienawiści przez organy ścigania: kluczowe zasady przewodnic” („Improving the Recording of Hate Crime by Law Enforcement Authorities: Key Guiding Principles”), opracowane przez Grupę wysokiego szczebla UE ds. Zwalczenia Rasizmu, Ksenofobii i Innych Form Nietolerancji, (EU High Level Group on combating racism, xenophobia and other forms of intolerance), grudzień 2017 r.

62 OBWE/ODIHR, „Wykorzystanie wskaźników uprzedzeń: praktyczne narzędzie dla policji” („Using Bias Indicators: A Practical Tool for Police”), 2017, s. 4.

63 Może to mieć miejsce na przykład w sytuacji, gdy ofiara lub świadek nie chce złożyć zeznań dotyczących wskaźnika uprzedzeń albo gdy poszlaki wynikające ze wskaźników uprzedzeń są niedopuszczalne w danej jurysdykcji lub niewystarczające jako dowód.

wskaźników uprzedzeń w odniesieniu do przestępstw z nienawiści, wraz z przykładami ich występowania w przestępstwach z nienawiści wobec chrześcijan.

Główne kategorie wskaźników uprzedzeń

1. Postrzeganie zdarzenia przez ofiarę, świadka lub eksperta
2. Wypowiedzi sprawcy, pisemne treści, gesty lub graffiti
3. Różnice etniczne, religijne lub kulturowe między sprawcą a ofiarą
4. Powiązania z grupami szerzącymi nienawiść
5. Miejsce i czas zdarzenia
6. Schematy lub częstotliwość wcześniejszych przestępstw lub incydentów
7. Charakter przemocy lub sposób popełnienia czynu
8. Brak innych oczywistych motywów

Postrzeganie zdarzenia przez ofiarę, świadka lub eksperta

Postrzeganie zdarzenia przez ofiary lub świadków ma kluczowe znaczenie dla identyfikacji przestępstw z nienawiści. Jeżeli ofiara lub świadek uważa, że sprawca działał z motywacji uprzedzeniowej wobec chrześcijan, zdarzenie powinno zostać zbadane jako potencjalne przestępstwo z nienawiści. Ponadto podmioty trzecie, takie jak organizacje społeczeństwa obywatelskiego, niezależni eksperci lub wspólnoty bądź organizacje chrześcijańskie, mogą dostrzec motywacje uprzedzeniowe, które nie były oczywiste dla ofiary lub świadków, i odpowiednio zgłosić taki incydent. W takich przypadkach własna ocena funkcjonariusza organów ścigania, uznająca czyn za potencjalne przestępstwo z nienawiści, może również zostać uwzględniona jako wskaźnik uprzedzeń.

Łotwa, 23 lipca 2023 r. Zamaskowany mężczyzna wszedł do kościoła luterańskiego w Rydze, zagroził kościelnej i przestrzegł ją przed wzywaniem policji, grożąc jej fizycznym atakiem, kierował też groźby pozbawienia życia pod adresem proboszcza parafii, a następnie dokonał aktu wandalizmu, tj. uszkodził chrzcielnicę oraz ikonę, rozsypał piasek i ochlapał chrzcielnicę wodą. Proboszcz uznał, że atak mógł być motywowany nienawiścią wobec wiary chrześcijańskiej. Organy ścigania wszczęły postępowanie, a następnie ujęły sprawcę.

Przykład ten pochodzi z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Wypowiedzi, treści pisemne, gesty lub graffiti

Zdarza się często, że przed popełnieniem przestępstwa z nienawiści, w jego trakcie lub po jego dokonaniu sprawcy wyrażają swoje uprzedzenie, aby przekazać określony komunikat ofierze, jej wspólnocie oraz całemu społeczeństwu. Takie przekazy – w formie obelg słownych, komentarzy, gestów lub graffiti – mogą stanowić istotne dowody na występowanie motywacji uprzedzeniowej.

Należy również uwzględnić, że przekazy tego rodzaju mogą ujawniać uprzedzenia interseksjonalne, w których wrogość wobec chrześcijaństwa łączy się z odniesieniami do innych cech, takich jak płeć, orientacja seksualna, pochodzenie etniczne, status migracyjny czy niepełnosprawność.

Poniższe pytania mogą pomóc w ustaleniu, czy przestępstwo było motywowane uprzedzeniami wobec chrześcijan:

- Czy przed zdarzeniem, w jego trakcie lub po nim podejrzany wygłaszał jakieś stwierdzenia lub wykonywał gesty odnoszące się do przynależności ofiary (rzeczywistej lub domniemanej) do chrześcijaństwa, do wspólnoty chrześcijańskiej lub do organizacji o charakterze chrześcijańskim? Należy uwzględnić, że różne sformułowania i odniesienia mogą mieć odmienne znaczenie w zależności od danego wyznania chrześcijańskiego (zob. [Załącznik 2](#)).
- Czy podejrzany opublikował w mediach społecznościowych jakiś rodzaj „manifestu” wskazującego na uprzedzenia wobec chrześcijan jako motywację zdarzenia?
- Czy na miejscu zdarzenia umieszczono jakieś pisemne treści, rysunki, oznaczenia, symbole lub graffiti sugerujące uprzedzenia wobec chrześcijan? Może to obejmować symbole antychrześcijańskie lub antyreligijne (np. kojarzone z satanizmem lub z anarchizmem) bądź treści atakujące struktury, doktrynę lub nauczanie danej wspólnoty chrześcijańskiej, np. graffiti głoszące, że „spalenie kościoła to jedyny sposób na zapewnienie wolności”.
- Jeżeli celem ataku było miejsce o znaczeniu religijnym lub kulturowym – czy na miejscu celowo pozostawiono przedmioty o charakterze obraźliwym (takie jak mocz lub odchody) albo czy doszło do profanacji przedmiotów mających szczególne znaczenie religijne dla wspólnoty chrześcijańskiej?

Gruzja, 7 lipca 2023 r. Dwie kobiety będące świadkami Jehowy prowadziły działalność religijną w pewnej miejscowości, gdy zostały obrzucone kamieniami i fizycznie zaatakowane przez inną kobietę, która podczas zdarzenia wykrzykiwała pod adresem świadków Jehowy obraźliwe, dotyczące religii obelgi, a jedną z ofiar uderzyła prętem w brzuch i w nogi.

Hiszpania, 21 lipca 2022 r. Kapłan Kościoła katolickiego otrzymał list zawierający groźby pozbawienia życia oraz odniesienia do historycznych prześladowań katolików w Hiszpanii. Sprawca napisał: „Spłoniesz jak w '36”, nawiązując do początku hiszpańskiej wojny domowej w 1936 r., kiedy zamordowano tysiące księży, zakonników i zakonnice, a liczne kościoły spalono.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Różnice etniczne, religijne lub kulturowe między sprawcą a ofiarą

Wskaźnikami uprzedzeń mogą być różnice w zakresie religii, pochodzenia etnicznego lub obszaru kulturowego między sprawcą a ofiarą. Ma to szczególne znaczenie w przypadkach, gdy ofiary są w widoczny sposób identyfikowalne jako członkowie określonej grupy, na przykład poprzez swój ubiór religijny.

Poniższe pytania mogą pomóc w ustaleniu kontekstu zdarzenia oraz w ocenie, czy mogło ono być motywowane uprzedzeniami wobec chrześcijan:

- Czy sprawca wspiera jakąś grupę znaną z wrogiego nastawienia wobec chrześcijan lub określonego wyznania chrześcijańskiego?
- Czy ofiarę dało się wyraźnie zidentyfikować jako chrześcijanina, np. poprzez to, że nosiła krzyżyk lub była ubrana w strój duchownego?
- Czy celem ataku była osoba duchowna, np. ksiądz lub zakonnica?
- Czy ofiary zostały zaatakowane podczas rozmowy na temat swojej wiary lub podczas rozpowszechniania materiałów religijnych?
- Czy ofiarą była osoba, która przeszła na chrześcijaństwo?
- Czy przestępstwo zostało popełnione wobec osoby, która w widoczny sposób opowiadała się za prawami chrześcijan i wspólnot chrześcijańskich, np. pełniła funkcję w swojej społeczności religijnej albo działała jako obrońca praw człowieka lub praw chrześcijan?

- Czy w momencie zdarzenia ofiara uczestniczyła w działaniach organizowanych przez społeczność chrześcijańską, organizację chrześcijańską lub organizację postrzeganą jako powiązaną z chrześcijaństwem?

Kazachstan, 24 lutego 2023 r. Przed blokiem mieszkalnym w Karagandzie dwóch mężczyzn napadło na innego mężczyznę – świadka Jehowy, gdy ten prowadził działalność religijną. Świadek Jehowy został uderzony pięścią i kopnięty w brzuch. Następnie sprawcy obezwładnili ofiarę i przez około 20 minut wielokrotnie kierowali wobec niej groźby.

Polska, 28 maja 2023 r. Trzydziestoletni duchowny katolicki, ubrany w strój duchowny, został uderzony pięścią najpierw w tył głowy, a następnie w twarz, przez mężczyznę wykrzykującego antychrześcijańskie obelgi. W wyniku ataku napadnięty doznał nieznaczących obrażeń. Do zdarzenia doszło, gdy ofiara wracała w niedzielny poranek z Mszy Świętej.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Zorganizowane grupy szerzące nienawiść

Co prawda nie wszystkie przestępstwa z nienawiści są popełniane przez zorganizowane grupy szerzące nienawiść, ale osoby powiązane z takimi grupami często są zaangażowane w tego rodzaju czyny. W przypadku przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan rola zorganizowanych grup szerzących nienawiść jest szczególnie istotna w kontekście mniejszościowych wyznań chrześcijańskich oraz w państwach, w których chrześcijanie stanowią mniejszość.

Odpowiedź twierdząca na którekolwiek z poniższych pytań może stanowić wskaźnik uprzedzeń:

- Czy podejrzany należy do grupy szerzącej nienawiść i nietolerancję wobec chrześcijan?
- Czy przeszłość lub kartoteka karna podejrzanego wskazuje na jego wcześniejsze zaangażowanie w podobne działania antychrześcijańskie, w tym wymierzone także w inne grupy?
- Czy dana osoba okazywała w mediach społecznościowych poparcie dla organizacji propagujących nietolerancję wobec chrześcijan?
- Czy podczas zdarzenia zauważono przedmioty lub symbole powiązane ze zorganizowanymi grupami szerzącymi nienawiść (np. tatuaże, graffiti)

o charakterze nienawistnym)? Należy przy tym pamiętać, że tatuaże mogą mieć różnorodne znaczenie, tj. sygnalizować identyfikację z grupą, mieć charakter polityczny lub być po prostu ozdobą.

- Czy ostatnio zorganizowana grupa szerząca nienawiść publicznie kierowała groźby przeciwko chrześcijanom lub przeciwko społecznościom chrześcijańskim? Czy którakolwiek z takich grup przyznała się następnie do popełnienia przestępstwa?
- Czy incydent miał miejsce podczas wydarzenia (np. podczas zgromadzenia publicznego) organizowanego przez grupę szerzącą nienawiść lub wkrótce po nim, bądź po działaniach aktywistycznych tej grupy prowadzonych w pobliżu miejsca zdarzenia?

Niemcy, 8 stycznia 2023 r. We Frankfurcie nad Odrą sprawca zaatakował kobietę będącą świadkiem Jehowy – przyłożył jej broń do głowy, groził śmiercią i wykrzykiwał neonazistowskie groźby z powodu jej działalności religijnej prowadzonej w przestrzeni publicznej. Sprawca wykonał również salut nazistowski i krzyczał, że „wszystkich świadków Jehowy trzeba zabić”.

Turcja, 18 września 2023 r. Przywódca nacjonalistycznej grupy szerzącej nienawiść groził pastorowi protestanckiemu i jego wiernym, podżegając do nienawiści wobec nich w mediach społecznościowych. Sprawca publicznie podał nazwiska pastora i członków zgromadzenia w swoim przemówieniu i udostępnił je w mediach społecznościowych.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Miejsce i czas zdarzenia

Miejsce i czas popełnienia czynu mogą również stanowić wskaźniki uprzedzeń wobec chrześcijan. Choć fakt, że zdarzenie miało miejsce w obrębie lub w pobliżu chrześcijańskiego miejsca kultu bądź obiektu religijnego nie stanowi jeszcze dowodu motywacji uprzedzeniowej, jest to istotna okoliczność, która powinna skłonić organy ścigania do dalszego badania sprawy pod kątem zaistnienia dodatkowych wskaźników intencji sprawcy. Odpowiedzi na poniższe pytania mogą ujawnić wskaźniki uprzedzeń:

- Czy miejsce popełnienia czynu jest powszechnie uznawane lub postrzegane jako obszar związany z określoną grupą lub wspólnotą chrześcijańską?
- Czy celem ataku było miejsce o szczególnym znaczeniu religijnym lub kulturowym dla chrześcijan, takie jak kościół, cmentarz lub pomnik? Do ataków na mienie zalicza się m.in. uszkodzanie lub niszczenie przedmiotów kultu religijnego (w tym

figur, relikwii, artefaktów, witraży czy szopek bożonarodzeniowych), kradzież sprzętu liturgicznego oraz podpalenia.

- Czy zdarzenie miało miejsce w dniu istotnym dla ofiar lub dla sprawców ze względów religijnych (np. Boże Narodzenie, Wielkanoc), historycznych lub politycznych?
- Czy zdarzenie nastąpiło wkrótce po zmianie struktury religijnej danego obszaru, na przykład po utworzeniu pierwszego miejsca kultu danej denominacji chrześcijańskiej?

Dania, 29 grudnia 2023 r. Świadkowie Jehowy poczuli się zagrożeni po tym, jak w skrzynce pocztowej biura ich wspólnoty zdetonowano ładunek pirotechniczny. Był to drugi tego rodzaju atak wymierzony w biuro tej wspólnoty w ciągu jednego roku.

Francja, 8 grudnia 2021 r. Trzydziestu uczestników katolickiej procesji z pochodniami, zorganizowanej z okazji święta religijnego, zostało znieważonych i zastraszonych przez grupę około dziesięciu sprawców. Padały m.in. okrzyki „kafirzy” („niewierni”) oraz „Wallah („przysięgam”) na Koran, że poderżnę ci gardło”. Uczestników obłano wodą, a także rzucono w nich pochodnię wyrwaną jednemu z uczestników procesji.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Schematy lub częstotliwość wcześniejszych przestępstw lub incydentów

Przestępstwa z nienawiści często nie stanowią pojedynczych, odosobnionych zdarzeń, lecz wpisują się w szerszy schemat powtarzalnych incydentów. Poniższe pytania mogą pomóc w ustaleniu, czy dany czyn był motywowany uprzedzeniami wobec chrześcijan:

- Czy dane miejsce kultu, obiekt, pomnik lub inna infrastruktura była wcześniej celem przestępstw motywowanych uprzedzeniami wobec chrześcijan? Czy na danym obszarze dochodziło już wcześniej do podobnych incydentów wymierzonych w konkretną wspólnotę chrześcijańską?
- Czy ofiara była wcześniej celem przestępstwa z nienawiści? Czy w ostatnim czasie otrzymywała wiadomości o charakterze nękającym lub zawierające groźby, bądź telefony, związane z jej tożsamością chrześcijańską lub przynależnością do wspólnoty chrześcijańskiej?
- Czy w ostatnim czasie odnotowano w okolicy wzrost liczby incydentów antychrześcijańskich? Czy wcześniej obserwowano podobne metody lub schematy działania?

- Czy na danym obszarze (co obejmuje też przestrzeń internetową) rozpowszechniano niedawno materiały lub przekazy antychrześcijańskie?
- Czy podejrzani byli wcześniej zamieszani w przestępstwa motywowane uprzedzeniami wobec chrześcijan?

Włochy, 31 grudnia 2021 r. Z szopki bożonarodzeniowej ustawionej przed katedrą skradziono w nocy figurkę Jezusa Chrystusa. Był to jeden z serii podobnych incydentów, do jakich w tej okolicy doszło w okresie Bożego Narodzenia.

Stany Zjednoczone, 1 kwietnia 2021 r. W nocy oddano strzały w kierunku budynku klasztoru katolickiego, celem było zastraszenie zakonnice. Pociski przebiły ściany dwóch sypialni w czasie, gdy zakonnice tam przebywały. Był to jeden z trzech przypadków ostrzelania klasztoru w okresie Wielkiego Postu. Lokalne organy ścigania wszczęły dochodzenie oraz zapewniły klasztorowi dodatkową ochronę.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Charakter przemocy

Przestępstwa z nienawiści, jako wyraz odrzucenia kierowany wobec określonych grup, często cechują się szczególną intensywnością przemocy, skalą zniszczeń oraz brutalnością. Mogą również obejmować działania poniżające, mające na celu naruszenie godności ofiar. Poniższe pytania mogą pomóc w identyfikacji potencjalnych wskaźników uprzedzeń:

- Jaki był charakter tego zdarzenia? Czy sprawca podpalił przedmioty kultu religijnego lub dopuścił się obraźliwych czynów w obrębie chrześcijańskiego miejsca kultu? Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan mogą również dotyczyć obiektów symbolicznych, takich jak konsekrowane hostie, które w teologii niektórych denominacji chrześcijańskich uznawane są za Ciało Chrystusa.
- Czy zdarzenie wiązało się z niesprowokowaną, skrajną przemocą lub poniżającym traktowaniem?
- Czy czyn został popełniony publicznie lub w sposób mający na celu jego upublicznienie, na przykład poprzez nagranie go i rozpowszechnienie w mediach społecznościowych?
- Czy czyn mógł być inspirowany jakimś znanym wcześniej przestępstwem z nienawiści wobec chrześcijan lub miał na celu jego powielenie? Może to obejmować odniesienia (w internecie lub poza nim) do jakichś wcześniejszych

incydentów antychrześcijańskich, dokonane przed, w trakcie lub po danym zdarzeniu.

- Czy zdarzenie wykazywało typowe metody lub schematy działania charakterystyczne dla zorganizowanych grup szerzących nienawiść? Czy użyto określonego języka odnoszącego się do chrześcijaństwa lub wspólnot chrześcijańskich, który może wskazywać na ideologię promowaną przez takie grupy?

Hiszpania, 3 listopada 2023 r. Pewien mężczyzna wyznania muzułmańskiego zamieszczał w mediach społecznościowych groźby kierowane wobec chrześcijan, żydów oraz społeczności LGBTI, a także wychwalał zabójstwo katolickiego kościelnego, dokonane na początku roku przez pewnego muzułmanina w kościele w Algeciras. Mężczyzna ten został zatrzymany przez policję, gdy śledztwo wykazało, że podjął próbę zakupu broni oraz kamizelek kuloodpornych.

Uzbekistan, 9 kwietnia 2023 r. Kilku chrześcijańskich wiernych Kościoła baptystycznego zostało brutalnie pobitych oraz rażonych paralizatorami elektrycznymi i innymi urządzeniami przez funkcjonariuszy policji, którzy wtargnęli do ich domu modlitwy w Niedzielę Wielkanocną. Policja zatrzymała również trzech członków wspólnoty kościelnej.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Brak innej motywacji

Brak alternatywnych motywów może wskazywać na potencjalną motywację wynikającą z uprzedzeń. Przestępstwa z nienawiści często są wymierzone w osoby postrzegane jako przedstawiciele określonej grupy. W rezultacie wybór ofiary może sprawiać wrażenie przypadkowego, a wobec braku osobistych relacji między sprawcą a ofiarą nie zawsze można zidentyfikować jednoznaczną motywację działania sprawcy. Niemniej jednak w takich sytuacjach nie należy pomijać możliwości występowania motywacji uprzedzeniowej.

RODZAJE PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN

Wyróżnia się dwie główne kategorie przestępstw z nienawiści: ataki na osoby – w tym zabójstwa, inne formy przemocy oraz groźby – oraz ataki na mienie. Spektrum czynów zabronionych motywowanych uprzedzeniami wobec chrześcijan jest szerokie i obejmuje zarówno głośne, poważne ataki, jak i incydenty o mniejszej wadze, które – jeśli nie zostaną właściwie potraktowane – mogą ulec eskalacji. Ataki te mogą być dokonywane przez osoby działające samodzielnie lub w ramach zorganizowanych grup szerzących nienawiść.

Ataki na osoby fizyczne

Osoby fizyczne mogą być atakowane z różnych powodów, często ze względu na cechy, które pozwalają je zidentyfikować jako chrześcijan. Dotyczy to osób reprezentujących społeczności lub organizacje chrześcijańskie, przebywających w pobliżu chrześcijańskich miejsc kultu, obiektów sakralnych, zabytków i innych instytucji, uczestniczących w publicznych wydarzeniach chrześcijańskich, obchodzących święta chrześcijańskie lub należących do mniejszościowych bądź etnicznych grup związanych – bądź postrzeganych jako związane – z określonym wyznaniem chrześcijańskim. Czyny motywowane uprzedzeniami wobec chrześcijan mogą również dotyczyć osób powiązanych z chrześcijanami relacjami społecznymi, osobistymi lub zawodowymi. Ofiarami mogą stać się także osoby, które publicznie sprzeciwiają się nietolerancji wobec chrześcijan lub podejmują działania na rzecz zwiększania świadomości na temat nietolerancji i dyskryminacji chrześcijan.

Jednocześnie nie wszystkie przestępstwa wymierzone w chrześcijan lub w osoby postrzegane jako chrześcijanie stanowią przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan. Zgodnie z rozumieniem OBWE, aby dane zdarzenie zostało zakwalifikowane jako przestępstwo z nienawiści, musi być ono motywowane uprzedzeniami wobec chrześcijan. W związku z tym, jeżeli incydent z udziałem chrześcijańskiej ofiary ma podłoże polityczne, ideologiczne lub stanowi przypadkowy czyn przestępczy, co do zasady nie będzie on klasyfikowany jako przestępstwo z nienawiści wobec chrześcijan⁶⁴.

a. Zabójstwo

W ostatnich latach w regionie OBWE odnotowano przypadki śmiertelne, w których dostępne dowody wskazują, że ataki były motywowane uprzedzeniami wobec chrześcijan.

Francja, 10 maja 2022 r. Czterdziestoletni mężczyzna odbierał ze szkoły katolickiej w Marsylii swoje dzieci, gdy napastnik zaszedł go od tyłu i śmiertelnie ugodził nożem. Atak miał miejsce na oczach dzieci. Sprawca twierdził później, że działał z powodów religijnych, „w imię Boga”.

Niemcy, 9 marca 2023 r. Podczas nabożeństwa w Sali Królestwa Świadków Jehowy w Hamburgu doszło do strzelaniny, w wyniku której zginęło kilka osób. Sprawcą był były członek wspólnoty, który wcześniej wyrażał wrogość wobec świadków Jehowy.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

64 Na przykład w listopadzie 2021 r. w Siedlcach (Polska) doszło do brutalnego pobicia księdza katolickiego spacerującego w parku. W wyniku ataku ksiądz zmarł, a zdarzenie było początkowo rozpatrywane jako potencjalne przestępstwo z nienawiści wobec chrześcijan. W toku dochodzenia ustalono jednak, że sprawca był seryjnym zabójcą i nie znaleziono dowodów, by atak był motywowany uprzedzeniami wobec chrześcijan. Zob. Alicja Franczuk, „Rafał J. brutalnie skatował młotkiem księdza Adama. To nie jedyna jego ofiara. Nowe fakty”, *Super Express (Warszawa)*, 30 grudnia 2022 r.

b. Inne formy przemocy

Do innych form brutalnych ataków wobec chrześcijan, zgłaszanych w państwach zrzeszonych w OBWE, należą m.in.:

- uprowadzenie,
- napaść seksualna,
- rozbój,
- odbieranie siłą lub używanie przemocy w celu odebrania ofierze literatury religijnej lub innych przedmiotów,
- użycie broni, takiej jak broń palna, materiały wybuchowe, noże lub kije bejsbolowe,
- napaść fizyczna, w tym bicie, przytrzymywanie, popychanie, policzkowanie lub podobne formy przemocy.

Brutalne ataki wymierzone w chrześcijan mogą prowadzić do poważnych obrażeń fizycznych, emocjonalnych i psychicznych, wymagających hospitalizacji, opieki medycznej oraz wsparcia psychologicznego dla ofiar.

Francja, 14 stycznia 2020 r. Dwunastoletni chłopiec pochodzenia serbskiego został brutalnie zaatakowany przez pięciu jedenastoletnich uczniów. Powodem była odmowa zdjęcia łańcuszka z krzyżykiem, który chłopiec nosił pod ubraniem. Sprawcy przewrócili ofiarę na ziemię i kopali ją po całym ciele, powodując poważne obrażenia twarzy i narządów płciowych.

Wielka Brytania, 15 października 2023 r. Mężczyzna, który przeszedł z islamu na chrześcijaństwo, został ugodzony nożem przez swojego współlokatora – muzułmanina – z powodu postrzeganej apostazji religijnej. Sprawca, uzbrojony w dwa noże, wyważył drzwi do sypialni ofiary, krzycząc „Allahu Akbar” („Bóg jest wielki”), po czym kilkakrotnie ugodził ją nożem, m.in. w klatkę piersiową. Według prokuratora relacje między współlokatorami były poprawne do momentu, gdy sprawca dowiedział się o konwersji ofiary na chrześcijaństwo. Prokurator wskazał, że sprawca uznał ofiarę za apostatę, a tym samym za „osobę, która zasługiwała na śmierć”.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

c. Groźby

Odnotowano również przypadki gróźb kierowanych wobec członków wspólnot chrześcijańskich oraz duchowieństwa. Groźby te obejmują różne formy czynów zabronionych, w tym groźby pozbawienia życia oraz groźby zamachów bombowych. Mogą one być przekazywane za pośrednictwem poczty, poczty elektronicznej, mediów społecznościowych,

w rozmowie telefonicznej, podczas bezpośrednich konfrontacji, poprzez graffiti nanoszone na budynki chrześcijan lub w inny sposób. Często groźby te zawierają antychrześcijańskie hasła i symbole, i przekazują treści kierowane przeciwko społeczności chrześcijańskiej, a odnoszące się do przemocy, morderstw i zniszczeń.

Łotwa, 29 maja 2023 r. W Rydze pewien mężczyzna kierował groźby wobec świadków Jehowy, którzy prowadzili działalność religijną w przestrzeni publicznej. Następnie sprawca wrzucił do rzeki stojak należący do ofiar, zawierający publikacje religijne.

Serbia, 23 października 2021 r. Do skrzynki pocztowej lokalnego słowackiego kościoła ewangelickiego w Begeču wrzucono list zawierający ksenofobiczne obelgi oraz groźby śmierci. W liście znalazły się m.in. takie groźby: „Jeśli macie choć trochę rozumu, wynoście się stąd! W przeciwnym razie czeka was piekło, tak jak naszych Serbów w Kosowie!” Społeczność ta otrzymywała już wcześniej podobne groźby.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

Ataki na mienie

Według raportu ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści ataki na mienie są najczęstszym rodzajem incydentów antychrześcijańskich w regionie OBWE. Ataki te są najczęściej wymierzone w chrześcijańskie miejsca kultu, cmentarze oraz pomniki⁶⁵ i mogą przybierać następujące formy:

- podpalenia,
- rzucanie substancji łatwopalnych lub ładunków wybuchowych (np. koktajli Mołotowa),
- wybijanie szyb kamieniami,
- nanoszenie graffiti lub umieszczanie antychrześcijańskich plakatów i naklejek na ścianach, drzwiach lub nagrobkach,
- niszczenie przedmiotów kultu religijnego, relikwii i artefaktów,
- przewracanie nagrobków lub inne formy dewastacji cmentarzy,
- włamania,
- cyberataki (hacking),
- kradzieże.

W przypadkach, gdy haseł lub symboli wskazujących na uprzedzenia wobec chrześcijan użyto, by zniszczyć mienie niezwiązane bezpośrednio ze wspólnotą chrześcijańską, czyn taki może mimo wszystko stanowić incydent antychrześcijański. Przykładowo, akty wandalizmu skierowane wobec budynków rządowych, zabytków historycznych

65 OBWE/ODIHR, „Raport dotyczący przestępstw z nienawiści, 2023” („2023 Hate Crime Report”)

lub podczas wydarzeń sportowych, którym towarzyszą antychrześcijańskie graffiti lub symbole, wpisują się w rozumienie przestępstwa z nienawiści przyjęte przez OBWE. Natomiast czyny zabronione (np. wandalizm, włamanie, kradzież) wymierzone we wspólnotę chrześcijańską, lecz motywowane łatwością dokonania danego przestępstwa lub chęcią zysku finansowego, a nie uprzedzeniami wobec chrześcijan, nie stanowią przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.

Bośnia i Hercegowina, 9 maja 2021 r. Przed niedzielną Mszą Świętą elewacja kościoła katolickiego w Bihaću została zdewastowana antychrześcijańskim graffiti: na zewnętrznej ścianie kościoła napisano sprayem „Jezus to pedofil”. Kościół ten już wcześniej był celem podobnego ataku.

Szwecja, 24 stycznia 2021 r. W Sztokholmie doszło do próby podpalenia ośmiusetletniego kościoła protestanckiego: w kierunku bramy oraz świątyni rzucono dwa ładunki wybuchowe, które spowodowały wybicie szyb. Natomiast dwa lata wcześniej celem ataku bombowego stało się inne miejsce spotkań tej wspólnoty religijnej. Prowadzone wówczas śledztwo nie doprowadziło do ujęcia sprawców.

Przykłady pochodzą z Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści.

III. Przepęstwa z nienawięci wobec chrzeęcijan w regionie OBWE: skutki

Ofiary przepęstw z nienawięci zawsze nadzwyczaj silnie odczuwają ich skutki⁶⁶. Zaatakowanie istotnej częęci składowej tożsamoęci danej osoby może wywołać głęboką, trwałą traumę. Cierpienie częęsto nasila się w przypadkach, gdy motywacja sprawcy wypływa z wielu różnych uprzedzeń lub gdy ofiary wywodzą się z grup marginalizowanych lub szczególnie narażonych.

Poza krzywd wyrzdan jednostkom, przepęstwa z nienawięci spełniają też funkcję tzw. przepęstw przekazu („message crimes”), gdyż rozsyłają sygnał nietolerancji wobec całej wspólnoty, z której wywodzi się ofiara, a przekaz ten dociera do społeczeństwa jako całości. Każde przepęstwo z nienawięci wobec chrzeęcijan przekazuje komunikat o wykluczeniu i o deprecjonowaniu (komunikat ten dotyczy nie tylko bezpoędniej ofiary, lecz także wspólnot chrzeęcijańskich w ogóle) i sugeruje, że „nie przynalez oni tu” lub że „nie są mile widziani”. Inne grupy społeczne też mogą odczuwać wzmożony lęk, obawiając się, że same mogą stać się celem podobnych ataków⁶⁷.

Oprócz wywoływania trwałych traum u ofiar, ich rodzin i wspólnot, przepęstwa z nienawięci podwajają też spójność społeczną, pogłębaj strach i podziały. Jeęli przepęstw takich nie zwalczają skutecznie, wspólnoty dotknięte atakami mogą tracić zaufanie do instytucji państwowych, a napięcia międy grupami społecznymi będać się nasilać⁶⁸. Tolerowanie, aprobowanie lub pomijanie przepęstw z nienawięci wobec chrzeęcijan stoi w bezpoędniej sprzeczności z dłuęoletnimi i jednoznaczными zobowiązaniem państw zrzeszonych w OBWE, by promować tolerancję, wzajemny szacunek i zrozumienie oraz by zapewniać wolność religii lub przekonań. Skutki takiej bezczynności wykraczają poza funkcjonowanie wspólnot chrzeęcijańskich i mają wplyw na strukturę społeczeństw jako całości.

66 OBWE/ODIHR, „Ofiary przepęstw z nienawięci w systemie wymiaru sprawiedliwci w sprawach karnych. Praktyczny przewodnik” („Hate Crime Victims in the Criminal Justice System. A Practical Guide”), 9 kwietnia 2020 r., s. 29.

67 OBWE/ODIHR, „Wzorcowe wytyczne dotyczące wrażliwego i pełnego szacunku traktowania ofiar przepęstw z nienawięci w systemie wymiaru sprawiedliwci w sprawach karnych” („Model Guidance on Sensitive and Respectful Treatment of Hate Crime Victims in the Criminal Justice System”), 4 października 2021 r., s. 11.

68 OBWE/ODIHR, „Zrozumienie potrzeb ofiar przepęstw z nienawięci” („Understanding the Needs of Hate Crime Victims”), s. 8.

WPŁYW WYZWAŃ ZWIĄZANYCH Z BEZPIECZEŃSTWEM ORAZ PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN NA WYRAŻANIE TOŻSAMOŚCI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Obawa przed wiktyimizacją może skłaniać chrześcijan do zachowywania większej ostrożności, a nawet do autocenzury w przestrzeni publicznej, co ogranicza tym samym ich możliwość pełnego korzystania z wolności religii lub przekonań. Niechęć do wyrażania swojej tożsamości religijnej może przejawiać się na różne sposoby:

- **Selektywne ujawnianie tożsamości.** W określonych sytuacjach chrześcijanie mogą decydować się na nieujawnianie informacji o swojej tożsamości religijnej, unikając otwartych rozmów o wierze lub rezygnując z rozpowszechniania literatury religijnej z obawy o własne bezpieczeństwo. Osoby, które przeszły na chrześcijaństwo, w szczególności kobiety i młodzież, mogą ukrywać Biblię lub inne materiały religijne w obawie przed przemocą ze strony domowników, którzy nie podzielają ich przekonań.
- **Samoograniczenia w noszeniu ubioru religijnego.** Niektóre osoby mogą rezygnować z noszenia strojów religijnych, takich jak szaty duchowne, aby nie zwracać na siebie niepożądanego uwagi lub nie narażać się na prześladowanie.
- **Ukrywanie symboli religijnych.** Niektórzy chrześcijanie mogą decydować się na ukrywanie lub zaledwie dyskretne eksponowanie symboli chrześcijańskich, takich jak krzyż (krzyżyk), aby uniknąć potencjalnych negatywnych reakcji.
- **Powstrzymywanie się od praktyk religijnych w środowiskach o ograniczonej swobodzie.** W takich miejscach jak więzienia lub ośrodki dla migrantów/ uchodźców lub ośrodki detencyjne chrześcijanie z obawy przed atakami mogą rezygnować z modlitwy lub z posiadania Biblii. Podobnie jest w krajach, gdzie służba wojskowa dla mężczyzn jest obowiązkowa, natomiast gdzie wyrażanie tożsamości chrześcijańskiej w siłach zbrojnych stygmatyzuje się. W takich miejscach chrześcijańscy poborowi mogą powstrzymać się przed eksponowaniem tekstów i symboli religijnych lub przed praktykowaniem wiary, próbując w ten sposób chronić się przed dyskryminacją lub wrogością ze strony rówieśników i przełożonych.
- **Zmiana imion.** Niektóre osoby mogą modyfikować swoje imiona lub przyjmować imiona neutralne, aby ograniczać jednoznaczne skojarzenia chrześcijańskie i w ten sposób zmniejszać ryzyko, że staną się celem ataku.
- **Niechęć do rejestrowania tożsamości religijnej.** W państwach, w których systemy krajowe wymagają deklarowania przynależności religijnej, część chrześcijan może obawiać się ujawnienia swojej wiary.

- **Rezygnacja z korzystania z wyłączeń od uczęszczania na lekcje religii.**

W placówkach edukacyjnych, w których chrześcijanie mogą korzystać z możliwości rezygnacji z lekcji religii, niektórzy z nich mogą powstrzymać się od realizacji tego uprawnienia z obawy przed negatywnymi konsekwencjami lub przed zwróceniem na siebie niepożądaney uwagi.

„W ośrodku dla uchodźców muzułmanie odkryli, że jestem chrześcijaninem, ponieważ czytam Biblię. Otrzymałem groźby śmierci. Chcieli, abym ponownie nawrócił się na islam. Dyrektor ośrodka stwierdził, że jest bezsilny i że nie jest w stanie zapewnić mi ochrony. Gdy zacząłem obawiać się o swoje życie, zgłosiłem incydent pracownikowi socjalnemu, który sporządził stosowny raport. Tymczasem groźby pozbawienia mnie życia nasilały się. Tłumacz próbował bagatelizować te groźby oraz ukrywać je przed służbami socjalnymi. Urząd polecił kierownictwu ośrodka podjęcie działań na rzecz zapewnienia mi bezpieczeństwa, jednak ośrodek uznał, że nie jest w stanie mi tego zagwarantować. W konsekwencji zostałem przeniesiony do innego ośrodka.”⁶⁹

WPŁYW PROBLEMÓW ZWIĄZANYCH Z BEZPIECZEŃSTWEM I WPŁYW PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN NA PRAKTYKOWANIE RELIGII I NA ŻYCIE WSPÓLNOTOWE I SPOŁECZNE CHRZEŚCIJAN

Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan mogą w społecznościach chrześcijańskich wywoływać strach, a w wyniku tego poszczególne osoby będą czuły się bezbronni i narażone na ataki. Tak więc obawy wynikające z takich incydentów mogą w istotny sposób wpływać na życie religijne, wspólnotowe i społeczne chrześcijan, w szczególności negatywnie oddziałując na zbiorowe korzystanie z wolności religii lub przekonań:

- **Niechęć do uczestnictwa w nabożeństwach.** Zagrożenia bezpieczeństwa wynikające z przestępstw z nienawiści, takie jak ataki na miejsca kultu, mogą zniechęcać chrześcijan do uczestnictwa w nabożeństwach i w zgromadzeniach religijnych z obawy o własne bezpieczeństwo.
- **Niechęć do publicznego szerzenia informacji o świętach i wydarzeniach religijnych.** Obawa przed potencjalnymi atakami może zniechęcać wspólnoty do organizowania lub otwartego promowania świąt religijnych, uroczystości i innych wydarzeń. Chrześcijanie mogą unikać rozpowszechniania publicznych zaproszeń lub ogłaszania terminów wydarzeń organizowanych z okazji np. Bożego Narodzenia lub Wielkanocy, a także innych zgromadzeń religijnych.

69 Oświadczenie mężczyzny, chrześcijańskiego uchodźcy z Iraku przebywającego w Niemczech: „Brak ochrony mniejszości religijnych w Niemczech. Ataki na tle religijnym na 743 chrześcijańskich uchodźców w niemieckich ośrodkach dla uchodźców” („Mangelnder Schutz religiöser Minderheiten in Deutschland. Religiös motivierte Übergriffe auf 743 christliche Flüchtlinge in deutschen Asylunterkünften“), Open Doors Germany, s. 26, (w języku niemieckim).

- **Zamykanie inicjatyw społecznych prowadzonych przez organizacje chrześcijańskie.** Powtarzające się ataki na instytucje prowadzone przez chrześcijan – takie jak szkoły, szpitale i organizacje charytatywne – mogą skutkować ich zamknięciem. Ogranicza to nie tylko zaangażowanie społeczne wspólnot chrześcijańskich, lecz także ich możliwość wyrażania swojej wiary poprzez służbę na rzecz szerszej społeczności.
- **Izolacja wspólnot.** Ciągłe groźby w połączeniu z nieodpowiednią lub nieskuteczną reakcją organów ścigania i władz państwowych mogą prowadzić do samoizolacji społeczności chrześcijańskich, odcinania się od szerszego społeczeństwa i ograniczania ich współpracy z instytucjami publicznymi.
- **Obciążenie finansowe związane z zapewnieniem bezpieczeństwa.** W sytuacjach, w których władze nie są w stanie lub nie chcą zapewnić odpowiedniej ochrony, wspólnoty chrześcijańskie mogą czuć się zmuszone do dokonywania prywatnych inwestycji w środki bezpieczeństwa chroniące miejsca kultu, centra wspólnotowe i tym podobne obiekty. Koszty te mogą znacząco obciążać zasoby wspólnot, zwłaszcza mniejszych grup chrześcijańskich dysponujących ograniczonymi środkami finansowymi lub mniejszym wsparciem ze strony państwa.
- **Relokacja.** W skrajnych przypadkach długotrwałe zagrożenia bezpieczeństwa oraz brak wsparcia instytucjonalnego mogą zmuszać wspólnoty chrześcijańskie do wyprowadzki w poszukiwaniu bezpieczeństwa i swobody praktykowania swojej religii – do innego regionu w obrębie danego kraju lub za granicę.

„Z biegiem czasu wszystko stało się dla nas zbyt męczące. Gdy jesteśmy w kościele Świętego Krzyża, zawsze czujemy się w stanie alertu, zawsze gotowe, by zareagować na każdy przejaw braku szacunku wobec miejsca, ludzi lub odbywających się tam celebracji. [...] Ten ciągły stan napięcia uniemożliwia nam przeżywanie modlitwy w sposób zgodny z naszym benedyktyńskim powołaniem. [...]

Udało nam się nawiązać współpracę z władzami miejskimi – mamy tu na myśli w szczególności tzw. mediatorów ulicznych – policję krajową i municypalną, przedstawicieli Samu Social [miejskich służb humanitarnej pomocy doraźnej] i inne instytucje. I właśnie dlatego, że „wyróbowaliśmy wszystko”, możemy stwierdzić, że nie jesteśmy już w stanie zrobić „więcej”. Biorąc wszystko pod uwagę, trudno jest nam wyobrazić sobie przyszłość w takim klimacie braku bezpieczeństwa. Ostatecznie zdecydowałyśmy się więc powrócić do Szampanii, by być bliżej naszego źródła: klasztoru naszych sióstr, benedyktynek z Saint-Thierry. [...]

Jesteśmy pogodzone z tą decyzją, ale wyjeżdżamy z ciężkim sercem. [...] Trudno jest nam Was opuszczać, zostawiać Was samych”.

— List autorstwa dwóch zakonnice skierowany do wspólnoty. Zakonnice poczuły się zmuszone do opuszczenia Nantes (Francja) z powodu braku bezpieczeństwa oraz powtarzających się zniewag i aktów przemocy⁷⁰.

Kluczową rolę w kształtowaniu wpływu takich przestępstw na chrześcijan oraz na społeczności chrześcijańskie ma sposób reagowania – zarówno ze strony władz, jak i ogółu społeczeństwa. Od ich reakcji więc zależy, czy dojdzie do wzmocnienia, czy do przeciwdziałania nietolerancji leżącej u podstaw tego rodzaju czynów. Skuteczne prowadzenie dochodzeń, ściganie sprawców oraz wydawanie wyroków skazujących to wyraźny sygnał, że ofiary mogą liczyć na działanie organów wymiaru sprawiedliwości oraz że jednoznacznie potępia się motywacje i działania sprawców. Z kolei w sytuacjach, gdy przestępstwa takie nie są właściwie rozpoznawane jako czyny motywowane nienawiścią oraz gdy władze nie rozprawiają się stanowczo i skutecznie z ogólnym klimatem nietolerancji, a sprawców nie czekają realne konsekwencje ich czynów, wspólnoty będą tracić zarówno zaufanie odnośnie do własnego bezpieczeństwa, jak i wiarę w skuteczność działania instytucji państwowych⁷¹.

Bośnia i Hercegowina, 2019–2021. Członkowie Serbskiego Kościoła Prawosławnego w mieście Mostar byli zmuszeni mierzyć się z powtarzającymi się incydentami o charakterze antychrześcijańskim. W dniu 28 sierpnia 2019 r. wobec kapłana oraz wiernych prawosławnych zgromadzonych, by obchodzić święto Zaśnięcia Bogurodzicy, skierowano poprzez media społecznościowe groźby. Po tym incydencie jedna z serbskich grup społecznościowych wydała oświadczenie, w którym podkreślano, jakie znaczenie miałyby stanowcze reakcje ze strony władz⁷²:

„Z zasmuceniem przyjmujemy milczenie władz miasta Mostar, kantonu Hercegowina-Neretwa, a także władz Federacji, które nie potępiły ani tego incydentu, ani gróźb, ani mowy nienawiści kierowanej wobec członków narodu serbskiego”.

70 „Czas na wyjazd” („Vers un départ”), wpis w serwisie Facebook, 26 lutego 2023 r. (w języku francuskim).

71 OBWE/ODIHR, „Zrozumieć potrzeby ofiar przestępstw z nienawiści” („Understanding the Needs of Hate Crime Victims”), s. 13 i 37.

72 „Koordynacja Serbów: Nałożyć sankcje za groźby wobec Serbów w Mostarze” („Koordnacija Srba: Sankcionirati prijetnje Srbima u Mostaru”), portal *Hercegovina.info*, 31 sierpnia 2019 r. (w języku bośniackim).

W kwietniu 2021 r. doszło do włamania do domu proboszcza Serbskiego Kościoła Prawosławnego w Bijelo Polje. Proboszcz parafii w Mostarze wydał oświadczenie, w którym zwrócił uwagę na wpływ powtarzających się incydentów na funkcjonowanie lokalnej wspólnoty⁷³:

„Dziesiątki takich i podobnych przypadków, gdzie sprawców nie wykryto, wprowadzają niepokój i poczucie braku bezpieczeństwa w każdy wymiar życia naszej wspólnoty”.

Ponadto działania podejmowane przez społeczeństwo obywatelskie, w tym inicjatywy wielowyznaniowe mające na celu potępienie przestępstw z nienawiści oraz przeciwdziałanie leżącym u ich podstaw przyczynom, mogą stanowić wyraz solidarności i zapewniać ofiarom tak potrzebne wsparcie. Natomiast jeżeli osoby i wspólnoty dotknięte takimi przestępstwami napotykają na obojętność ze strony szerszego społeczeństwa, poczucie ich izolacji oraz podatność na zagrożenia mogą się pogłębiać.

„W ten czwartek mija rok od śmierci naszego ojca i męża, Diego Valencii. Mija dwanaście ciężkich miesięcy – okres cierpienia całej rodziny; dwanaście miesięcy tęsknoty za Nim i wspomnienia tragicznych okoliczności Jego śmierci. [...] Przez cały ten czas byliśmy świadomi wsparcia, jakie okazywali nam zarówno przyjaciele, jak i osoby nam nieznane. Nadszedł właściwy moment, aby podziękować im wszystkim za ich życzliwą bliskość i bezinteresowną solidarność, bez których – szczerze mówiąc – trudno byłoby nam udźwignąć ból, który nas dotknął. [...]

Niech w swym nieskończonym miłosierdziu Pan nasz zmiłuje się nad tymi, którzy wyrządzili i wciąż wyrządzają tak wiele zła na świecie [...]

Na koniec chcielibyśmy ponownie wyrazić naszą wdzięczność za niezliczone wyrazy wsparcia i sympatii, jako dowód i potwierdzenie, że Jego życie – podobnie jak życie tak wielu innych osób należących do Kościoła – było i jest pełne sensu”.

— List otwarty do mediów wystosowany przez rodzinę kościelnego w pierwszą rocznicę jego śmierci. Kościelny ten w styczniu 2023 r. w Algeciras (Hiszpania) został śmiertelnie ugodzony nożem podczas ataku na kościół⁷⁴.

73 „Serbski Kościół Prawosławny domaga się pilnego ujęcia sprawców włamania do domu proboszcza z Bijelo Polje” („SPC traži da se hitno pronađu provalnici u kuću bjelopoljskog paroha”), portal *Bljesak.info*, 22 kwietnia 2021 r. (w języku bośniackim).

74 Rubén García Perea, „Wzruszający list rodziny Diego Valencii w rocznicę jego zabójstwa: «Dziękujemy wszystkim»” („La emotiva carta de la familia de Diego Valencia en el aniversario de su asesinato: «Gracias a todos»”), *Diario Area*, 23 stycznia 2024 r. (w języku hiszpańskim).

Sytuacja bezpieczeństwa wspólnot chrześcijańskich jest również kształtowana przez szersze czynniki historyczne, polityczne i gospodarcze. Z jednej strony skutki przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan mogą być bardziej dotkliwe w społecznościach, które historycznie były marginalizowane i poddawane dyskryminacji, a nawet prześladowaniom⁷⁵. Z drugiej strony historycznie dominująca lub uprzywilejowana pozycja chrześcijaństwa w wielu państwach nie oznacza, że chrześcijanie i wspólnoty chrześcijańskie w tych krajach będą odporni na przestępstwa z nienawiści lub że nie zasługują oni na wsparcie, które zapewni im bezpieczeństwo. Przysługuje im takie samo prawo do ochrony ze strony państwa jak każdej innej wspólnoty religijnej lub wyznaniowej dotkniętej przestępstwami z nienawiści.

„Stałem przy ołtarzu i prowadziłem przez mikrofon modlitwę, gdy nagle usłyszałem głośny hałas. Podniosłem wzrok i ujrzałem coś, czego nikt nigdy nie chciałby zobaczyć: jakieś dwie osoby strzelały, wierni albo leżeli pod ławkami, albo rozbiegli się w poszukiwaniu schronienia.

Jeden z napastników wycelował broń we mnie. Któryś z członków zgromadzenia wepchnął mnie do zakrystii. Przeniknęło mnie poczucie całkowitej bezradności wobec działań tych bandytów, którzy chcieli zabić wiernych – owieczki, które jako ich pasterz miałem pod swoją opieką.

Nagle zapadła całkowita cisza.

Wyszedłem z zakrystii, zacząłem przechodzić między ławkami i przewróconymi krzesłami, nachylałem się i pytałem leżących na ziemi: «Czy wszystko w porządku?» Nikt mi nie odpowiadał. Myślałem, że wszyscy nie żyją. Czulem się jak pasterz, który liczy pomordowane owce.

Ktoś zadzwonił pod numer alarmowy, a policja i karetka przyjechały szybko. Później pojawili się też dziennikarze i ekipy telewizyjne.

Jedną z pierwszych osób, które zabrały głos w sprawie tego zdarzenia, był prezydent Turcji, który wyraził współczucie w imieniu narodu. Potem napłynęły też liczne wyrazy solidarności ze strony władz świeckich oraz ugrupowań politycznych i religijnych. Nasi sąsiedzi również pokazali, że są naszymi braćmi i siostrami. Chrześcijanie, muzułmanie, alewici i żydzi okazali bliskość, solidarność i konkretną pomoc; to było bardzo wzruszające.

Policja stała dzień i noc przed wejściem do kościoła i w otaczającym go ogrodzie. Obu sprawców zatrzymano w ciągu zaledwie 12 godzin.

75 OBWE/ODIHR, „Zrozumieć potrzeby ofiar przestępstw z nienawiści, 2020” („Understanding the Needs of Hate Crime Victims”), s. 13.

4 lutego 2024 r. przypadała pierwsza niedziela po ataku. Na niedzielną Mszę Świętą przyszło bardzo mało osób. Przed kościołem rozstawiono duże siły policyjne – dwa busy z policjantami, trzy radiowozy, a także oddziały specjalne.

W miarę jak stopniowo wracamy do normalności, próbuję zrozumieć, co się wtedy stało, i spojrzeć w przyszłość. Niezależnie od ogromu zła, które w niedzielę 28 stycznia 2024 r. miało w naszym kościele miejsce, wydarzył się też wielki cud. Choć obaj terroryści weszli do kościoła z zamiarem dokonania wielkiej masakry, zginęła tylko jedna osoba, ponieważ po pierwszych – jakże strasznych – strzałach oba pistolety jednocześnie się zacięły.

Wielokrotnie wraca do mnie ten obraz: dwóch zamaskowanych mężczyzn strzela do nas podczas Mszy Świętej. Często zerkam wtedy w stronę drzwi. I modłę się za tych dwóch zamaskowanych mężczyzn. Ten okres powrotu do równowagi jest dla wspólnoty pięknym czasem; wspólnota dziękuje Bogu za cud, który się wydarzył, i raduje się możliwością bycia razem.”

— Oświadczenie proboszcza Antona Bulai dotyczące ataku na kościół Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Stambule w dniu 28 stycznia 2024 r.⁷⁶

76 Oświadczenie przekazane ODIHR na potrzeby opracowania niniejszego przewodnika.

CZĘŚĆ DRUGA:
Zobowiązania OBWE
i międzynarodowe standardy
dotyczące nietolerancji wobec
chrześcijan oraz kluczowe zasady
dotyczące przeciwdziałania
przestępstwom z nienawiści
wobec chrześcijan

W niniejszej części przedstawiono przegląd zobowiązań OBWE oraz międzynarodowych standardów dotyczących nietolerancji wobec chrześcijan i przestępstw z nienawiści. Określono również kluczowe zasady, które powinny stanowić podstawę działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan.

I. Zobowiązania polityczne oraz zobowiązania międzynarodowe

ZOBOWIĄZANIA OBWE W ZAKRESIE WYMIARU LUDZKIEGO DOTYCZĄCE NIETOLERANCJI WOBEC CHRZEŚCIJAN

Państwa uczestniczące w OBWE wielokrotnie potępiały nietolerancję i dyskryminację oraz zobowiązywały się do przeciwdziałania nietolerancji i dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania, w tym nietolerancji wobec chrześcijan. Podkreślając znaczenie całościowego podejścia do zwalczania nietolerancji i dyskryminacji, państwa uczestniczące uznały również specyfikę poszczególnych form nietolerancji, w tym „przejawów rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu, dyskryminacji i nietolerancji, w tym wobec chrześcijan, żydów, muzułmanów oraz wyznawców innych religii, a także brutalnych przejawów ekstremizmu związanego z agresywnym nacjonalizmem i neonazizmem”⁷⁷. Konferencja OBWE w Kordobie w 2005 r. była pierwszą deklaracją OBWE na wysokim szczeblu, w której wprost odniesiono się do nietolerancji wobec chrześcijan. Państwa uczestniczące zobowiązały się wówczas do⁷⁸:

„Bezwarunkowego potępienia rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu oraz innych form nietolerancji i dyskryminacji, w tym wobec muzułmanów i chrześcijan [...], oraz ponownego potwierdzenia istniejących zobowiązań OBWE w tym zakresie; [...]

Ponownego podkreślenia, że wydarzenia międzynarodowe lub kwestie polityczne nigdy nie usprawiedliwiają rasizmu, ksenofobii ani dyskryminacji, w tym wobec muzułmanów, chrześcijan oraz wyznawców innych religii;”

W deklaracji tej zachęcano również do kontynuowania działań Osobistego Przedstawiciela ds. Zwalczania Rasizmu, Ksenofobii i Dyskryminacji, ze szczególnym uwzględnieniem

77 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 10/07 („OSCE Ministerial Council Decision No. 10/07”), pkt 1.

78 Deklaracja Przewodniczącego OBWE przyjęta w Kordobie, 2005 („OSCE, Cordoba Declaration by the Chairman-in-Office”), pkt 2.

nietolerancji i dyskryminacji wobec chrześcijan oraz wyznawców innych religii⁷⁹, a ponadto z zadowoleniem przyjęto jego rolę w „zwiększaniu świadomości na temat ogólnych wysiłków OBWE na rzecz zwalczania dyskryminacji i promowania tolerancji”.

Kolejne decyzje Rady Ministerialnej OBWE rozwijały te zobowiązania. W 2005 r. państwa uczestniczące zobowiązały się m.in. do przeciwdziałania uprzedzeniom, nietolerancji i dyskryminacji wobec chrześcijan poprzez:

„zachęcanie do publicznych i prywatnych programów edukacyjnych promujących tolerancję i niedyskryminację oraz podnoszących świadomość społeczną co do istnienia i niedopuszczalności nietolerancji i dyskryminacji, a w tym kontekście do rozważenia korzystania z wiedzy eksperckiej i wsparcia ODIHR w celu opracowania metod i programów nauczania w zakresie edukacji na rzecz tolerancji, w tym: [...] zwalczania uprzedzeń, nietolerancji i dyskryminacji wobec chrześcijan, muzułmanów oraz wyznawców innych religii”⁸⁰.

W 2006 r. Rada Ministerialna OBWE wezwała państwa uczestniczące do zajęcia się podstawowymi przyczynami nietolerancji i dyskryminacji „poprzez zwiększenie działań podnoszących świadomość, które [...] [m]ają na celu zapobieganie nietolerancji i dyskryminacji, w tym wobec chrześcijan, żydów, muzułmanów oraz wyznawców innych religii”⁸¹. Ponadto w 2007 r. Rada Ministerialna wezwała do „kontynuowania wysiłków ze strony przedstawicieli politycznych, w tym parlamentarzystów, na rzecz stanowczego odrzucania i potępienia przejawów [...] dyskryminacji i nietolerancji, w tym wobec chrześcijan, żydów, muzułmanów oraz wyznawców innych religii”⁸².

W 2013 r. Rada Ministerialna wezwała państwa uczestniczące do⁸³:

„podejmowania działań mających na celu zapobieganie nietolerancji, przemocy i dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania, w tym wobec chrześcijan, żydów, muzułmanów oraz wyznawców innych religii, a także wobec osób niewierzących; potępienia przemocy i dyskryminacji na tle religijnym oraz dążenia do zapobiegania i ochrony przed atakami skierowanymi przeciwko osobom lub grupom ze względu na myśl, sumienie, religię lub przekonania; [...]

79 Pierwszy Osobisty Przedstawiciel pełniący tę funkcję został mianowany 23 grudnia 2004 r. Zob. komunikat: „Przewodniczący OBWE mianuje trzech Osobistych Przedstawicieli ds. promowania tolerancji i niedyskryminacji” („OSCE Chair appoints three Personal Representatives to promote tolerance and non-discrimination”), OBWE, 23 grudnia 2004 r.

80 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 10/05 („OSCE Ministerial Council Decision No. 10/05”), pkt 5.3.

81 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 13/06 („OSCE Ministerial Council Decision No. 13/06”), pkt 5.

82 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 10/07 („OSCE Ministerial Council Decision No. 10/07”), pkt 1.

83 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 3/13 („OSCE Ministerial Council Decision No. 3/13”), str. 1.

promowania dialogu między wspólnotami religijnymi lub wyznaniowymi a organami państwowymi, w tym – w razie potrzeby – w kwestiach związanych z korzystaniem z miejsc kultu i mienia religijnego; [...]

przyjmowania polityki promującej poszanowanie i ochronę miejsc kultu i obiektów religijnych, zabytków religijnych, cmentarzy i sanktuariów przed aktami wandalizmu i zniszczenia; [...].”

Wreszcie w 2014 r. Rada Ministerialna przyjęła Deklarację w sprawie wzmocnienia wysiłków na rzecz zwalczania antysemityzmu, w której zachęciła państwa uczestniczące do „opracowywania deklaracji Rady Ministerialnej wzmacniających wysiłki na rzecz zwalczania nietolerancji i dyskryminacji, w tym wobec muzułmanów, chrześcijan oraz wyznawców innych religii”⁸⁴.

ZOBOWIĄZANIA OBWE W ZAKRESIE WYMIARU LUDZKIEGO DOTYCZĄCE PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI

Państwa uczestniczące w OBWE w szeregu zobowiązań wielokrotnie podkreślały znaczenie przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści. W 2003 r. Rada Ministerialna w Maastricht wezwała państwa uczestniczące do zwalczania przestępstw z nienawiści oraz do gromadzenia i prowadzenia rejestrów takich przestępstw⁸⁵. W 2004 r. Stała Rada OBWE wezwała państwa do przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści, do ich potępienia oraz do wspierania działań międzyrządowych i pozarządowych w tym obszarze. Państwa zostały również wezwane do gromadzenia danych dotyczących przestępstw z nienawiści i do ich regularnego przekazywania do ODIHR⁸⁶. W 2005 r. Rada Ministerialna wezwała państwa uczestniczące do wzmocnienia działań na rzecz przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści, co obejmowało też raportowanie informacji i danych statystycznych⁸⁷. Wezwanie to zostało powtórzone podczas posiedzenia Rady Ministerialnej w Brukseli w 2006 r.⁸⁸ – gdzie dodatkowo zaapelowano o wzmocnienie zdolności w obszarze dotyczącym przestępstw z nienawiści, w tym pracy z ofiarami, a także o wzmacnianie potencjału społeczeństwa obywatelskiego – oraz ponownie w Madrycie w 2007 r.⁸⁹ Wreszcie w 2009 r. podczas posiedzenia Rady Ministerialnej w Atenach przyjęto decyzję poświęconą wyłącznie przestępstwom z nienawiści, zrywającą do gromadzenia danych, zapewnienia odpowiednich ram prawnych, szkoleń

84 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 8/14 („OSCE Ministerial Council Decision No. 8/14”), str. 5.

85 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 4/03 („OSCE Ministerial Council Decision No. 4/03”).

86 Decyzja Rady Stałej OBWE nr 621 w sprawie zwalczania przestępstw z nienawiści (2004) („OSCE Permanent Council Decision No. 621”).

87 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 10/05 („OSCE Ministerial Council Decision No. 10/05”).

88 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 13/06 („OSCE Ministerial Council Decision No. 13/06”).

89 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 10/07 („OSCE Ministerial Council Decision No. 10/07”).

i budowania zdolności, wspierania ofiar oraz podejmowania innych działań mających na celu zwalczanie przestępstw z nienawiści⁹⁰.

MIĘDZYNARODOWE I REGIONALNE STANDARDY DOTYCZĄCE PRZECIWDZIAŁANIA NIETOLERANCJI WOBEC CHRZEŚCIJAN

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka⁹¹, Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (MPPOiP)⁹² oraz Europejska Konwencja Praw Człowieka (EKPC)⁹³ gwarantują podstawowe prawa człowieka podlegające powszechnej ochronie. Przejawy nietolerancji wobec chrześcijan podważają, naruszają lub prowadzą do naruszenia fundamentalnych zasad praw człowieka zawartych w tych międzynarodowych standardach, takich jak godność i równość wszystkich ludzi, wolność religii lub przekonań oraz zasada niedyskryminacji. Zgodnie z prawem międzynarodowym państwa mają obowiązek szanować, chronić i urzeczywistniać prawa człowieka⁹⁴, co pociąga za sobą istotne konsekwencje odnośnie do odpowiedzialności państw w zakresie przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan.

Międzynarodowe traktaty dotyczące praw człowieka zawierają szereg postanowień, które mają szczególne znaczenie dla zwalczania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan. Preambuła MPPOiP podkreśla na przykład „uznanie przyrodzonej godności osoby ludzkiej” oraz prawo do „wolności od strachu”, które są naruszane przez przestępstwa z nienawiści⁹⁵. Państwa są zobowiązane do skutecznego badania oraz ujawniania możliwych motywów uprzedzeniowych w odniesieniu do naruszeń praw człowieka, w powiązaniu z zakazem dyskryminacji⁹⁶. Kolejna część przedstawia wybrane prawa człowieka, które mogą być naruszane w wyniku przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.

Zakaz dyskryminacji (art. 26 MPPOiP, art. 14 EKPC) ustanawia obowiązek państw do zapewnienia, aby każda osoba znajdująca się na ich terytorium i podlegająca ich jurysdykcji mogła korzystać ze swoich praw człowieka bez jakiegokolwiek rozróżnienia lub

90 Decyzja Rady Ministerialnej OBWE nr 9/09 („OSCE Ministerial Council Decision No. 9/09”).

91 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka („Universal Declaration of Human Rights”), Organizacja Narodów Zjednoczonych, 10 grudnia 1948 r.

92 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych (MPPOiP) („International Covenant on Civil and Political Rights”), Organizacja Narodów Zjednoczonych, Zgromadzenie Ogólne, 16 grudnia 1966 r.

93 Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms”), Rada Europy, 4 listopada 1950 r.

94 Obowiązek poszanowania oznacza, że państwa nie mogą same ograniczać praw człowieka. Obowiązek ochrony oznacza, że państwa mają pozytywny obowiązek ochrony osób i grup przed naruszeniami praw człowieka. Obowiązek wypełniania oznacza, że rządy muszą podejmować pozytywne działania w celu ułatwienia zapewnienia praw człowieka wszystkim. Zob. „Międzynarodowe prawo dotyczące praw człowieka, Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka, Instrumenty i mechanizmy” („International Human Rights Law; Instruments and Mechanisms”).

95 Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 16 grudnia 1966 r. („United Nations, International Covenant on Civil and Political Rights”).

96 Milanović przeciwko Serbii („Milanović v. Serbia”), skarga nr 44614/07, ETPC, wyrok z 14 grudnia 2010 r., pkt 96–98.

dyskryminacji, w tym ze względu na religię lub przekonania. Deklaracja Narodów Zjednoczonych w sprawie eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania stanowi, że państwa powinny „podejmować wszelkie odpowiednie środki w celu zwalczania nietolerancji ze względu na religię lub inne przekonania”⁹⁷, co implikuje również odpowiedzialność za przeciwdziałanie nietolerancji wobec chrześcijan.

Prawo do życia (art. 6 MPPOiP, art. 2 EKPC) uznaje prawo każdej osoby do życia jako prawo nadrzędne, od którego nie dopuszcza się żadnych odstępstw⁹⁸. Obowiązek ochrony prawa do życia obejmuje zobowiązanie państw do przyjmowania wszelkich odpowiednich przepisów prawa oraz innych środków w celu ochrony życia przed wszystkimi racjonalnie przewidywalnymi zagrożeniami, w tym zagrożeniami pochodzącymi od osób prywatnych i podmiotów niepaństwowych⁹⁹. Ochrona tego prawa ma szczególne znaczenie w odniesieniu do najpoważniejszych form przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan – tych, które pozbawiają życia lub zagrażają życiu jednostek.

Zakaz tortur oraz nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (art. 7 MPPOiP, art. 3 EKPC) chroni zarówno godność, jak i integralność fizyczną i psychiczną jednostki. Państwa są zobowiązane do zapewnienia ochrony przed takimi zakazanymi działaniami poprzez skuteczne środki, również w przypadkach, gdy sprawcami są osoby prywatne¹⁰⁰. Długotrwałe ataki fizyczne, mające miejsce w szerszym kontekście wrogich działań wobec mniejszości religijnych, mogą stanowić formę złego traktowania, a „przy prowadzeniu dochodzeń w sprawie aktów przemocy organy państwowe mają dodatkowy obowiązek podjęcia wszelkich racjonalnych kroków w celu ujawnienia ewentualnego motywu religijnego oraz ustalenia, czy nienawiść lub uprzedzenia na tle religijnym mogły odegrać rolę w tych wydarzeniach”¹⁰¹. W konsekwencji organy te muszą również zbadać, czy nie doszło jednocześnie do naruszenia zakazu dyskryminacji.

Prawo do poszanowania życia prywatnego, rodzinnego i domu (art. 17 MPPOiP, art. 8 EKPC) chroni każdą osobę przed arbitralną lub bezprawną ingerencją, również ze strony osób prywatnych. Przykładowo, państwa są zobowiązane do prowadzenia skutecznych dochodzeń w sprawie możliwych motywacji uprzedzeniowych leżących u podstaw incydentów mających miejsce w domach ofiar, ponieważ sama lokalizacja zdarzenia potęguje ich poczucie bezbronności¹⁰².

97 Deklaracja ONZ w sprawie eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji opartych na religii lub przekonaniach („UN Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief”), rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 36/55 z dnia 25 listopada 1981 r., pkt 4. Jako rezolucja Zgromadzenia Ogólnego deklaracja ta nie ma charakteru prawnie wiążącego, lecz ustanawia międzynarodowy standard postępowania.

98 Komentarz ogólny nr 36 (2018) do art. 6 MPPOiP – Prawo do życia („General Comment 36 on Article 6: right to life”), CCPR/C/GC/36, Komitet Praw Człowieka ONZ, 3 września 2019 r., pkt 2.

99 Tamże, pkt 18.

100 *Šečić przeciwko Chorwacji* („Šečić v. Croatia”), skarga nr 40116/02, ETPC, wyrok z 14 grudnia 2010 r., pkt 67.

101 *Milanović przeciwko Serbii* („Milanović v. Serbia”), skarga nr 44614/07, ETPC, wyrok z 14 grudnia 2010 r., pkt 96.

102 *R.B. przeciwko Węgrom* („R.B. v. Hungary”), skarga nr 64602/12, ETPC, wyrok z 12 kwietnia 2016 r. oraz *Alković przeciwko Czarnogórze* („Alković v. Montenegro”), skarga nr 66895/10, ETPC, wyrok z 5 grudnia 2017 r.

Prawo do wolności religii lub przekonań (art. 18 MPPOiP, art. 9 EKPC) obejmuje szeroki zakres działań, w tym wolność sprawowania kultu, wznoszenia miejsc kultu, stosowania formuł i przedmiotów rytualnych, eksponowania symboli, obchodzenia świąt religijnych oraz noszenia charakterystycznego stroju¹⁰³. Wolność posiadania lub przyjmowania religii bądź przekonań według własnego wyboru, w tym prawo do zmiany religii lub przekonań – określane jako *forum internum* – korzysta z bezwzględnej ochrony na gruncie prawa międzynarodowego¹⁰⁴. W tym zakresie nie istnieją dopuszczalne podstawy ograniczeń, w tym ze względu na „bezpieczeństwo” lub „bezpieczeństwo narodowe”¹⁰⁵. Państwa są zobowiązane do ochrony mniejszości religijnych, w tym chrześcijan, również wówczas, gdy naruszeń dopuszczają się podmioty niepaństwowe, takie jak grupy określane jako „ekstremistyczne”¹⁰⁶.

Wolność wypowiedzi (art. 19 MPPOiP, art. 10 EKPC) chroni wszystkie formy ekspresji i stanowi fundament każdego wolnego i demokratycznego społeczeństwa¹⁰⁷. Artykuł 19 ust. 2 MPPOiP stanowi, że korzystanie z wolności wypowiedzi „pociąga za sobą szczególne obowiązki i odpowiedzialność” oraz wskazuje jako dopuszczalne podstawy jej ograniczenia m.in. poszanowanie praw lub dobrego imienia innych osób oraz ochronę bezpieczeństwa narodowego, porządku publicznego lub zdrowia i moralności publicznej. Jednocześnie „zakazy wyrażania braku szacunku wobec religii lub systemów przekonań, w tym przepisy o bluźnierstwie, są niezgodne z MPPOiP, z wyjątkiem szczególnych okoliczności przewidzianych w art. 20 ust. 2 MPPOiP”¹⁰⁸. Przepis ten zobowiązuje państwa-strony do zakazu propagowania nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej, która stanowi podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub przemocy, pełniąc tym samym istotną funkcję ochronną wobec praw jednostek oraz wspólnot religijnych lub wyznaniowych, a także wobec aktów przemocy lub prześladowań skierowanych przeciwko tym grupom¹⁰⁹.

103 Komitet Praw Człowieka ONZ, Komentarz ogólny nr 22 („UN HRC, General Comment 22”), pkt 4.

104 OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019 r., s. 15-16

105 Komitet Praw Człowieka ONZ, Komentarz ogólny nr 22 („UN HRC, General Comment 22”), pkt 5 i 8.

106 Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. wolności religii lub przekonań, Sprawozdanie okresowe Specjalnego Sprawozdawcy Komisji Praw Człowieka w sprawie eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania („Interim report by the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights on the elimination of all forms of intolerance and of discrimination based on religion or belief”), Zgromadzenie Ogólne ONZ, 8 września 2000 r., pkt 138.

107 Komitet Praw Człowieka ONZ, Komentarz ogólny nr 34, art. 19: Wolność opinii i wypowiedzi („General Comment 34, Article 19: Freedoms of opinion and expression”), CCPR/C/GC/34, 12 września 2011 r., pkt 2.

108 Tamże, pkt 48.

109 Komitet Praw Człowieka ONZ, Komentarz ogólny nr 22 („UN HRC, General Comment 22”), pkt 7 i 9. Zob. również: Plan działania z Rabatu („The Rabat Plan of Action”) w sprawie zakazu propagowania nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej stanowiącej podżeganie do dyskryminacji, wrogości lub przemocy, która wskazuje kryteriów oceny podżegania w rozumieniu art. 20 MPPOiP: (1) kontekst; (2) status mówcy; (3) zamiar; (4) treść i forma; (5) zakres rozpowszechnienia; (6) prawdopodobieństwo wystąpienia szkody. Sprawozdanie Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka z warsztatów eksperckich dotyczących zakazu podżegania do nienawiści narodowej, rasowej lub religijnej („Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the expert workshops on the prohibition of incitement to national, racial or religious hatred”), A/HRC/22/17/Add.4, Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, 11 stycznia 2013 r., pkt 29.

Podobnie Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) Rady Europy zaleca, aby państwa zapewniły, by „ustne, pisemne, audiowizualne i inne formy wypowiedzi, w tym w mediach elektronicznych, nawołujące do nienawiści, dyskryminacji lub przemocy wobec grup rasowych, etnicznych, narodowych lub religijnych albo wobec ich członków ze względu na przynależność do takiej grupy, były prawnie kwalifikowane jako przestępstwo”, zgodnie z art. 10 EKPC¹¹⁰. W 2015 r. Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy przyjęło rezolucję dotyczącą zwalczania nietolerancji i dyskryminacji w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem chrześcijan, wzywając państwa członkowskie do „zapewnienia ochrony mniejszościowych wspólnot chrześcijańskich” oraz do „publicznego potępienia stosowania i podżegania do przemocy, jak również wszelkich form dyskryminacji i nietolerancji na tle religijnym”¹¹¹.

Prawo do skutecznego środka odwoławczego (art. 2 ust. 3 MPPOiP, art. 13 EKPC) nakłada na państwa obowiązek zapewnienia osobom, których prawa człowieka zostały naruszone, dostępu do skutecznych i egzekwowlanych środków odwoławczych. Deklaracja Narodów Zjednoczonych o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy stanowi, że ofiary przestępstw, w tym ofiary przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, powinny¹¹²:

- być traktowane ze współczuciem i poszanowaniem ich godności;
- mieć zapewniony dostęp do mechanizmów wymiaru sprawiedliwości oraz możliwość uzyskania szybkiego zadośćuczynienia za doznaną krzywdę zgodnie z prawem krajowym; oraz
- otrzymywać odpowiednią pomoc na wszystkich etapach postępowania prawnego.

Deklaracja zawiera inne postanowienia dotyczące zwalczania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, wzywając policję, organa wymiaru sprawiedliwości, pracowników służby zdrowia, służb socjalnych i innych służb do odbycia szkoleń mających na celu uwrażliwienie ich na potrzeby ofiar. Podkreśla się w niej, że szczególną uwagę należy zwrócić na osoby o podwyższonej podatności na skrzywdzenie ze względu na ich tożsamość lub na charakter krzywdy.

110 Ogólne zalecenie polityczne ECRI nr 1 w sprawie zwalczania rasizmu, ksenofobii, antysemityzmu i nietolerancji, Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI), („ECRI General Policy Recommendation N° 1 on combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, European Commission against Racism and Intolerance, ECRI”), 4 października 1996 r.

111 Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 2036 (2015), Zwalczanie nietolerancji i dyskryminacji w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem chrześcijan („Council of Europe Resolution 2036 (2015) Final version, Tackling intolerance and discrimination in Europe with a special focus on Christians”), Zgromadzenie Parlamentarne, 29 stycznia 2015 r. (8. posiedzenie).

112 Zgromadzenie Ogólne ONZ, Deklaracja podstawowych zasad sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy, rezolucja nr 40/34 („Resolution 40/34, Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power”), 29 listopada 1985 r.

Niezależnie od międzynarodowego systemu ochrony praw człowieka, w określonych kontekstach (w szczególności podczas konfliktów zbrojnych) ochronę wspólnotom religijnym lub wyznaniowym oraz miejscom kultu zapewnia **międzynarodowe prawo humanitarne**. Prześladowania wspólnot religijnych lub wyznaniowych mogą być zbrodniami przeciwko ludzkości lub aktami ludobójstwa – zakazanymi na mocy międzynarodowego prawa humanitarnego. Tym kategoriom mogą podlegać systematyczne ataki lub przestępstwa z nienawiści skierowane przeciwko członkom społeczności religijnych lub wyznaniowych dokonywane w czasie konfliktów zbrojnych. Artykuł 33 IV Konwencji genewskiej dotyczącej ochrony osób cywilnych w czasie wojny zakazuje grabieży, pośrednio chroniąc miejsca kultu przed plądrowaniem podczas konfliktów zbrojnych. Ponadto ataki na miejsca kultu stanowiące dziedzictwo kulturowe lub duchowe narodów są zakazane zarówno w międzynarodowych, jak i w niemiędzynarodowych konfliktach zbrojnych¹¹³.

NORMY UNII EUROPEJSKIEJ (UE) ISTOTNE DLA PRZECIWDZIAŁANIA NIETOLERANCJI WOBEC CHRZEŚCIJAN

Karta praw podstawowych UE uznaje prawo do wolności myśli, sumienia i religii, co obejmuje też „wolność zmiany religii lub przekonań oraz wolność, samodzielnie lub wspólnie z innymi, publicznego lub prywatnego manifestowania religii lub przekonań poprzez kult, nauczanie, praktykę i obrzędy”¹¹⁴.

Decyzja ramowa UE z 2008 r. zobowiązuje wszystkie państwa członkowskie UE do podjęcia niezbędnych środków w celu zapewnienia, aby motywacja rasistowska i ksenofobiczna, w tym motywacja ze względu na religię, była uznawana za okoliczność obciążającą lub – alternatywnie – aby mogła być uwzględniana przez sądy przy ustalaniu wymiaru kary. Ponadto decyzja ramowa UE z 2008 r. wymaga od wszystkich państw członkowskich UE, aby niektóre formy wypowiedzi podlegających oraz tzw. „mowy nienawiści”, w tym wymierzonej w grupy ze względu na religię, podlegały sankcjom karnym¹¹⁵.

113 Art. 53 Protokołu dodatkowego I („Additional Protocol I”) oraz art. 16 Protokołu dodatkowego II („Article 16 of Additional Protocol II”). W kontekście pokoju oraz wolności religii lub przekonań Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. wolności religii lub przekonań zalecił państwom „ochronę wszystkich osób, w tym osób należących do mniejszości religijnych lub światopoglądowych, przed atakami ze względu na religię lub przekonania, a także zapewnienie, aby podmioty państwowe powstrzymywały się od »sekurtyzacji« osób oraz społeczności należących do mniejszości religijnych lub światopoglądowych” (Zgromadzenie Ogólne ONZ, raport A/79/182) („United Nations, General Assembly, A/79/182”). W odniesieniu do praw osób należących do mniejszości religijnych lub światopoglądowych w sytuacjach konfliktu lub braku bezpieczeństwa Specjalny Sprawozdawca zalecił ponadto państwom „wypełnianie obowiązków wynikających z zakazu podlegania (zarówno w internecie, jak i poza nim) do dyskryminacji, wrogości lub przemocy ze względu na religię lub światopogląd” oraz „ułatwianie funkcjonowania systemów wczesnego ostrzegania i reagowania poprzez strategie zapobiegania przemocy, obejmujące społeczności najbardziej narażone na ryzyko” (Rada Praw Człowieka ONZ, raport A/HRC/49/44) („United Nations, Human Rights Council, A/HRC/49/44”).

114 Karta praw podstawowych Unii Europejskiej („EU Charter of Fundamental Rights”), art. 10, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 303/17, 14 grudnia 2007 r.

115 Rada Unii Europejskiej, Decyzja ramowa 2008/913/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. w sprawie zwalczania niektórych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawa karnego („Council Framework Decision of 28 November 2008 2008/913/JHA on combating certain forms and expressions of racism and xenophobia by means of criminal law”), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, L 328, 6 grudnia 2008 r., art. 1–2.

W 2011 r. Rada Unii Europejskiej wyraziła zaniepokojenie nietolerancją religijną, „której przykładem są niedawne akty przemocy i terroryzmu wobec chrześcijan i ich miejsc kultu w różnych krajach”, oraz potwierdziła swoje zaangażowanie w promowanie wolności religii lub przekonania¹¹⁶. W tym samym roku Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie sytuacji chrześcijan w kontekście wyznania, potępiając wszelkie akty przemocy wobec chrześcijan oraz wzywając państwa do „zintensyfikowania wysiłków na rzecz zapewnienia wiarygodnej i skutecznej ochrony wyznań religijnych w swoich krajach oraz zagwarantowania bezpieczeństwa osobistego i integralności fizycznej członków wyznań religijnych”¹¹⁷.

W 2022 r. Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie prześladowania mniejszości ze względu na religię lub przekonania, podkreślając „nadrzędne znaczenie pociągania do odpowiedzialności sprawców naruszeń praw człowieka wobec osób należących do mniejszości wyznaniowych lub religijnych”¹¹⁸. W rezolucji podkreślono znaczenie wspierania kobiet i dziewcząt, uznając, że „kobiety i dziewczęta należące do mniejszości religijnych lub wyznaniowych są szczególnie narażone na dyskryminację i przemoc”, a także że „są one w coraz większym stopniu celem ataków podejmowanych w celu wyrządzenia szkody całej ich wspólnoty”.

Dyrektywa UE z 2012 r. w sprawie praw ofiar ustanowiła minimalne standardy dotyczące praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, w tym ofiar przestępstw z nienawiści. Uznaje ona te ofiary za szczególnie narażone oraz wzywa państwa członkowskie UE do zapewnienia ofiarom indywidualnej oceny w celu określenia szczególnych potrzeb w zakresie ochrony, a także dodatkowych praw ochronnych na wszystkich etapach postępowania karnego. Ponadto dyrektywa wzywa państwa członkowskie do ustanowienia wyspecjalizowanych służb wsparcia ofiar, dostosowanych do potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści¹¹⁹.

116 Rada Unii Europejskiej, Komunikat prasowy z 3069. posiedzenie Rady ds. Spraw Zagranicznych („Press release. 3069th Council meeting Foreign Affairs”), 21 lutego 2011 r.

117 Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 stycznia 2011 r. w sprawie sytuacji chrześcijan w kontekście wolności religii lub przekonania („European Parliament resolution of 20 January 2011 on the situation of Christians in the context of freedom of religion”), Parlament Europejski, 20 stycznia 2011 r.

118 Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 3 maja 2022 r. w sprawie prześladowania mniejszości ze względu na religię lub przekonania („European Parliament resolution of 3 May 2022 on the persecution of minorities on the grounds of belief or religion”), 2021/2055 (INI), Parlament Europejski, 3 maja 2022 r.

119 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca minimalne normy w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW („Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA”), Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej – Parlament Europejski, 25 października 2012 r., art. 8–9 i 22–23. W celu usprawnienia wdrażania dyrektywy Komisja Europejska wydała w 2017 r. wytyczne: Zapewnienie sprawiedliwości, ochrony i wsparcia ofiarom przestępstw z nienawiści i mowy nienawiści: 10 kluczowych zasad przewodnich („Ensuring justice, protection and support for victims of hate crime and hate speech: 10 key guiding principles”). Zob. również: Komisja Europejska, Przegląd zasobów i inicjatyw wspierających postępy w zapewnianiu sprawiedliwości, ochrony i wsparcia ofiarom przestępstw z nienawiści i mowy nienawiści w państwach członkowskich Unii Europejskiej („Overview of resources and initiatives to support progress on ensuring justice, protection and support for victims of hate crime and hate speech in the EU Member States”), grudzień 2017 r.

II. Kluczowe zasady kierujące działaniami na rzecz przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz zaspokajania potrzeb społeczności chrześcijańskich w zakresie bezpieczeństwa

Poniższe zasady powinny stanowić wytyczne dla działań państw uczestniczących w OBWE oraz dla innych właściwych podmiotów w zakresie przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz reagowania na potrzeby społeczności chrześcijańskich w obszarze bezpieczeństwa.

1. ZASADY OPARTE NA PRAWACH CZŁOWIEKA

Podejście oparte na prawach człowieka stanowi ramy koncepcyjne i praktyczne, oparte na międzynarodowych standardach praw człowieka, ukierunkowane na promowanie, ochronę i realizację praw człowieka dla wszystkich¹²⁰. Koncentruje się ono na wspólnych wartościach i zasadach, a nie na różnicach, podkreślając równe prawa i równy status każdej osoby niezależnie od jej religii lub przekonań, pochodzenia etnicznego, płci czy innych cech. Podejście to podkreśla również niepodzielność, wzajemne powiązania i współzależność praw człowieka w tym sensie, że wszystkie prawa człowieka wszystkich osób i społeczności są równie istotne, a realizacja jednego prawa często zależy od realizacji innych.

Podejście oparte na prawach człowieka do przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz związanym z nimi wyzwaniom w zakresie bezpieczeństwa, przed którymi stoją społeczności chrześcijańskie, osadza proces kształtowania polityk i ich wdrażania w ramach międzynarodowego prawa praw człowieka. Nadaje ono priorytet godności, równości i prawom wszystkich osób, niezależnie od ich religii lub przekonań, pochodzenia etnicznego, płci, orientacji seksualnej, niepełnosprawności lub innych cech tożsamości. Podejście to wzmacnia rozumienie, że państwa uczestniczące są zobowiązane

¹²⁰ Zob. materiały programowe / publikacje tematyczne Europejskiej Sieci Krajowych Instytucji Praw Człowieka (European Network for National Human Rights Institutions, ENNHRI): *Podejście oparte na prawach człowieka („human rights-based approach”)*.

na mocy prawa międzynarodowego do ochrony osób oraz społeczności religijnych lub wyznaniowych przed zagrożeniami i atakami motywowanymi uprzedzeniami, które podważają, osłabiają lub naruszają podstawowe prawa człowieka.

2. ZASADY KOMPLEKSOWE, HOLISTYCZNE I OPARTE NA WSPÓŁPRACY

Przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan wymaga podejścia kompleksowego, przekrojowego i holistycznego, ponieważ czyni te rzadko mają charakter odosobniony; często są one przejawem szerszych podziałów społecznych, systemowych uprzedzeń oraz głęboko zakorzenionej nietolerancji. Dzięki takiemu podejściu walka z przestępstwami z nienawiści wobec chrześcijan nie odbywa się w izolacji, lecz wręcz przeciwnie – toczy się solidarnie z innymi wysiłkami na rzecz zwalczania wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji. W podejściu tym uznaje się powiązany i nakładający się charakter tych zjawisk, ponieważ nietolerancja – niezależnie od tego, czy opiera się na pochodzeniu etnicznym, narodowości, religii/przekonaniach, płci, orientacji seksualnej, niepełnosprawności czy innych cechach tożsamości – często wynika z podobnych przyczyn i czynników, takich jak strach, niewiedza, uprzedzenia, historyczne niesprawiedliwości czy nierówności ekonomiczne. Podejście to wzmacnia również fundamentalną zasadę, że prawa człowieka są niepodzielne i uniwersalne. Gdy rządy i społeczeństwa traktują przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan jako część szerszego wyzwania w obszarze praw człowieka, nie tylko chronią osoby bezpośrednio dotknięte tymi przestępstwami, lecz także wzmacniają tkankę społeczną, czyniąc społeczeństwa bardziej pokojowymi, spójnymi, sprawiedliwymi i inkluzywnymi dla wszystkich.

Skuteczne przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan wymaga kompleksowego i wielowymiarowego podejścia, obejmującego szerokie spektrum działań i podmiotów, w celu skutecznego reagowania zarówno na same przestępstwa, jak i na ich przyczyny oraz czynniki sprzyjające – zarówno w wymiarze prewencyjnym, jak i reaktywnym. Ramy prawne, działania podnoszące świadomość, edukacja, dialog międzywyznaniowy i międzyreligijny, odpowiedzialność mediów oraz systemy wsparcia dla ofiar przyczyniają się do budowania środowiska opartego na poszanowaniu praw człowieka, w którym osoby i społeczności chrześcijańskie – podobnie jak inne osoby i społeczności – mogą czuć się bezpieczne i szanowane. Równie istotne jest zaangażowanie szerokiego grona interesariuszy w ramach kompleksowego i holistycznego podejścia. Aktywną rolę w kształtowaniu i wdrażaniu skutecznych działań powinny odgrywać władze krajowe i lokalne, w tym decydenci polityczni i organy ścigania, organizacje społeczeństwa obywatelskiego, krajowe instytucje praw człowieka, organy ds. równości, środowiska edukacyjne, firmy technologiczne i media społecznościowe, media, dotknięte przestępstwami społeczności chrześcijańskie oraz inne społeczności religijne lub wyznaniowe. Takie inkluzywne zaangażowanie umożliwia wykorzystanie wiedzy i potencjału różnych sektorów.

Współpraca i dobrze skoordynowane podejście mają kluczowe znaczenie dla przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz związanym z nimi wyzwaniom w zakresie bezpieczeństwa. Gdy wszyscy kluczowi aktorzy działają wspólnie, w ramach wysiłku obejmującego całe społeczeństwo, działania te są trwalsze i skuteczniejsze. Zintegrowane działania w kluczowych sektorach nie tylko chronią prawa i godność osób oraz społeczności chrześcijańskich, lecz także pozwalają identyfikować nakładające się wzorce nietolerancji, dyskryminacji i przestępstw z nienawiści, a tym samym wzmacniają wartości wolności religii lub przekonań, pluralizmu i spójności społecznej.

Okazuje się, że szerokie, inkluzywne koalicje społeczeństwa obywatelskiego skutecznie zwalczają różne formy nietolerancji¹²¹. Organizacje działające na rzecz przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan powinny poszukiwać partnerstw z innymi grupami i społecznościami promującymi tolerancję i niedyskryminację, które bez tego wciąż byłyby odizolowane lub pozbawione kontaktu z innymi. Obejmuje to organizacje działające na rzecz praw kobiet, grupy przeciwdziałające rasizmowi i ksenofobii, inne społeczności religijne lub wyznaniowe oraz organizacje działające na rzecz praw osób LGBTI i osób z niepełnosprawnościami. Wzmacnianie solidarności oraz wymiana doświadczeń i dobrych praktyk w ramach przekrojowych inicjatyw społeczeństwa obywatelskiego sprzyja głębszemu zrozumieniu problemu oraz opracowywaniu bardziej inkluzywnych, skutecznych i trwałych rozwiązań służących zwalczaniu wszelkich form nietolerancji i przestępstw z nienawiści, w tym tych wymierzonych w chrześcijan.

Przykładem współpracy między różnymi organizacjami religijnymi i wyznaniowymi w obszarze bezpieczeństwa jest projekt „Safer and Stronger Communities in Europe” (SASCE) realizowany wspólnie przez Centrum Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Europejskiego Kongresu Żydów, Konferencję Kościołów Europejskich, Europejską Unię Buddyjską oraz organizację Faith Matters. Celem projektu było zwiększenie bezpieczeństwa w miejscach kultu oraz wokół nich, a także wśród społeczności chrześcijańskich, buddyjskich, muzułmańskich i żydowskich (i pomiędzy nimi). Projekt obejmował opracowanie plakatu i materiału wideo dotyczących identyfikowania i zgłaszania przestępstw z nienawiści, a także szkolenia z zakresu zarządzania kryzysowego oraz zapewniania bezpieczeństwa społecznościom religijnym lub wyznaniowym, co obejmowało też reagowanie na przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan¹²².

121 Uznając potencjał koalicji w opracowywaniu i wdrażaniu skutecznych, innowacyjnych i integracyjnych strategii prowadzących do trwałych zmian, ODIHR wydało w 2018 r. publikację pt. „Budowanie koalicji na rzecz tolerancji i niedyskryminacji. Praktyczny przewodnik” („Coalition Building for Tolerance and Non-Discrimination: A Practical Guide”) mającą na celu wsparcie osób i organizacji w tworzeniu oraz utrzymywaniu koalicji służących zwalczaniu różnych form nietolerancji i dyskryminacji.

122 Strona internetowa projektu „Safer and Stronger Communities in Europe (SASCE)” („Bezpieczniejsze i silniejsze społeczności w Europie”).

3. ZASADY PARTYCYPACYJNE

Skuteczne reagowanie na przestępstwa z nienawiści wymaga aktywnego udziału osób i społeczności chrześcijańskich w opracowywaniu i wdrażaniu polityk oraz działań mających na celu przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz związanym z nimi zagrożeniom dla bezpieczeństwa. Inkluzywna partycypacja powoduje, że głosy zróżnicowanych społeczności chrześcijańskich – reprezentujących różne wyznania, pochodzenie etniczne i konteksty społeczne – są słyszane i uwzględniane w procesach decyzyjnych oraz w debacie publicznej. Podejście to sprzyja budowaniu zaufania pomiędzy władzami publicznymi, innymi kluczowymi interesariuszami oraz społecznościami chrześcijańskimi.

Doświadczenia osób dotkniętych przestępstwami z nienawiści mają zasadnicze znaczenie dla kształtowania adekwatnych i świadomych działań mających na celu skuteczne przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan, ich przyczynom oraz czynnikom sprzyjającym. Ofiary przestępstw z nienawiści mogą dostarczać decydom cennych informacji, a zatem zwiększać ich świadomość tego, czym jest doświadczenie bycia ofiarą czynu motywowanego uprzedzeniami i podnosić ich zdolność do kompleksowego reagowania na związane z tym ryzyko. Szczególną uwagę należy poświęcić tworzeniu możliwości dzielenia się doświadczeniami przez ofiary pochodzące z najbardziej marginalizowanych społeczności oraz te, które są narażone na wysokie ryzyko wiktymizacji motywowanej uprzedzeniami¹²³.

Publikacja ODIHR „*Uwzględnianie głosów ofiar przestępstw z nienawiści w procesie tworzenia i wdrażania polityk publicznych. Praktyczny przewodnik*”¹²⁴ przedstawia dziesięć praktycznych kroków dla krajowych interesariuszy:

1. Stawianie ofiar w centrum każdej inicjatywy
2. Wybór odpowiedniej formy zaangażowania
3. Przygotowanie procesu zaangażowania
4. Tworzenie bezpieczniejszych przestrzeni
5. Zarządzanie oczekiwaniami
6. Zapewnienie wsparcia przed wydarzeniem, w jego trakcie i po jego zakończeniu
7. Budowanie zaufania i długofalowych partnerstw
8. Tworzenie systemowych rozwiązań służących instytucjonalizacji głosu ofiar przestępstw z nienawiści
9. Unikanie instrumentalizacji ofiar i ich głosów
10. Zapewnienie reprezentacji różnorodnych głosów

123 OBWE/ODIHR, *Uwzględnianie głosów ofiar przestępstw z nienawiści w procesie tworzenia i wdrażania polityk publicznych. Praktyczny przewodnik* („Including the Voices of Hate Crime Victims in Policymaking and Policy Implementation – A Practical Guide”), 3 czerwca 2024 r., s. 12.

124 Tamże.

Przejsie na zorientowane na problemy podejście w celu zapewniania bezpieczeństwa publicznego i opieranie tego podejścia na współpracy ze społecznością („community-based policing”) może sprzyjać aktywnemu udziałowi osób i wspólnot chrześcijańskich w działaniach na rzecz poprawy bezpieczeństwa publicznego oraz spójności społecznej. Podejście takie przyczynia się również do budowania zaufania między organami ścigania a społecznościami, którym te organa służą. Odzwierciedlenie różnorodności społeczności w strukturach kadrowych organów ścigania to istotny czynnik skutecznego przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan. Większa reprezentacja sprzyja zacieśnianiu relacji między społecznościami dotkniętymi przestępstwami z nienawiści a organami ścigania, pogłębia instytucjonalne zrozumienie problemów zarówno większościowych, jak i mniejszościowych wspólnot chrześcijańskich oraz wnosi zróżnicowane perspektywy do procesu kształtowania polityk i procedur.

4. ZASADA „NIE SZKODZIĆ”

Zasada „nie szkodzić” mówi, że wszystkie środki mające na celu zwalczanie przestępstw z nienawiści mają nie pogłębiać istniejących słabości ani nie wprowadzać nowych zagrożeń. Należy dołożyć wszelkich starań, aby nie narażać życia, bezpieczeństwa fizycznego ani psychicznego, wolności ani dobrostanu ofiar, świadków i społeczności dotkniętych przestępstwami z nienawiści wobec chrześcijan. Ofiary przestępstw z nienawiści są szczególnie narażone na wtórną wiktymizację¹²⁵, a ona może mieć poważny wpływ na ich zdrowie emocjonalne i psychiczne oraz na dobrostan społeczny i ekonomiczny¹²⁶.

Zgodnie z zasadą „nie szkodzić” zapobieganie wtórnej wiktymizacji ma kluczowe znaczenie, a można je realizować poprzez nacisk na empatię i troskę na wszystkich etapach postępowania karnego oraz podczas udzielania ofiarom wsparcia¹²⁷. Empatyczna reakcja na przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan wymaga, aby osoby pracujące z ofiarami rozumiały indywidualne i wspólnotowe skutki takich przestępstw oraz by posiadały umiejętności niezbędne do udzielania wsparcia emocjonalnego.

125 „Wtórna wiktymizacja odnosi się do form wiktymizacji, które nie stanowią bezpośredniego skutku przestępstwa, lecz wynikają z reakcji instytucji lub innych osób wobec ofiary. Obejmuje ona między innymi brak uznania i traktowania ofiary z należnym szacunkiem, nieczule lub nieprofesjonalne podejście do ofiary oraz wszelkie formy dyskryminacji wobec ofiary”. Źródło: *Polityka i praktyki zapobiegania wtórnej wiktymizacji*, Europejska Sieć Zapobiegania Przemocy, seria EUCPN Toolbox nr 7 („Preventing Secondary Victimization. Policies and practices, European Crime Prevention Network, EUCPN Toolbox Series No. 7”), s. 9.

126 OBWE/ODIHR, *Zrozumienie potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści* („Understanding the Needs of Hate Crime Victims”), s. 14.

127 OBWE/ODIHR, *Wsparcie dla ofiar przestępstw z nienawiści: streszczenie polityki* („Hate Crime Victim Support: Policy Brief”), 22 kwietnia 2022 r., s. 25.

5. PODEJŚCIE SKONCENTROWANE NA OFIERZE (VICTIM-CENTRED)

Podejście skoncentrowane na ofierze stawia ofiarę w centrum reakcji na przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan, uznając jej postrzeganie i przeżycia oraz nadając szczególne znaczenie jej prawom i potrzebom. W ramach tego podejścia uznaje się, że ofiary przestępstw z nienawiści to osoby o szczególnych potrzebach. Ponadto uznaje się, że to ofiary są największym autorytetem w kontekście wiedzy o tym, czego doświadczyły oraz że są one równorzędnym, świadomym partnerem przy prowadzeniu sprawy w ramach postępowania karnego lub podczas innych procesów naprawczych¹²⁸.

Podejście to powinno¹²⁹:

- sprzyjać budowaniu zaufania wśród osób i społeczności chrześcijańskich oraz innych organizacji społeczeństwa obywatelskiego, aby zachęcać je do zgłaszania incydentów motywowanych nienawiścią i zapewniać im dostęp do mechanizmów zgłaszania;
- uwzględniać fakt, że według ofiary motywacją danego przestępstwa były uprzedzenia;
- informować ofiary przestępstw z nienawiści o postępach dokonywanych w ich sprawach;
- zapewniać ofiarom skuteczne środki ochrony i wsparcia, w oparciu o konkretne potrzeby poszczególnych ofiar i dotkniętych społeczności, oraz uwzględniać perspektywę płci poprzez identyfikowanie odmiennych potrzeb dotyczących ochrony i niezbędnego wsparcia;
- zapewniać ofiarom możliwość pełnego uczestnictwa w postępowaniu sądowym;
- zapewniać szkolenia dla wszystkich organów administracji publicznej oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego pracujących z ofiarami, w tym dla służb społecznych pracujących z ofiarami przemocy domowej, aby mogły one rozpoznawać i adekwatnie reagować na przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan; oraz
- przeznaczać odpowiednie środki finansowe i inne zasoby w celu zapewnienia dostępności i trwałości usług świadczonych przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego na rzecz osób i wspólnot chrześcijańskich dotkniętych przestępstwami z nienawiści.

¹²⁸ Tamże, s. 8–9.

¹²⁹ Tamże, s. 41–43.

Co istotne, podejście skoncentrowane na ofierze wyklucza wykorzystywanie ofiar do realizacji celów instytucjonalnych, politycznych lub ideologicznych. Celem działania musi być promowanie tolerancji i niedyskryminacji, skuteczne przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści oraz wspieranie społeczności inkluzywnych i spójnych¹³⁰.

Kanadyjska Karta Praw Ofiar („Canadian Victims Bill of Rights”) definiuje ofiarę jako „osobę, która doznała szkody fizycznej lub emocjonalnej, szkody majątkowej lub straty ekonomicznej w wyniku popełnienia lub przypuszczalnego popełnienia przestępstwa”¹³¹. Przysznaje ona każdej ofierze prawo do informacji, ochrony, udziału oraz prawo dochodzenia restytucji. Gdy stwierdzi się winę sprawcy, ofiary mają prawo przedstawić sądowi oświadczenie o wpływie, jaki dane przestępstwo na nie wywarło („victim impact statement”) w celu uwzględnienia treści oświadczenia podczas wymierzania kary (art. 722 kanadyjskiego Kodeksu karnego). Ofiara sporządza takie oświadczenie na piśmie i zawiera w nim opis doznanej szkody fizycznej lub emocjonalnej oraz szkód majątkowych lub strat ekonomicznych wynikłych z przestępstwa. Przy wymierzaniu kary sąd ma obowiązek uwzględnić to oświadczenie¹³².

6. WRAŻLIWOŚĆ NA PŁEĆ

Ofiary przestępstw z nienawiści, w tym osoby należące do społeczności chrześcijańskich, często doświadczają przejawów nietolerancji i dyskryminacji z powodu nakładających się wzajemnie motywacji. Tak więc nietolerancja i dyskryminacja mogą mieć u swych podstaw takie połączone czynniki jak: płeć, orientacja seksualna, pochodzenie etniczne, religia/przekonania oraz inne¹³³. Dzięki zastosowaniu podejścia interseksjonalnego można mieć pewność, że polityki i inne środki uwzględniają te nakładające się, wzajemnie powiązane czynniki ryzyka oraz sytuacje zwiększonej podatności ofiar na skrzywdzenie.

Płeć osoby może wpływać na charakter, częstotliwość oraz na skutki przestępstw motywowanych uprzedzeniami, których ta osoba doświadcza. Dlatego środki rządowe podejmowane w celu zwalczania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, a także związane z tym potrzeby społeczności chrześcijańskich w zakresie bezpieczeństwa, muszą uwzględniać kwestie płci.

130 OBWE/ODIHR, Uwzględnianie głosu ofiar przestępstw z nienawiści w procesie kształtowania i wdrażania polityki. Praktyczny przewodnik („Including the voices of hate crime victims in policymaking and policy implementation”), 2024 r., s. 29.

131 Kanadyjska karta praw ofiar („Canadian Victims Bill of Rights”), kanadyjski rządowy portal internetowy z przepisami prawa dotyczącymi wymiaru sprawiedliwości, 23 kwietnia 2015 r.

132 Kodeks karny, kanadyjski rządowy portal internetowy z przepisami prawa dotyczącymi wymiaru sprawiedliwości, część: R.S.C. 1985, c. C-46, sekcja 722 (Kanada, Criminal Code, Justice Laws Website, Government of Canada).

133 Zob. omówienie interseksjonalności w sekcji powyżej: „Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan w regionie OBWE: kontekst”.

7. PRZEJRZYSTOŚĆ

Jeśli chodzi o środki podejmowane w celu przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan, władze publiczne muszą działać w sposób otwarty i przejrzysty. Przejrzystość sprzyja budowaniu i wzmacnianiu zaufania pomiędzy interesariuszami oraz wśród interesariuszy zaangażowanych w przeciwdziałanie takim przestępstwom i w zapewnianie społecznościom chrześcijańskim bezpieczeństwa.

Jednym ze skutecznych rozwiązań jest udostępnianie społecznościom dotkniętym przestępstwami oraz do wiedzy opinii publicznej krajowych, regionalnych i lokalnych planów działania. Ponadto należy udostępniać regularnie prowadzone sprawozdania z poczynionych postępów. Umożliwia to jasną komunikację na temat podejmowanych działań, ich skuteczności oraz obszarów, w których wyzwania wciąż występują. Kluczowych aktorów tego procesu można też zapraszać do udziału w ocenie postępów oraz do dzielenia się doświadczeniami dotyczącymi skutecznego przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan. Ponadto publiczny dostęp do danych dotyczących przestępstw z nienawiści stanowi istotny element utrzymania przejrzystości.

Działające w Szwecji Forum Historii Żywej przy Ministerstwie Kultury odpowiada za monitorowanie wdrażania Krajowego Planu Działania przeciwko Rasizmowi i Przestępstwom z Nienawiści oraz publikuje coroczne sprawozdanie na ten temat¹³⁴. Ponadto Szwedzka Krajowa Rada ds. Zapobiegania Przestępczości („Brå”) regularnie publikuje raporty statystyczne dotyczące przestępstw z nienawiści zgłaszanych na policję, zawierające m.in. dane zdezagregowane według: motywacji uprzedzeniowej, rodzaju przestępstwa, płci, miejsca zdarzenia oraz relacji między ofiarą a sprawcą¹³⁵.

134 Forum Historii Żywej („Forum för levande historia”), „Koordynacja i monitorowanie działań państwa przeciwko rasizmowi i przestępstwom z nienawiści” („Samordning och uppföljning av statens arbete mot rasism och hatbrott”), strona internetowa instytucji publicznej, Szwecja.

135 Jon Lundgren, Aravella Lejonstad, „Przestępstwa z nienawiści zgłoszone policji w 2022 r.” („Hatbrott anmälda till polisen 2022”), raport Szwedzkiej Rady ds. Zapobiegania Przestępczości („Brottsförebyggande rådet, Brå”), Szwecja, 2023 r.

CZĘŚĆ TRZECIA:

Reagowanie na przestępstwa
z nienawiści wobec chrześcijan.

Wyzwania związane
z bezpieczeństwem społeczności
chrześcijańskich

W niniejszym dziale przedstawiono praktyczne kroki mające na celu przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan i związanym z nimi wyzwaniom w zakresie bezpieczeństwa. Zgodnie z kompleksowym podejściem do przeciwdziałania nietolerancji¹³⁶, zalecane działania praktyczne mają na celu zarówno uwzględnienie wspólnych cech i elementów charakterystycznych dla przestępstw z nienawiści, jak i rozpoznanie oraz uwzględnienie specyfiki przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan. W przedstawionym zestawie kroków podkreślono podstawową odpowiedzialność państw zrzeszonych w OBWE za przeciwdziałanie aktom nietolerancji i dyskryminacji w granicach ich jurysdykcji. Jednocześnie uznano uzupełniającą i istotną rolę innych interesariuszy, w szczególności społeczności chrześcijańskich oraz szeroko rozumianego społeczeństwa obywatelskiego.

Praktyczne kroki

1. UZNANIE FAKTU ISTNIENIA PROBLEMU

Punktem wyjścia do przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan jest uznanie, że przestępstwa te to poważne zagrożenie nie tylko dla bezpieczeństwa jednostek i społeczności, lecz także dla szeroko pojętej spójności społecznej. Wymaga to szybkiej, skoordynowanej i kompleksowej reakcji. Skuteczne przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz towarzyszącym im wyzwaniom w zakresie bezpieczeństwa wymaga trwałej woli politycznej i zaangażowania. Rządy muszą wysłać jasny, jednoznaczny sygnał, że wszelkie formy nienawiści, w tym wrogość wobec chrześcijan, są niedopuszczalne. Stanowisko takie powinno dotyczyć nie tylko przestępstw z nienawiści, lecz również tzw. mowy nienawiści – nawet wówczas, gdy nie dochodzi do przekroczenia progu odpowiedzialności karnej – ponieważ tego rodzaju wypowiedzi mogą sprzyjać powstawaniu atmosfery dyskryminacyjnej, wrogiej wobec jednostek i społeczności oraz podważać spójność i naruszać poczucie bezpieczeństwa społeczności¹³⁷.

Oficjalne uznanie istnienia przestępstw z nienawiści wymierzonych w chrześcijan ma kluczowe znaczenie dla delegitymizowania wrogości i przemocy motywowanej religią lub przekonaniem oraz dla budowania więzi zaufania z grupami i ze społecznościami, które są tym zjawiskiem dotknięte¹³⁸. Wzmacnia to też przekaz, że odpowiedzialność za przeciwdziałanie tym problemom nie spoczywa wyłącznie na społecznościach chrześcijańskich, lecz na całym społeczeństwie, w tym na rządach i przedstawicielach politycznych.

¹³⁶ OBWE, Decyzja Rady Ministerialnej nr 10/07 („OSCE Ministerial Council Decision No. 10/07”).

¹³⁷ OBWE/ODIHR, „Ściganie przestępstw z nienawiści na styku przestępstw z nienawiści i kryminalizacji «mowy nienawiści»” („Hate Crime Prosecution at the Intersection of Hate Crime and Criminalized «Hate Speech»”), s. 17.

¹³⁸ Zgromadzenie Ogólne ONZ, Sprawozdanie Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii lub przekonań („Interim report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Ahmed Shaheed”), A/75/385, pkt 30-31.

Rządy i decydenci dysponują szeregiem narzędzi umożliwiających uznawanie tego faktu oraz podejmowanie wyzwań związanych z przestępstwami z nienawiści wobec chrześcijan, a także z bezpieczeństwem społeczności chrześcijańskich, co obejmuje m.in.:

- zlecenie badań empirycznych dotyczących przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz upowszechnianie raportów opracowywanych przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego w celu pogłębiania wiedzy administracji publicznej w tym zakresie;
- powoływanie międzyresortowych lub parlamentarnych grup roboczych w celu koordynowania działań, uwzględniania różnych wymiarów przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz budowania zaufania między różnymi wspólnotami chrześcijańskimi, przedstawicielami politycznymi i decydentami;
- tworzenie stałych forów dialogu z udziałem przedstawicieli władz publicznych, służb bezpieczeństwa, organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz przywódców społeczności chrześcijańskich w celu identyfikowania obaw związanych z przestępstwami z nienawiści wobec chrześcijan i powiązаныmi wyzwaniem w zakresie bezpieczeństwa oraz reagowania te obawy i wyzwania;
- opracowywanie solidnych ram prawnych umożliwiających współpracę rządu ze społecznościami chrześcijańskimi w skutecznym reagowaniu na ich specyficzne potrzeby w zakresie bezpieczeństwa;
- uznanie, że osoby i społeczności chrześcijańskie stały się celem przestępstw z nienawiści, w tym ataków ze strony stosujących przemoc ekstremistów lub terrorystów, oraz ujmowanie społeczności i instytucji chrześcijańskich w spisach potencjalnych „łatwych” celów („soft targets”); oraz
- szybkie i zdecydowane publiczne wyrażanie solidarności ze społecznościami chrześcijańskimi oraz potępienie aktów przemocy i przestępstw na tle religijnym dokonywanych wobec chrześcijan zarówno w internecie, jak i w świecie rzeczywistym.

Uznanie przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan za pilne wyzwanie może również stanowić podstawę, by poddać krytycznej, szerszej ocenie istniejące mechanizmy zapobiegania przestępstwom z nienawiści i reagowania na nie.

Zalecenie

Rządy i decydenci polityczni powinni uznać, że nietolerancja wobec chrześcijan oraz przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan stanowią poważne zagrożenie nie tylko dla bezpieczeństwa jednostek i społeczności, lecz także dla szeroko pojętej spójności społecznej i że wymagają szybkiej, skoordynowanej i kompleksowej reakcji.

Przykład dobrej praktyki

Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy odniosło się do problemu przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan w swojej rezolucji z 2015 r. w sprawie zwalczania nietolerancji i dyskryminacji w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem chrześcijan¹³⁹:

„Nietolerancja i dyskryminacja ze względu na religię lub przekonania dotyczą w Europie zarówno mniejszościowe grupy religijne, jak i osoby należące do większościowych wspólnot religijnych. W ostatnich latach odnotowano liczne akty wrogości, przemocy i wandalizmu wymierzone w chrześcijan oraz w ich miejsca kultu, jednak działania te są często ignorowane przez władze państwowe”.

2. PROMOWANIE EDUKACJI, PODNOSZENIE ŚWIADOMOŚCI ORAZ DIALOG MIĘDZYWYZNANIOWY I MIĘDZYRELIGIJNY

Nietolerancja wobec społeczności religijnych lub światopoglądowych nie bierze się z samej różnorodności społecznej, lecz z negatywnych postaw wobec tej różnorodności oraz ze sposobów zarządzania pokojowym współistnieniem w społeczeństwie jednostek i grup o odmiennych tożsamościach religijnych, światopoglądowych i etnicznych¹⁴⁰. Postawy i napięcia, które podsycają konflikty między społecznościami, mają często swoje źródło w stereotypach i błędnych wyobrażeniach. W związku z tym jednym z najpilniejszych wyzwań współczesnych społeczeństw jest wspieranie wiedzy i zrozumienia różnych religii, przekonań i kultur.

W dłuższej perspektywie skuteczne przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz zaspokajanie potrzeb społeczności chrześcijańskich w zakresie bezpieczeństwa jest możliwe jedynie poprzez zwalczanie uprzedzeń leżących u podstaw nietolerancji. Jak już wskazano, działania ukierunkowane na przeciwdziałanie konkretnym formom nietolerancji i nienawiści, w tym uprzedzeniom wobec chrześcijan,

139 Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy, rezolucja nr 2036 (2015), „Zwalczanie nietolerancji i dyskryminacji w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem chrześcijan” („Tackling intolerance and discrimination in Europe with a special focus on Christians”), 29 stycznia 2015 r.

140 Zgromadzenie Ogólne ONZ, Sprawozdanie okresowe Specjalnej Sprawozdawczynie ONZ ds. wolności religii lub przekonań, Nazili Ghanei („Interim report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Nazila Ghanea”), A/79/182, 18 lipca 2024 r., pkt 37.

są najskuteczniejsze wówczas, gdy stanowią element szerszej strategii zmierzającej do eliminacji wszelkich form nienawiści w społeczeństwie. Trzy odrębne, lecz wzajemnie się uzupełniające strategie zapobiegania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz innym formom nietolerancji, to: edukacja, podnoszenie świadomości oraz dialog międzywyznaniowy i międzyreligijny.

Dialog międzywyznaniowy może przyczynić się do przewyższania podziałów między wspólnotami i sprzyjać empatii i solidarności ponad podziałami religijnymi. Odpowiedzialność mediów, kampanie podnoszące świadomość społeczną oraz usługi wsparcia dla ofiar również odgrywają istotną rolę w budowaniu inkluzywnego środowiska, w którym społeczności chrześcijańskie – podobnie jak wszystkie inne – mogą czuć się bezpieczne i szanowane. Wielowymiarowa strategia pozwala na uwzględnianie podstawowych przyczyn nietolerancji zarówno w ramach działań prewencyjnych, jak i reaktywnych.

Edukacja

Państwa zrzeszone w OBWE zobowiązały się, że będą przeciwdziałać pierwotnym przyczynom nietolerancji i dyskryminacji poprzez edukację. Ponieważ uprzedzenia są często nabywane w procesie socjalizacji, edukacja może odgrywać kluczową rolę w zapobieganiu i przeciwdziałaniu każdemu z przejawów uprzedzeń i dyskryminacji¹⁴¹.

Edukacja odgrywa istotną rolę w zwalczaniu warunków sprzyjających nietolerancji, a także w kultywowaniu kultury opartej na równości, zrozumieniu i na włączaniu społecznym. Poprzez promowanie szacunku dla różnorodności i tolerancji oraz aktywne przeciwdziałanie uprzedzeniom, edukacja staje się potężnym narzędziem budowania bardziej spójnego, pokojowego i bezpiecznego społeczeństwa. Zwiększa ona świadomość cennego wkładu, jaki osoby o różnych tożsamościach wnoszą do życia społecznego, a także sprzyja wzajemnemu zrozumieniu. Ponadto edukacja już od najmłodszych lat ma kluczowe znaczenie dla przełamywania szkodliwych stereotypów i kształtowania kultury szacunku.

Państwa zrzeszone w OBWE powinny zatem opracować kompleksowe polityki i strategie edukacyjne sprzyjające pogłębianiu zrozumienia oraz poszanowania różnorodności kulturowej, etnicznej, religijnej i światopoglądowej. W tym zakresie mogą korzystać one z wiedzy eksperckiej i wsparcia ODIHR przy projektowaniu i wdrażaniu programów edukacyjnych, programów nauczania oraz metod dydaktycznych (zarówno w sektorze publicznym, jak i w prywatnym), które będą ukierunkowane na skuteczne przeciwdziałanie wszelkim formom nietolerancji, co obejmuje też nietolerancję wobec chrześcijan. Ponadto państwa są zachęcane, by promować kulturę tolerancji i szacunku

141 UNESCO; OBWE/ODIHR, „Zwalczanie antysemityzmu poprzez edukację. Wytyczne dla decydentów politycznych” („Addressing Anti-Semitism through Education. Guidelines for Policymakers”), 31 maja 2018 r., s. 12.

wobec różnorodności również poza systemem formalnej edukacji, poprzez współpracę z instytucjami takimi jak muzea, biblioteki oraz ośrodki dziedzictwa kulturowego¹⁴².

Ponadto państwa powinny wdrażać też kompleksowe programy szkoleniowe i programy działań przeznaczone dla funkcjonariuszy publicznych (szczególnie dla przedstawicieli organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości) w zakresie budowania potencjału i zwiększania ich świadomości oraz wrażliwości na sytuację społeczności chrześcijańskich i na ich doświadczenia związane z przestępstwami z nienawiści. Szkolenia takie powinny służyć wzmocnieniu kompetencji w zakresie wiedzy o religiach¹⁴³ i światopoglądach, co umożliwi funkcjonariuszom skuteczne reagowanie na potrzeby osób i grup wywodzących się z różnych środowisk religijnych lub światopoglądowych¹⁴⁴. Obejmuje to również umiejętność postępowania z ofiarami przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan w sposób, który będzie szanował ich godność i będzie adekwatny do sytuacji.

Środki edukacyjne sprzyjające poszanowaniu różnorodności religijnej lub światopoglądowej powinny¹⁴⁵:

- przekazywać bezstronne i rzetelne informacje na temat różnorodności religii i przekonań funkcjonujących w społeczeństwie i przeciwdziałać niewiedzy w temacie różnych religii, a także przeciwstawiać się negatywnym stereotypom oraz błędnym wyobrażeniom i uprzedzeniom;
- stwarzać możliwości interakcji i naturalnego, otwartego doświadczenia różnorodności przez osoby pochodzące z różnych środowisk religijnych i światopoglądowych, co obejmuje też osoby niewierzące;
- wyposażać uczestników w wiedzę, umiejętności i postawy niezbędne do harmonijnego życia w pluralistycznym społeczeństwie;
- opierać się na poszanowaniu godności człowieka oraz na uniwersalnych prawach człowieka;
- dążyć do ograniczania konfliktów wynikających z nieporozumień lub z braku świadomości dotyczącej wiary/przekonań innych osób.

142 OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019 r., s. 20–21.

143 Kompetencje religijne oznaczają umiejętność dostrzegania i analizowania podstawowych powiązań między religią a życiem społecznym, politycznym i kulturowym z różnych perspektyw. Zob. Harvard Divinity School, artykuł pt. „Inicjatywa ds. Religii i Życia Publicznego. Czym jest wiedza religijna?” („Religion and Public Life Initiative. What Is Religious Literacy?”)

144 OBWE/ODIHR, „Wiara, dialog i bezpieczeństwo – wspieranie dialogu i wspólnych działań ponad podziałami religijnymi i światopoglądowymi” („Belief, Dialogue and Security – Fostering dialogue and joint action across religious and belief boundaries”), 2 października 2024 r., s. 48.

145 OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019 r., s. 20–21.

Ponadto edukacja odgrywa kluczową rolę przy wzmacnianiu kompetencji dotyczących umiejętności korzystania z mediów i posługiwania się informacjami, co ma szczególne znaczenie wobec narastającego zjawiska dezinformacji i fałszywych informacji¹⁴⁶. Państwa zrzeszone w OBWE powinny podejmować działania mające na celu „edukowanie użytkowników mediów społecznościowych na temat szkód wynikających z nękania i przemocy w internecie, co obejmuje też ich skutki psychologiczne oraz tzw. efekt mrożący dotyczący grupy marginalizowane lub atakowane”¹⁴⁷, w tym społeczności chrześcijańskie. Inicjatywy edukacyjne w tym zakresie można realizować we współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, które często dysponują cennym doświadczeniem w opracowywaniu narzędzi i zasobów – zwłaszcza przeznaczonych dla młodzieży – dotyczących odpowiedzialnego korzystania z mediów społecznościowych i technologii komunikacji cyfrowej w celu promowania tolerancji, poszanowania różnorodności i włączania społecznego.

Zalecenie

Rządy powinny opracować kompleksowe krajowe polityki i strategie edukacyjne ukierunkowane na przeciwdziałanie pierwotnym przyczynom nietolerancji i dyskryminacji, w tym nietolerancji wobec chrześcijan. Środki te powinny być wdrażane zarówno w publicznych, jak i w prywatnych instytucjach edukacyjnych, w pozostałych instytucjach publicznych, a także podczas organizowania inicjatyw szkoleniowych skierowanych do funkcjonariuszy publicznych.

Przykłady dobrych praktyk

Projekt „Din tro, min tro” („Twoja wiara, moja wiara”) w Danii to inicjatywa wywodząca się z Kościoła Ludowego (Folkekirke) – Ewangelicko-Luterańskiego Kościoła Danii, posiadającego szczególny status „Kościoła państwowego” – i wspierana przez państwo. W ramach projektu przedstawiciele judaizmu, chrześcijaństwa i islamu objaśniają uczniom szkół ponadpodstawowych swoją wiarę i praktyki religijne oraz prowadzą z nimi dialog w bezpośrednim, przyjaznym środowisku klasy szkolnej¹⁴⁸.

146 OBWE/ODIHR; UNESCO, „Zwalczanie antysemityzmu poprzez edukację. Wytyczne dla decydentów politycznych” („Addressing Anti-Semitism through Education. Guidelines for Policymakers”) s. 14; oraz Zgromadzenie Ogólne ONZ, sprawozdanie Specjalnego Sprawozdawcy („Report of the Special Rapporteur”), A/HRC/47/25, pkt 20.

147 OBWE/ODIHR, „Wiara, dialog i bezpieczeństwo – wspieranie dialogu i wspólnych działań ponad podziałami religijnymi i światopoglądowymi” („Belief, Dialogue and Security”), s. 34.

148 Zgromadzenie Ogólne ONZ, Sprawozdanie Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii i przekonań z misji w Danii („Report of the Special Rapporteur on freedom of religion and belief on his mission to Denmark”), A/HRC/34/50/Add.1, 28 grudnia 2016 r., pkt 65.

Hiszpania organizuje coroczne dni szkoleniowe w ramach programu „Municipalities of Tolerance” („Gminy tolerancji”), promowanego przez Fundację Pluralizmu i Współistnienia we współpracy z Hiszpańską Federacją Gmin i Prowincji (FEMP). Celem programu jest wspieranie samorządów lokalnych w przyjmowaniu inkluzywnego podejścia do różnorodności religijnej. Konferencje te służą wzmocnieniu kompetencji organów ścigania w zakresie ochrony wolności religii lub przekonań oraz przeciwdziałaniu nietolerancji religijnej. Działania te są realizowane we współpracy z Konferencją Episkopatu Hiszpanii, Federacją Ewangelicznych Wspólnot Religijnych w Hiszpanii, Świadcami Jehowy w Hiszpanii oraz z innymi instytucjami religijnymi¹⁴⁹.

Podnoszenie świadomości

Kampanie i inicjatywy podnoszące świadomość społeczną, które informują o wspólnotach religijnych lub wyznaniowych, ich prawach oraz o wartości, jaką wnosi różnorodność religijna i światopoglądowa, to kolejna kluczowa strategia zapobiegania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan. Takie działania powinny mieć na celu¹⁵⁰:

- zwiększanie świadomości istnienia różnorodności religijnej i światopoglądowej. Z tym wiąże się zapewnianie rzetelnego i precyzyjnego zrozumienia specyfiki współcześnie spotykanych uprzedzeń antychrześcijańskich i rozpowszechnionych narracji dyskryminacyjnych, które podsycają nietolerancję wobec chrześcijan;
- podkreślanie wartości różnorodności religijnej i światopoglądowej jako źródła wzajemnego bogacenia się społeczeństw, w tym akcentowanie pozytywnego wkładu kulturowego, religijnego i edukacyjnego wnoszonego w życie społeczne lokalnych wspólnot chrześcijańskich; oraz
- kwestionowanie negatywnych stereotypów, gdyż przyczyniają się one do wzrostu dyskryminacji, wrogości i nietolerancji. Można to robić poprzez promowanie zrozumienia i poszanowania dla różnych religii i przekonań. Jednym z kluczowych przekazów może być to, że przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan nie powstają w próżni i dlatego każda osoba ma swoją rolę do odegrania w procesie kształtowania wzajemnego szacunku. Innym istotnym przekazem jest też to, że w otwartych, równych i demokratycznych społeczeństwach nie ma miejsca na antychrześcijańskie uprzedzenia, gdyż podważają one podstawowe wartości i zasady praw człowieka, na których takie społeczeństwa się opierają.

149 Federación Española de Municipios y Provincias (Hiszpańska Federacja Gmin i Prowincji, FEMP), „Policja Lokalna a Ochrona Wolności Religijnej” („Policía Local y Protección de la Libertad Religiosa”), materiał informacyjny, 18 grudnia 2023 r. (w języku hiszpańskim).

150 OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019 r., s. 21.

Programy podnoszenia świadomości powinny być opracowywane i realizowane we współpracy państwa z szerokim gronem interesariuszy, takimi jak organizacje społeczeństwa obywatelskiego, krajowe instytucje praw człowieka, instytucje zajmujące się dziedzictwem kulturowym, środowiska edukacyjne, media oraz wspólnoty chrześcijańskie i inne wspólnoty religijne lub wyznaniowe, a także organizacje międzywyznaniowe i międzyreligijne¹⁵¹.

Samorządy lokalne to szczególnie dobre miejsca, by wdrażać działania uświadamiające ukierunkowane na przeciwdziałanie nietolerancji i wzmacnianie spójności społecznej¹⁵². Na szczeblu krajowym skutecznym narzędziem mogą być przesłuchania parlamentarne poświęcone nietolerancji wobec chrześcijan, które pozwalają nadać temu zagadnieniu należną rangę w debacie publicznej. Na arenie międzynarodowej organizacje mogą zapewniać platformę do przyjmowania międzynarodowych zobowiązań i standardów dotyczących nietolerancji wobec chrześcijan, ułatwiać wymianę dobrych praktyk oraz koordynować regionalne lub międzynarodowe kampanie podnoszenia świadomości w tym zakresie.

Organizacje społeczeństwa obywatelskiego odgrywają kluczową rolę w opracowywaniu i wdrażaniu długofalowych inicjatyw zwiększających społeczną świadomość znaczenia praw człowieka, pokojowego współistnienia i pluralistycznych społeczeństw. Działania te sprzyjają także rozwijaniu empatii i myślenia krytycznego, co jest niezbędne przy ograniczaniu uprzedzeń i negatywnych stereotypów oraz przy kształtowaniu pozytywnych postaw wobec różnorodności. W ostatnich latach w całym regionie OBWE pojawił się szeroki wachlarz inicjatyw podnoszących świadomość, które są realizowane z udziałem społeczeństwa obywatelskiego i przyczyniają się do promowania różnorodności i inkluzywności.

Zarówno media tradycyjne, jak i media społecznościowe mogą odegrać kluczową rolę w zwiększaniu świadomości na temat charakteru i skutków nietolerancji wobec chrześcijan. „Istnieją wyraźne dowody na to, że solidne systemy informacji publicznej oraz niezależne dziennikarstwo są silnym antidotum na dezinformację.”¹⁵³ Strategiczne partnerstwo z mediami w ramach działań rządu na rzecz przeciwdziałania i potępienia nietolerancji wobec chrześcijan może znacząco zwiększyć społeczną świadomość tego problemu. W niektórych kontekstach może to wymagać – jako pierwszego kroku – zaangażowania mediów w kwestionowanie stronicznych narracji dotyczących zarówno większościowych, jak i mniejszościowych wspólnot chrześcijańskich. Ponadto, wobec transformacji krajobrazu informacyjnego i medialnego spowodowanej rozwojem technologii cyfrowych, działania podnoszące świadomość powinny wykorzystywać

¹⁵¹ Tamże.

¹⁵² Zgromadzenie Ogólne ONZ, Sprawozdanie okresowe Specjalnej Sprawozdawczyni ONZ ds. wolności religii lub przekonań, Nazili Ghanei. Wolność religii lub przekonań na poziomie lokalnym („Interim report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Nazila Ghanea. Freedom of religion or belief, from the grass-roots level”), A/78/207, 19 lipca 2023 r., pkt 25.

¹⁵³ Zgromadzenie Ogólne ONZ, sprawozdanie A/HRC/47/25 („UNGA, A/HRC/47/25”), pkt 23.

przestrzeń online, w szczególności media społecznościowe, do prowadzenia kampanii informacyjnych i przeciwdziałania treściom antychrześcijańskim krążącym w internecie.

Zalecenie

Przy opracowywaniu i wdrażaniu kampanii oraz działań podnoszących świadomość rządu powinny współpracować z szerokim gronem podmiotów. Powinny przy tym wykorzystywać różnorodne metody i docierać do różnych sfer społecznych, by zwiększać wiedzę i zrozumienie problemu nietolerancji wobec chrześcijan.

Przykłady dobrych praktyk

W 2005 r. władze miejskie Barcelony utworzyły Biuro ds. Religii. Jego celem jest przeciwdziałanie nierównościom wiążącym się z korzystaniem z prawa do wolności myśli, sumienia oraz religii lub przekonań, promowanie w Barcelonie świadomości pluralizmu religijnego oraz tworzenie przestrzeni partycypacji, dialogu i pozytywnych interakcji pomiędzy różnymi wyznaniem oraz mieszkańcami miasta. Biuro realizuje szereg działań opartych na podejściu prewencyjnym, które mają na celu promowanie tolerancji i inkluzywności, i są to np.¹⁵⁴:

- wspieranie wspólnot religijnych w organizowaniu przez nie wydarzeń religijnych w przestrzeni publicznej, a podczas tych wydarzeń dystrybucja broszur (z logo miasta) dotyczących tradycji religijnych;
- działania kulturalne podkreślające znaczenie kulturowe wspólnot religijnych;
- wspieranie wspólnot religijnych, gdy biorą one udział w procesach partycypacyjnych i konsultacyjnych organizowanych przez Radę Miasta;
- działania edukacyjne w szkołach średnich dotyczące uprzedzeń motywowanych religijnie;
- szkolenia dla funkcjonariuszy miejscowej policji, obejmujące wizyty w lokalnych miejscach kultu – m.in. należących do wspólnot protestanckich, Świadków Jehowy oraz Kościoła Filadelfijskiego Boga – w celu budowania osobistych relacji;
- przestrzenie dialogu międzywyznaniowego, również z udziałem młodzieży;

¹⁵⁴ Portal internetowy Biura ds. Religii Urzędu Miasta Barcelony, Obszar Kultury, Edukacji, Sportu i Cyklu Życia („Religious Affairs Office. Area of Culture, Education, Sports and Life Cycles, Municipality of Barcelona”).

- finansowanie remontów miejsc kultu, w tym finansowanie elementów związanych z bezpieczeństwem.

W dniu 19 stycznia 2025 r. liderzy obywatelscy i przywódcy religijni w Guildford w Anglii podpisali Deklarację z Guildford na rzecz wolności religii lub przekonań¹⁵⁵. W geście upamiętnienia niesprawiedliwego wypędzenia z miasta w 1275 r. społeczności żydowskiej Deklaracja Guildford stanowi:

„Cenimy bogatą mozaikę różnorodności kulturowej, religijnej i etnicznej, która wzmacnia naszą gminę. [...] Jesteśmy zjednoczeni w sprzeciwie wobec wszelkich form nienawiści, uprzedzeń i przemocy. [...] Wspólnie zobowiązujemy się do budowania przyszłości opartej na inkluzywności, zrozumieniu i współodpowiedzialności, tak aby nie powtórzyły się już błędy historii”.

Podczas uroczystości podpisania deklaracji biskup Guildford, wielbny Andrew Watson, powiedział:

„Była to ważna i skłaniająca do refleksji uroczystość, ponieważ obchodziliśmy 750. rocznicę mrocznego dnia w historii naszego miasta – wypędzenia z Guildford Żydów, na rozkaz ówczesnej królowej. Zarówno Kościół, jak i państwo były współwinne podsycania tej niesprawiedliwości, natomiast dzisiejszy dzień stanowi okazję do uznania tego faktu. Być może jednak najważniejszą wartością tej uroczystości jest możliwość refleksji nad dyskryminacją religijną w każdym jej przejawie – i wyciągnięcie wniosków z przeszłości w celu kształtowania lepszej przyszłości.”

Projektem oraz całą kampanią mającą na celu zwalczanie nietolerancji i dyskryminacji na tle religijnym w Europie jest inicjatywa o nazwie „Get the Trolls Out! Undivided Action on Divisive Speech”. Prowadzi ją Media Diversity Institute (MDI) przy wsparciu sześciu partnerów z różnych państw europejskich. Kampania wykorzystuje potencjał mediów społecznościowych do rozpowszechniania innowacyjnych materiałów medialnych oraz do inicjowania dialogu, czego celem jest przeciwdziałanie religijnej mowie nienawiści rozpowszechnianej w internecie, w tym uprzedzoniom i przejawom wrogości wobec chrześcijan¹⁵⁶.

155 Artykuł na stronie internetowej: „Liderzy społeczności lokalnej z Guildford, świeccy i religijni, formułują zdecydowane przesłanie jedności” („Civic, religious and community leaders of Guildford send a powerful message of unity”), Gmina Guildford. 21 stycznia 2025 r.

156 Strona internetowa kampanii „Pozbądźmy się trolli” („Get The Trolls Out”), Media Diversity Institute.

Dialog i partnerstwa międzywyznaniowe oraz międzyreligijne

Dialog i partnerstwa międzywyznaniowe oraz międzyreligijne to skuteczne strategie przeciwdziałania pierwotnym przyczynom nietolerancji religijnej, zwalczania negatywnych stereotypów opartych na religii lub przekonaniach, promowania relacji opartych na otwartości i zaufaniu oraz budowania zrozumienia i wzajemnego szacunku między osobami i wspólnotami wyznającymi różne religie i przekonania. Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. wolności religii lub przekonań podkreślał znaczenie dialogu międzyreligijnego w społeczeństwach, które są religijnie pluralistyczne „w celu zapobiegania stereotypom, rozwiewania nieporozumień oraz budowania zaufania ponad podziałami religijnymi i wyznaniowymi”¹⁵⁷.

Choć inicjatywy dialogu międzyreligijnego i międzywyznaniowego są często podejmowane i koordynowane przez same wspólnoty religijne lub światopoglądowe, istotne jest również, aby państwa aktywnie promowały, wspierały i ułatwiały otwarty i przejrzysty dialog oraz partnerstwa międzywyznaniowe i międzyreligijne¹⁵⁸. Dzięki stałemu i adekwatnemu wsparciu ze strony państwa można sprawić, że działania te w sposób rzeczywisty i trwały przyczynią się do budowania bardziej spójnych, inkluzywnych i bezpiecznych społeczeństw¹⁵⁹.

W ramach dialogu i nawiązywania partnerstw międzywyznaniowych i międzyreligijnych należy pamiętać, by¹⁶⁰:

- respektować autonomię wspólnot religijnych lub światopoglądowych;
- respektować dobrowolny charakter uczestnictwa wspólnot religijnych lub światopoglądowych w takich inicjatywach;
- uwzględniać istniejącą różnorodność wspólnot religijnych lub światopoglądowych, w tym wspólnot nowo powstałych i mniejszych, w szczególności gdy dialog taki jest promowany lub ułatwany przez państwo;

157 Zgromadzenie Ogólne ONZ, Raport Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii lub przekonań z misji w Danii („Report of the Special Rapporteur on freedom of religion and belief on his mission to Denmark”), A/HRC/34/50/Add.1, 28 grudnia 2016 r., pkt 65.

158 OBWE, Decyzja Rady Ministerialnej nr 4/03 („OSCE Ministerial Council Decision No. 4/03”), Decyzja Rady Ministerialnej nr 10/05 („OSCE Ministerial Council Decision No. 10/05”), Decyzja Rady Ministerialnej nr 3/13 („OSCE Ministerial Council Decision No. 3/13”) oraz Decyzja Rady Ministerialnej nr 08/14 („OSCE Ministerial Council Decision No. 08/14”).

159 OBWE/ODIHR, „Wiara, dialog i bezpieczeństwo – wspieranie dialogu i wspólnych działań ponad podziałami religijnymi i światopoglądowymi” („Belief, Dialogue and Security”), 2 października 2024 r., s. 8–9.

160 OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019 r., s. 21–22.

- zapewniać – w możliwie najszerszym zakresie – równy udział kobiet i mężczyzn oraz rzeczywisty i znaczący udział młodzieży, zwłaszcza gdy dialog taki jest promowany lub ułatwiany przez państwo; oraz
- traktować nieformalne inicjatywy dialogowe jako skuteczny środek wspierania wolności religii lub przekonań dla wszystkich oraz pogłębiania wzajemnego szacunku, zrozumienia i tolerancji.

Zalecenie

Państwa powinny promować, wspierać i ułatwiać otwarty i przejrzysty dialog oraz partnerstwa międzywyznaniowe i międzyreligijne w celu zwalczania nietolerancji i dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania oraz by budować relacje oparte na otwartości i zaufaniu oraz wzmacniać tolerancję, wzajemny szacunek i zrozumienie w społeczeństwie.

Przykłady dobrych praktyk

Forum międzywyznaniowe o nazwie „Dublin City Interfaith Forum” (DCIF) współpracuje z zainteresowanymi przedstawicielami wspólnot religijnych lub światopoglądowych w celu organizowania spotkań i działań międzywyznaniowych w Dublinie. Forum to utworzono w 2012 r., a skupia ono przedstawicieli siedmiu religii i wspólnot: chrześcijańskiej, żydowskiej, muzułmańskiej, bahaickiej, hinduistycznej, sikhijskiej oraz buddyjskiej. W ramach projektu o nazwie „Safe Haven” DCIF dąży do zwalczania wszelkich form przestępstw z nienawiści poprzez współpracę ze wspólnotami religijnymi lub światopoglądowymi, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, właściwymi agendami rządowymi oraz organizacjami międzyrządowymi. Celem jest zapewnienie skutecznego mechanizmu zgłaszania i rejestrowania przestępstw, a także reagowania na nie oraz kierowania spraw do odpowiednich instytucji¹⁶¹.

Albania została doceniona jako modelowe państwo w zakresie pokojowego współistnienia zróżnicowanych wspólnot religijnych m.in. podczas międzynarodowej konferencji zorganizowanej w 2018 r. przez ICID pt. „Albania – model harmonii

161 Strona internetowa Dublińskiego Miejskiego Forum Międzywyznaniowego („Dublin City Interfaith Forum”) oraz broszura „Bezpieczna Przystań” („Safe Haven”).

międzywyznaniowej dla Europy?” Jest to rezultat wielu komplementarnych działań podejmowanych na szczelbu krajowym¹⁶².

Rada Międzyreligijna Albanii („Interreligious Council of Albania”) skupia przedstawicieli pięciu największych wspólnot religijnych w kraju: muzułmańskiej sunnickiej, chrześcijańskiej prawosławnej, chrześcijańskiej katolickiej, muzułmańskiej bektaszyckiej oraz chrześcijańskiej ewangelickiej. Jednym z kluczowych celów Rady jest zwalczanie błędnych wyobrażeń i dezinformacji obecnych w społeczeństwie, a odnoszących się do tematu religii. Odbywa się to poprzez promowanie wśród młodszych pokoleń dialogu międzyreligijnego.

Rada koncentruje się na zwiększaniu udziału kobiet i młodzieży, między innymi poprzez utworzenie Departamentu ds. Kobiet i Młodzieży, który organizuje dialog oraz międzyreligijne wyjazdy studyjne na terenie całego kraju. Przed wyborami, w okresach kryzysów społecznych (takich jak pandemia COVID-19) oraz po wystąpieniu tzw. zdarzeń zapalnych Rada wydaje oświadczenia w celu przeciwdziałania dezinformacji i potencjalnemu nasileniu wrogości. Działalność Rady spotkała się z szerokim uznaniem oraz została uhonorowana licznymi nagrodami krajowymi i międzynarodowymi.

Od 2015 r. islamskie, katolickie i prawosławne wydziały teologiczne działające przy dwóch lokalnych uczelniach – Bedër College University oraz Logos College University – zorganizowały 13 sympozjów międzyreligijnych, których celem było zgromadzenie studentów i wykładowców w celu prowadzenia dyskusji nad tematami sprzyjającymi dialogowi i wzajemnemu zrozumieniu między różnymi wspólnotami religijnymi, a także organizowanie międzyreligijnych wizyt w meczetach i w chrześcijańskich miejscach kultu.

Nawiązując do tej tradycji, delegacje z różnych państw organizują w Albanii letnie szkoły dialogu międzyreligijnego we współpracy z wydziałami teologicznymi oraz z Radą Międzyreligijną Albanii. Programy te stwarzają studentom i przywódcom religijnym z całego świata możliwość spotkania, wymiany doświadczeń oraz współpracy na rzecz pogłębiania wzajemnego zrozumienia i budowania pokoju między wspólnotami religijnymi.

162 Informacje dotyczące tego przykładu dobrych praktyk zostały przekazane ODIHR w celu ich zamieszczenia w niniejszym przewodniku przez dr. Gentiego Kruję, członka panelu ekspertów ODIHR ds. wolności religii lub przekonań oraz sekretarza generalnego Rady Międzyreligijnej Albanii; zob. również publikację OBWE/ODIHR, „Wiara, dialog i bezpieczeństwo” („Belief, Dialogue and Security”), s. 57.

Lista kontrolna dla państw w celu stworzenia sprzyjającego środowiska dla dialogu międzyreligijnego¹⁶³

Ocena potrzeby	• Problem do rozwiązania i pożądaný rezultat. Czy przeprowadzono analizę sytuacyjną w celu zrozumienia szerszego kontekstu? • Priorytetyzacja a obowiązek prawny. Czy rozważono konsekwencje prawne danego działania? • Spójność strategiczna. Czy rozważono, w jaki sposób inicjatywa wpisuje się w szersze działania, cele i rezultaty państwa?
Ocena kontekstu	• Postrzeganie państwa. Czy uwzględniono sposób, w jaki państwo jest postrzegane przez potencjalnych uczestników z różnych wspólnot wyznaniowych i światopoglądowych? • Mapowanie inicjatyw i interesariuszy. Na ile aktualna jest wiedza na temat podobnych działań oraz podmiotów zaangażowanych w państwie? • Ujmowanie lokalnych sporów i napięć. W jaki sposób uwzględniane są doświadczenia różnych wspólnot religijnych lub światopoglądowych w odniesieniu do danego państwa?
Gotowość wewnętrzna	• Diagnoza wewnętrzna i gotowość do działania. Czy rozważono kompetencje, zasoby i doświadczenie zespołu niezbędne do osiągnięcia skutecznych rezultatów? • Plan działania. Czy opracowano solidne dokumenty jasno określające cel i przyszły kierunek wsparcia oraz definiujące, jak będzie wyglądał sukces? • Przygotowanie jasnych kanałów komunikacji. Czy ustanowiono proces komunikowania informacji o inicjatywie różnorodnym interesariuszom? • Przygotowanie odpowiednich miejsc spotkań. Czy uwzględniono praktyczne kwestie logistyczne dotyczące uczestników?

¹⁶³ OBWE/ODIHR, „Wiara, dialog i bezpieczeństwo” („Belief, Dialogue, and Security”), s. 78–86.

- **Docieranie do wspólnot religijnych lub światopoglądowych oraz do innych podmiotów społeczeństwa obywatelskiego.** Czy opracowano w pełni przemyślane podejście do nawiązywania kontaktów i angażowania tych podmiotów?
- **Włączający i równy udział w procesach wspieranych przez państwo.** W jaki sposób praktyki włączające (w szczególności w odniesieniu do religii, wieku i płci) są uwzględniane w głównym nurcie działań państwa?
- **Uwzględnianie podejścia opartego na prawach człowieka we wszystkich interakcjach ze wspólnotami religijnymi lub światopoglądowymi.** W jaki sposób podejście oparte na prawach człowieka jest osadzone w działaniach podejmowanych przez państwo?
- **Platformy upowszechniania dobrych praktyk i wspierania podnoszenia standardów.** Czy rozważono, w jaki sposób poprzez realizację dialogu lub wspólnych działań można stworzyć możliwości nawiązywania nowych partnerstw między wspólnotami religijnymi lub światopoglądowymi w państwie?

- **Dbanie o to, by polityka edukacyjna aktywnie promowała prawa człowieka, w tym poszanowanie wolności religii lub przekonań oraz uznanie pluralizmu i różnorodności religijnej lub światopoglądowej.** W jaki sposób edukacja publiczna w państwie może wzmacniać zdolność wspólnot religijnych lub światopoglądowych do pozytywnego udziału w dialogu lub we wspólnych działaniach?
- **Zabieranie głosu przeciwko nienawiści oraz podejmowanie działań na rzecz zapobiegania przestępstwom z nienawiści.** W jaki sposób polityki zapobiegania przestępstwom z nienawiści w państwie mogą wzmacniać zdolność wspólnot religijnych lub światopoglądowych do pozytywnego udziału w dialogu lub we wspólnych działaniach?
- **Zapewnienie bezstronności, przejrzystości i odpowiedzialności w zakresie wsparcia inicjatyw dialogowych.** Czy możliwości wsparcia lub finansowania oferowane wspólnotom religijnym lub światopoglądowym są realizowane w sposób bezstronny, przejrzysty i podlegający rozliczeniu?
- **Zapewnienie widoczności pozytywnych inicjatyw na różnych poziomach (w tym międzynarodowym).** Czy państwo publicznie wyróżnia pozytywne przykłady dialogu i współpracy ponad podziałami religijnymi lub światopoglądowymi, które są ukierunkowane na rozwiązywanie konkretnych problemów, w ramach podejścia opartego na prawach człowieka?

3. GROMADZENIE DANYCH DOTYCZĄCYCH PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN, W TYM WE WSPÓŁPRACY ZE SPOŁECZNOŚCIAMI CHRZEŚCIJAŃSKIMI I SPOŁECZEŃSTWEM OBYWATELSKIM

Niedostateczne zgłaszanie przestępstw przez ofiary oraz niewystarczające rejestrowanie przestępstw przez organy ścigania to wciąż istotne bariery w całym regionie OBWE, które hamują skuteczne przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści, w tym przestępstwom wymierzonym w chrześcijan. Gromadzenie dokładnych i rzetelnych danych na temat przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan ma kluczowe znaczenie dla opracowywania skutecznych reakcji. Solidne mechanizmy gromadzenia danych i systemy monitorowania nie tylko wspierają rzetelne prowadzenie postępowań przygotowawczych i sądowych w sprawach o przestępstwa z nienawiści, lecz także umożliwiają kształtowanie polityk publicznych opartych na dowodach oraz przejrzystą komunikację z opinią publiczną i z dotkniętymi społecznościami na temat podejmowanych działań¹⁶⁴.

Policja reaguje na przestępstwa z nienawiści jako pierwsza, a gromadzone przez nią informacje są podstawą oficjalnych danych statystycznych dotyczących tego rodzaju przestępczości. Kluczowe jest zatem, aby funkcjonariusze posiadali niezbędną wiedzę umożliwiającą im prawidłową identyfikację przestępstw z nienawiści oraz dysponowali odpowiednimi mechanizmami lub formularzami rejestracyjnymi pozwalającymi na ich rzetelne dokumentowanie¹⁶⁵. Gdy funkcjonariusze pierwszego kontaktu są przeszkoleni w rozpoznawaniu potencjalnych przestępstw z nienawiści, potrafią inicjować właściwe czynności dochodzeniowe, a ich reakcja względem ofiar jest empatyczna. Wysyła to jasny, jednoznaczny sygnał, że tego rodzaju czyny są traktowane poważnie i będą rozpatrywane z należytą pilnością oraz profesjonalizmem¹⁶⁶.

Zalecenie:

Rządy powinny gromadzić dane dotyczące przestępstw z nienawiści, w tym przestępstw motywowanych uprzedzeniami wobec chrześcijan. Policja, jako służba pierwszego kontaktu właściwa do zgłaszania przestępstw, powinna zadbać o to, by potencjalne przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan były odpowiednio klasyfikowane i rejestrowane.

164 OBWE/ODIHR, „Gromadzenie danych i monitorowanie przestępstw z nienawiści” („Hate Crime Data Collection and Monitoring”), s. 11.

165 Tamże, s. 11.

166 OBWE/ODIHR, „Zapobieganie przestępstwom z nienawiści i reagowanie na nie” („Preventing and responding to hate crimes”).

Przykłady dobrych praktyk

Od 2023 r. 14 państw zrzeszonych w OBWE jest w stanie rejestrować przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan przy użyciu odpowiednich mechanizmów gromadzenia danych i przekazywać te dane do ODIHR. Są to: Austria, Bośnia i Hercegowina, Kanada, Chorwacja, Dania, Finlandia, Niemcy, Mołdawia, Niderlandy, Polska, Rumunia, Słowacja, Wielka Brytania i Stany Zjednoczone. Inne kraje rejestrują przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan w ramach ogólnej kategorii przestępstw z nienawiści na tle religijnym lub światopoglądowym (Belgia, Gruzja, Grecja, Węgry, Irlandia, Litwa, Malta, Norwegia, Serbia i Hiszpania)¹⁶⁷.

Ponadto organizacje społeczeństwa obywatelskiego i organizacje międzyrządowe zgłosiły do ODIHR przypadki aktów przemocy wobec chrześcijan. Przestępstwa te miały miejsce w 2023 r. w następujących 36 państwach: Armenia, Austria, Białoruś, Belgia, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Gruzja, Niemcy, Grecja, Węgry, Irlandia, Włochy, Kazachstan, Łotwa, Litwa, Holandia, Macedonia Północna, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, Serbia, Słowacja, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, Tadżykistan, Turcja, Ukraina, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone Ameryki i Uzbekistan. Incydenty nienawiści wobec chrześcijan w regionie Kosowa również zostały ujęte w danych przekazanych do ODIHR w ramach Raportu dotyczącego przestępstw z nienawiści za 2023 r.

W 2019 r., w celu zapewnienia współpracy i koordynacji pomiędzy greckimi organami państwowymi na wszystkich szczeblach, Generalny Sekretariat ds. Wyznań Religijnych oraz Generalny Sekretariat ds. Porządku Publicznego Ministerstwa Ochrony Obywateli podpisały memorandum o porozumieniu dotyczące gromadzenia i rejestrowania oficjalnych danych na temat czynów wymierzonych w obiekty religijne w Grecji oraz określania i wdrażania dalszych działań. Memorandum ustanowiło również współpracę między obiema instytucjami w sprawach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, takich jak szkolenia personelu w zakresie przeciwdziałania nietolerancji, w tym nietolerancji wobec chrześcijan, oraz dialog międzyreligijny¹⁶⁸.

Federalne Biuro Śledcze Stanów Zjednoczonych (FBI) od 1992 r. gromadzi i publikuje statystyki dotyczące przestępstw z nienawiści. Początkowo dane obejmowały wyłącznie przestępstwa popełniane z powodu uprzedzeń wobec „rasy”, koloru skóry, religii lub pochodzenia narodowego ofiary. W 2009 r. zakres ten został rozszerzony o przestępstwa motywowane rzeczywistą lub domniemaną płcią ofiary, jej orientacją

167 Zob. dane nt. przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan w 2023 r. („Anti-Christian hate crime 2023”) w raporcie OBWE/ODIHR „Przestępstwa z nienawiści” („Hate Crime Report”).

168 Grecja – Ministerstwo Edukacji i Spraw Religijnych, Sekretariat Generalny ds. Religii, Departament ds. Wolności Religijnych i Stosunków Międzywyznaniowych, Akty przemocy wobec obiektów sakralnych w Grecji, („Acts Against Religious Sites in Greece”), 2019 r., s. 28.

seksualną, tożsamością płciową lub niepełnosprawnością. Dane te są wysoce zdezagregowane, a przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan są rejestrowane według następujących kategorii uprzedzeń: antykatolickie, antyprotestanckie, antyprawosławne, wymierzone w Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich, wymierzone przeciwko Świadkom Jehowy oraz inne uprzedzenia wobec pozostałych wyznań chrześcijańskich¹⁶⁹.

Rządy mogą podejmować szereg praktycznych działań w celu usprawnienia rejestrowania i gromadzenia danych dotyczących przestępstw z nienawiści oraz zadbania o to, by wszystkie istotne motywacje uprzedzeniowe, w tym uprzedzenia wobec chrześcijan, zostały dokładnie odnotowane¹⁷⁰. Tak więc mogą:

- przyjąć jasne ramy prawne i polityczne dotyczące przestępstw z nienawiści, a następnie te przepisy egzekwować. Przepisy powinny być precyzyjne, praktyczne i zgodne z odpowiednimi zobowiązaniami OBWE i powinny obejmować wszystkie elementy kompleksowej reakcji na przestępstwa z nienawiści, w tym rejestrowanie, prowadzenie dochodzeń, ściganie sprawców oraz udzielanie wsparcia dla ofiar. Na wniosek państwa uczestniczącego ODIHR może udzielić wsparcia poprzez przegląd projektów lub obowiązujących aktów prawnych, ram politycznych oraz narzędzi operacyjnych;
- wdrożyć wspólną, kompleksową i przyjazną dla użytkownika definicję monitorowania przestępstw z nienawiści, stosowaną konsekwentnie przez wszystkie organy wymiaru sprawiedliwości w procesie rejestrowania i gromadzenia danych. Definicja taka powinna obejmować wszystkie motywacje uprzedzeniowe przewidziane w ustawodawstwie krajowym, a także inne istotne motywacje wynikające z kontekstu krajowego lub lokalnego. Takie podejście umożliwi gromadzenie danych dotyczących przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan nawet w państwach, w których „religia” lub „uprzedzenia wobec chrześcijan” nie są wyraźnie wskazane w przepisach dotyczących przestępstw z nienawiści;
- ustanowić solidny system rejestrowania i gromadzenia danych dotyczących przestępstw z nienawiści, obejmujący wszystkie uzgodnione motywacje uprzedzeniowe. Ponieważ różne grupy mogą być dotknięte przestępstwami w odmienny sposób, dane powinny być gromadzone i analizowane według odrębnych kategorii uprzedzeń, aby umożliwić organom ścigania skuteczną reakcję w zakresie ukierunkowanych działań i alokacji zasobów¹⁷¹. System ten powinien w szczególności umożliwiać rejestrowanie i monitorowanie przestępstw

169 FBI: baza danych statystycznych dotyczących przestępczości (Federal Bureau of Investigation, Crime Data Explorer).

170 OBWE/ODIHR, „Gromadzenie danych i monitorowanie przestępstw z nienawiści” („Hate Crime Data Collection and Monitoring”), s. 41–44.

171 Tamże, s. 14.

z nienawiści wobec chrześcijan oraz zawierać dane zdezagregowane według rodzajów przestępstw i motywacji uprzedzeniowej;

- opracować kompleksowy program szkoleń w celu zapewnienia, że funkcjonariusze organów ścigania oraz inni właściwi pracownicy dysponują wiedzą i umiejętnościami niezbędnymi do prawidłowego korzystania z systemu gromadzenia danych;
- przyjąć polityki zobowiązujące funkcjonariuszy organów ścigania do sporządzania na etapie przyjęcia zgłoszenia szczegółowej dokumentacji przestępstw z nienawiści. Funkcjonariusze powinni rejestrować wszystkie istotne wskaźniki motywacji uprzedzeniowej wobec chrześcijan oraz uwzględniać percepcję ofiary. Polityki te powinny również zawierać środki zapewniające, że ocena taka nie prowadzi do dyskryminacji ze względu na religię lub przekonania¹⁷²;
- prowadzić badania wiktymizacyjne w celu szacowania skali niezgłaszania przestępstw oraz przyczyn tego zjawiska¹⁷³;
- regularnie publikować zebrane dane, w tym statystyki, analizy oraz wyniki badań wiktymizacyjnych. Dane te powinny być dostępne zarówno w formie elektronicznej, jak i drukowanej, oraz powinny być aktywnie rozpowszechniane za pośrednictwem komunikatów prasowych, biuletynów i poprzez współpracę z mediami; oraz
- analizować zgromadzone dane w celu oceny i wzmocnienia reakcji politycznych. Analiza ta powinna dostarczać informacji na temat charakteru i skali przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, skuteczności strategii organów ścigania, zróżnicowanego wpływu ze względu na płeć oraz innych istotnych zagadnień.

ODIHR oferuje szereg programów wsparcia mających na celu wzmocnienie systemów monitorowania i gromadzenia danych na temat przestępstw z nienawiści. Zapewnia również szkolenia dla organów ścigania w zakresie skutecznego reagowania na takie przestępstwa (zob. przykład dobrej praktyki, poniżej). Programy te mogą być wdrażane w państwach zrzeszonych w OBWE na ich wniosek¹⁷⁴.

172 Zgromadzenie Ogólne ONZ, rezolucja A/HRC/RES/16/18, pkt 6 lit. a). („UNGA, A/HRC/RES/16/18”)

173 OBWE/ODIHR, „Mapowanie niezgłoszonych przestępstw z nienawiści przy użyciu metodologii opartej na próbie respondentów: metodologia” („Mapping Unreported Hate Crimes Using Respondent-driven Sampling: A Methodology”), 7 listopada 2018 r.

174 Chociaż zagadnienie to nie wchodzi w zakres niniejszego przewodnika, skuteczne ściganie przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan ma również kluczowe znaczenie. Dodatkowe informacje można znaleźć w publikacjach: OBWE/ODIHR, „Ściganie przestępstw z nienawiści. Praktyczny przewodnik” („Prosecuting Hate Crimes: A Practical Guide”), 29 września 2014 r. oraz OBWE/ODIHR, „Ściganie przestępstw z nienawiści na styku przestępstw z nienawiści i kryminalizacji «mowy nienawiści»” („Hate Crime Prosecution at the Intersection of Hate Crime and Criminalized «Hate Speech»”).

Zalecenie

Rządy powinny podejmować praktyczne działania na rzecz wzmocnienia systemów gromadzenia i monitorowania danych dotyczących przestępstw z nienawiści, w tym poprzez odpowiednie rozwiązania legislacyjne, wprowadzanie polityk publicznych, udoskonalanie mechanizmów rejestracji, programy szkoleniowe, badania wiktymizacyjne, publikowanie danych oraz stały przegląd i ocenę stosowanych rozwiązań.

Przykłady dobrych praktyk

ODIHR opracowało program wsparcia nazwany „Information Against Hate Crimes Toolkit” (INFAHCT), którego celem jest usprawnienie systemów monitorowania i gromadzenia danych dotyczących przestępstw z nienawiści¹⁷⁵. Program INFAHCT realizuje ten cel poprzez wspieranie tworzenia i wzmacniania polityk oraz zdolności instytucjonalnych krajowych instytucji i innych struktur odpowiedzialnych za zbieranie danych o przestępstwach z nienawiści¹⁷⁶.

Od 2012 r. ODIHR realizuje program szkoleń dla organów ścigania w zakresie przestępstw z nienawiści w 18 państwach zrzeszonych w OBWE. Program ma nazwę „Training Against Hate Crimes for Law Enforcement” (TAHCLE) i jest realizowany w Armenii, Bułgarii, Chorwacji, Estonii, Finlandii, Gruzji, Islandii, we Włoszech, na Łotwie, Litwie, Malcie, w Czarnogórze, Macedonii Północnej, Polsce, Rumunii, na Słowacji, w Hiszpanii oraz w Turcji. Program był również realizowany w regionie Kosowa oraz w gminie Walencja w Hiszpanii. Program TAHCLE ma na celu podnoszenie kompetencji funkcjonariuszy organów ścigania w zakresie rozpoznawania, rozumienia oraz prowadzenia dochodzeń w sprawach dotyczących przestępstw z nienawiści.

Od 2014 r. program o nazwie „Prosecutors and Hate Crimes Training” (PAHCT) był wdrażany w dziesięciu państwach zrzeszonych w OBWE: w Armenii, Bułgarii, Czechach, Gruzji, Islandii, Czarnogórze, na Malcie, w Macedonii Północnej, Polsce oraz na Słowacji, a także w regionie Kosowa. Materiały szkoleniowe PAHCT były ponadto wykorzystywane w szkoleniach w kolejnych pięciu państwach¹⁷⁷. Program PAHCT ma na celu rozwijanie kompetencji prokuratorów w zakresie rozpoznawania, prowadzenia postępowań przygotowawczych oraz ścigania pełnego spektrum

175 Więcej informacji można znaleźć w publikacji OBWE/ODIHR, „Szkolenie dla organów ścigania w zakresie przestępstw z nienawiści (TAHCLE): opis programu” („Training Against Hate Crimes for Law Enforcement (TAHCLE): Programme Description”).

176 Więcej informacji można znaleźć w dokumencie OBWE/ODIHR, „Zestaw narzędzi informacyjnych przeciwko przestępstwom z nienawiści (INFAHCT): opis programu” („Information Against Hate Crimes Toolkit (INFAHCT): Programme Description, OSCE/ODIHR”), 29 sierpnia 2018 r.

177 Więcej informacji można znaleźć w publikacji OBWE/ODIHR, „Szkolenie dla prokuratorów w zakresie przestępstw z nienawiści (PAHCT): opis programu” („Prosecutors and Hate Crimes Training (PAHCT): Programme Description”), 29 września 2014 r.

przestępstw z nienawiści, w tym przestępstw motywowanych uprzedzeniami antychrześcijańskimi.

Co pięć lat począwszy od 1985 r. w Kanadzie prowadzone jest ogólnokrajowe badanie społeczne dotyczące bezpieczeństwa Kanadyjczyków („General Social Survey on Canadians’ Safety”, GSS). Jego celem jest badanie postrzegania przestępczości i systemu wymiaru sprawiedliwości przez mieszkańców Kanady, a także badanie ich doświadczeń nt. wiktyimizacji powiązanej z przestępstwami. Jest to badanie ogólnokrajowe, oparte na samoopisach sporządzanych przez ofiary przestępstw, i stanowi ono istotne źródło informacji, które dopełnia oficjalne statystyki przestępczości (gdyż należy pamiętać, że nie każde przestępstwo jest zgłaszane na policji). Wyniki badania są wykorzystywane przez organy ścigania, administrację publiczną wszystkich szczebli, instytucje wsparcia dla ofiar, służby socjalne, organizacje społeczne oraz środowiska naukowe w celu lepszego zrozumienia charakteru i skali wiktyimizacji w Kanadzie¹⁷⁸.

Współpraca ze społecznościami chrześcijańskimi i społeczeństwem obywatelskim w celu gromadzenia danych o przestępstwach z nienawiści

Organizacje społeczeństwa obywatelskiego odgrywają kluczową rolę w monitorowaniu, dokumentowaniu i zgłaszaniu organom publicznym incydentów motywowanych nienawiścią. Niezbędne jest, aby organy państwowe współpracowały ze społecznościami chrześcijańskimi, organizacjami chrześcijańskimi oraz szeroko rozumianym społeczeństwem obywatelskim – w szczególności z podmiotami działającymi na rzecz praw człowieka, tolerancji oraz niedyskryminacji – w celu gromadzenia, udostępniania i weryfikowania danych dotyczących przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan. Taka współpraca sprzyja kompleksowemu rozumieniu problemu, ogranicza zjawisko niezgłaszania przestępstw przez ofiary oraz przyczynia się do wzrostu zaufania między społecznościami a organami władzy publicznej. Skuteczne sposoby wzmacniania współpracy między rządem a społeczeństwem obywatelskim w zakresie gromadzenia danych obejmują:

- ustanowienie krajowej grupy roboczej lub mechanizmu koordynacyjnego ds. gromadzenia danych o przestępstwach z nienawiści, z udziałem przedstawicieli wszystkich właściwych organów państwowych oraz kluczowych organizacji chrześcijańskich i organizacji społeczeństwa obywatelskiego zajmujących się przestępstwami z nienawiści i pracujących z grupami szczególnie narażonymi¹⁷⁹;

178 „Ogólne badanie społeczne – bezpieczeństwo Kanadyjczyków” („General Social Survey – Canadians’ Safety, GSS”), Statistics Canada, 2019 r.

179 OBWE/ODIHR, „Gromadzenie danych i monitorowanie przestępstw z nienawiści” („Hate Crime Data Collection and Monitoring”), s. 41.

- sformalizowanie współpracy między organami państwowymi a społeczeństwem obywatelskim poprzez memoranda, protokoły lub porozumienia dotyczące wymiany danych. Porozumienia te powinny zawierać postanowienia o stosowaniu w uzasadnionych przypadkach anonimizacji przekazywanych danych w celu ochrony danych osobowych;
- współpracę ze społecznościami chrześcijańskimi, organizacjami chrześcijańskimi oraz innymi zewnętrznymi mechanizmami zgłaszania¹⁸⁰ w celu ustanowienia łatwo dostępnych, poufnych kanałów zgłaszania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan; oraz
- wzmacnianie potencjału społeczności chrześcijańskich, organizacji chrześcijańskich oraz szeroko rozumianego społeczeństwa obywatelskiego w zakresie rejestrowania i zgłaszania danych o przestępstwach z nienawiści poprzez oferowanie dostosowanych programów szkoleniowych, realizowanych bezpośrednio przez organy państwowe lub we współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego.

Zalecenie

Agencje rządowe powinny współpracować ze społecznościami chrześcijańskimi, organizacjami chrześcijańskimi oraz szeroko rozumianym społeczeństwem obywatelskim w zakresie gromadzenia, rejestrowania, udostępniania i analizowania danych dotyczących przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan. Współpraca taka przyczynia się do uzyskania dokładniejszych danych statystycznych oraz do przeciwdziałania problemom niezgłaszania i nierejestrowania przestępstw z nienawiści.

Przykład dobrej praktyki

Oddziały terenowe Świadców Jehowy w regionie OBWE na bieżąco otrzymują zgłoszenia incydentów motywowanych uprzedzeniami wobec chrześcijan. Przed zarejestrowaniem zgłoszeń biura oddziałów dokonują weryfikacji tych incydentów pod kątem rzetelności danych oraz zgodności z definicją przestępstwa z nienawiści przyjętą przez OBWE. Dane gromadzone w ramach tego systemu są wykorzystywane do wielu celów, w tym¹⁸¹:

¹⁸⁰ Mechanizmy zgłaszania przez podmioty trzecie umożliwiają ofiarom zgłaszanie potencjalnych przestępstw organom, organizacjom, ośrodkom lub służbom innym niż policja; zob. „Wspieranie praw ofiar – usługi wsparcia, zgłaszanie przestępstw i ochrona” („Underpinning victims’ rights – Support services, reporting and protection”), FRA, 2023 r.

¹⁸¹ Informacje przekazane ODIHR przez centralę Świadców Jehowy w celu wykorzystania w niniejszym przewodniku.

- przy współpracy między lokalnymi biurami oddziałów a organami krajowymi w celu uwzględnienia tych danych w statystykach krajowych (tam, gdzie jest to możliwe i właściwe, np. w Hiszpanii);
- do przekazywania danych do Raportu OBWE/ODIHR dotyczącego przestępstw z nienawiści (koordynowanego przez centralę Świadców Jehowy);
- w celu corocznego raportowania incydentów na poziomie krajowym i regionalnym; oraz
- podczas prowadzenia strategicznych postępowań sądowych przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (np. Kornilova przeciwko Ukrainie oraz Begheluri i inni przeciwko Gruzji)¹⁸².

4. BUDOWANIE ZAUFANIA MIĘDZY RZĄDEM A SPOŁECZNOŚCIAMI CHRZEŚCIJAŃSKIMI

Skuteczne przeciwdziałanie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan poprzez wdrożenie kroków opisanych w niniejszym przewodniku może w istotny sposób przyczynić się do budowania zaufania między społecznościami chrześcijańskimi a organami państwa. Ponadto rządy powinny ustanawiać formalne kanały konsultacji i koordynacji w celu dalszego pogłębiania tego zaufania. Prowadzenie stałego, otwartego, przejrzystego i inkluzywnego dialogu ze społecznościami chrześcijańskimi na temat zagrożeń i wyzwań w zakresie bezpieczeństwa, z jakimi się one mierzą, przynosi szereg istotnych korzyści, w tym:

- zapewnienie szeroko zakrojonego i trwałego bezpieczeństwa poprzez uznanie istotnej roli, jaką społeczności religijne lub wyznaniowe mogą odgrywać w reagowaniu na zagrożenia związane z bezpieczeństwem, oraz zachęcanie ich do aktywnego udziału w takich działaniach¹⁸³;
- tworzenie atmosfery zaufania w zaangażowanie władz publicznych w rozwiązywanie pilnych problemów stojących przed społecznościami religijnymi lub wyznaniowymi;
- pogłębianie wiedzy urzędników publicznych na temat specyficznych wyzwań związanych z przestępstwami z nienawiści wobec chrześcijan oraz towarzyszących im zagrożeń dla bezpieczeństwa społeczności chrześcijańskich; oraz

¹⁸² Kornilova przeciwko Ukrainie („Kornilova v. Ukraine”) skarga nr 47283/14, ETPC, wyrok z 12 listopada 2020 r. oraz Begheluri i inni przeciwko Gruzji („Begheluri and Others v. Georgia”), skarga nr 28490/02, ETPC, wyrok z 7 października 2014 r.

¹⁸³ OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019 r., s. 23.

- dbałość o to, by reakcje władz publicznych na przestępstwa z nienawiści były lepiej dostosowane do potrzeb, perspektyw i doświadczeń społeczności chrześcijańskich.

Organy publiczne powinny dążyć do angażowania pełnego spektrum społeczności chrześcijańskich, w tym wspólnot mniejszych i nowo powstałych. I choć zasadniczym punktem kontaktu będą zazwyczaj przywódcy tych społeczności lub wyznaczeni przedstawiciele, należy też podejmować wysiłki na rzecz zaangażowania całej takiej wspólnoty, w tym kobiet i młodzieży, by wsłuchać się w ich perspektywę i doświadczenia (oczywiście przy poszanowaniu ich wewnętrznych struktur zarządzania oraz ich prawa do samodzielnego regulowania własnych spraw¹⁸⁴). Takie szersze zaangażowanie ma zasadnicze znaczenie dla tworzenia atmosfery zaufania w całej wspólnocie, a nie jedynie u wybranych reprezentantów.

W ramach inicjatyw konsultacyjnych i koordynacyjnych między rządami a społecznościami chrześcijańskimi należy respektować dobrowolny charakter uczestnictwa w nich oraz dbać, by kanały komunikacji były non stop otwarte. Działania te powinny wykraczać poza poziom krajowy i obejmować również poziom lokalny lub samorządowy¹⁸⁵. Sformalizowanie takiej współpracy – na przykład w drodze memorandum o współpracy – może stanowić skuteczny sposób na zapewnienie ciągłości współpracy i trwałości jej efektów.

Zalecenie

Rządy powinny budować zaufanie społeczności chrześcijańskich poprzez ustanowienie formalnych kanałów komunikacji i koordynacji z tymi wspólnotami. Komunikacja ta powinna mieć charakter dwukierunkowy oraz powinno się dążyć do zaangażowania wszystkich, różnorodnych wspólnot chrześcijańskich. W tej otwartej i przejrzystej komunikacji powinny uczestniczyć, w miarę możliwości (i z poszanowaniem wewnętrznych zasad zarządzania danymi wspólnotami), kobiety i młodzież.

Przykłady dobrych praktyk

W Norwegii od lat 90. XX wieku prowadzony jest sformalizowany dialog i dyskusja między rządem a różnymi wspólnotami religijnymi i światopoglądowymi. Rząd uznaje ten dialog za kluczowy dla budowania otwartego i tolerancyjnego społeczeństwa, w którym wszyscy posiadają wiedzę na temat przekonań i światopoglądu innych osób oraz darzą się wzajemnym szacunkiem. Przykładowo w listopadzie 2023 r.

¹⁸⁴ Raport Krajobraz wolności religii lub przekonań. Sprawozdanie Specjalnej Sprawozdawczyni ONZ ds. wolności religii lub przekonań, Nazili Ghanei („Landscape of freedom of religion or belief. Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Nazila Ghanea”), A/HRC/52/38, Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych, 30 stycznia 2023 r., pkt 45–46.

¹⁸⁵ OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019 r., s. 22–23.

premier oraz minister ds. dzieci i rodzin zorganizowali spotkanie ze wspólnotami religijnymi i światopoglądowymi poświęcone sytuacji na Bliskim Wschodzie oraz jej skutkom dla Norwegii. Do udziału w spotkaniu zaproszono m.in. Kościół Norwegii, Gminę Żydowską w Oslo, Islamską Radę Norwegii, Muzułmańską Sieć Dialogu, Chrześcijańską Radę Norwegii, Rzymskokatolicką Diecezję Oslo oraz Radę Wspólnot Religijnych i Światopoglądowych¹⁸⁶.

W Uzbekistanie przy Komitecie ds. Wyznań Religijnych utworzono Radę Wyznań, która jest platformą do ścisłej współpracy z organizacjami religijnymi, do opracowywania wspólnych propozycji i działań na rzecz pokoju oraz spójności międzyreligijnej i międzyetnicznej, a także służy omawianiu praw, obowiązków i działalności różnych wyznań i udzielaniu im wsparcia. Członkami Rady Wyznań są przedstawiciele 16 wspólnot religijnych, w tym kilku wyznań chrześcijańskich, takich jak Rosyjski Kościół Prawosławny, Kościół Rzymskokatolicki, Związek Chrześcijańskich Ewangelicznych-Baptystów, Ormiański Kościół Apostolski, Kościół Adwentystów Dnia Siódmego, Nowy Kościół Apostolski, Kościół Ewangelicko-Luterański, Kościół „Głosu Boga” oraz Świadkowie Jehowy¹⁸⁷.

Budowanie zaufania między wspólnotami chrześcijańskimi a organami ścigania

Konsultacje i koordynacja powinny również stanowić podstawę relacji między wspólnotami chrześcijańskimi a organami ścigania zarówno na poziomie krajowym, jak i lokalnym. Regularne i otwarte kanały komunikacji, obejmujące zarówno kadre kierowniczą, jak i funkcjonariuszy liniowych, sprzyjają budowaniu zaufania oraz zapewniają, że reakcje na wyzwania w zakresie bezpieczeństwa są dostosowane do konkretnych potrzeb wspólnot chrześcijańskich. W celu wzmocnienia zaufania między organami ścigania a wspólnotami chrześcijańskimi można podejmować następujące działania:

- Organy ścigania powinny tworzyć formalne lub nieformalne platformy umożliwiające przedstawicielom różnych wspólnot chrześcijańskich regularne przekazywanie informacji o swoich potrzebach i obawach związanych z bezpieczeństwem, a także zgłaszanie uwag dotyczących środków bezpieczeństwa wdrażanych przez władze.
- Organy ścigania powinny wyznaczyć specjalnego oficera łącznikowego, który będzie głównym punktem kontaktu ze wspólnotami chrześcijańskimi w sprawach dotyczących przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan. Zakres jego zadań

¹⁸⁶ Spotkanie dialogowe ze społecznościami religijnymi i światopoglądowymi („Dialogue meeting with religious and life stance communities”), rząd Norwegii, 8 listopada 2023 r.

¹⁸⁷ Rada Międzywyznaniowa, Komisja ds. Wyznań Religijnych Republiki Uzbekistanu („Inter-confessional council, Committee on Religious Affairs of the Republic of Uzbekistan”), 21 kwietnia 2024 r.

powinien obejmować budowanie trwałych relacji ze wspólnotami chrześcijańskimi oraz zapewnienie stałej komunikacji.

- Funkcjonariusze policji powinni regularnie odwiedzać lokalne miejsca kultu chrześcijańskiego, ośrodki i inne instytucje wspólnotowe w celu rozwijania relacji z członkami i przedstawicielami wspólnot.
- Organy ścigania powinny współpracować z lokalnymi wspólnotami chrześcijańskimi przy organizowaniu warsztatów zapoznających funkcjonariuszy policji ze wspólnotą, jej historią, tradycjami religijnymi, działalnością oraz ze szczególnymi wyzwaniami, z jakimi mierzy się ona w kontekście nietolerancji i przestępstw z nienawiści.

Zalecenie

Organy ścigania powinny budować zaufanie społeczności chrześcijańskich w drodze systematycznych konsultacji i działań koordynacyjnych. Stosowane środki mogą obejmować wyznaczanie oficerów łącznikowych, prowadzenie wizyt w lokalnych wspólnotach chrześcijańskich oraz organizowanie wspólnych warsztatów.

Przykład dobrej praktyki

W Stanach Zjednoczonych organizacja o nazwie MovementForward działająca na rzecz zmian społecznych uruchomiła w 2016 r. inicjatywę „OneCOP”, w ramach której funkcjonariusze z lokalnych komisariatów współpracują z lokalnymi organizacjami wyznaniowymi. Celem inicjatywy jest wzrost pozytywnie nacechowanej, trwałej współpracy między organami ścigania a różnorodnymi wspólnotami religijnymi. W inicjatywie uczestniczy obecnie około 2 000 domów modlitwy, a członkowie społeczności, którzy zostali poproszeni o ocenę swojego postrzegania organów ścigania po udziale w tym programie, oceniają je średnio na 4,8 punktu w pięciopunktowej skali¹⁸⁸.

Od 2020 r. inicjatywa MovementForward, we współpracy z Departamentem Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych oraz przy wsparciu finansowym ze strony Motorola Solutions Foundation, organizuje wydarzenie o nazwie „National Faith & Blue Weekend”, którego celem jest wzmocnienie więzi między przedstawicielami organów ścigania a społecznościami, którym służą, poprzez działania realizowane w miejscach kultu religijnego. W wydarzeniu biorą udział wszystkie główne ogólnokrajowe organizacje członkowskie i zawodowe funkcjonariuszy organów ścigania w Stanach Zjednoczonych, a także przedstawiciele wszystkich nurtów religijnych¹⁸⁹.

¹⁸⁸ Strona internetowa inicjatywy „OneCOP” prowadzonej przez organizację MovementForward.

¹⁸⁹ Strona internetowa inicjatywy „Faith & Blue Weekend” zainicjowanej przez organizację MovementForward.

5. WSPÓŁPRACA ZE WSPÓLNOTAMI CHRZEŚCIJAŃSKIMI W CELU SKUTECZNEGO REAGOWANIA NA ZAGROŻENIA ZWIĄZANE Z PRZESTĘPSTWAMI Z NIENAWIŚCI

W poszczególnych państwach zrzeszonych w OBWE rozmowy na temat zagrożeń mają różny charakter i zależą m.in. od poziomu świadomości na temat niebezpieczeństw, z jakimi muszą mierzyć się wspólnoty chrześcijańskie, oraz od zasobów, jakimi dysponują organy państwa, by to bezpieczeństwo im zapewniać. W reakcji na niedawne ataki na miejsca kultu chrześcijańskiego lub podczas wydarzeń religijnych wiele wspólnot chrześcijańskich wprowadziło dodatkowe środki bezpieczeństwa. Natomiast w całym regionie OBWE wspólnoty chrześcijańskie częstokroć napotykają trudności wynikające z ograniczonej wiedzy eksperckiej, braków w finansowaniu i niedostatecznych zasobów kadrowych. Częściowo dzieje się tak dlatego, że w perspektywie historycznej społeczności te doświadczały mniej zagrożeń niż inne wspólnoty religijne lub światopoglądowe.

Dzięki prowadzonej współpracy organy ścigania i przedstawiciele społeczności chrześcijańskich mogą skuteczniej oceniać potrzeby w zakresie bezpieczeństwa, szczególnie w odniesieniu do ochrony miejsc kultu i obiektów należących do wspólnot, oraz podejmować skoordynowane działania w celu zapewnienia odpowiedniej ochrony potencjalnych celów ataków.

Ocena ryzyka

Niezwykle ważne jest, aby działania mające na celu zaspokajanie potrzeb w zakresie bezpieczeństwa wspólnot chrześcijańskich – w tym ochronę miejsc kultu i innych obiektów wspólnotowych – były oparte na rzetelnych ocenach ryzyka identyfikujących wszystkie istotne zagrożenia. W przypadkach, gdy takich ocen nie ma, organy ścigania powinny wspierać wspólnoty chrześcijańskie w ich opracowywaniu i przeprowadzaniu, m.in. poprzez realizację audytów bezpieczeństwa w miejscach kultu i w innych obiektach. Tam, gdzie oceny ryzyka już funkcjonują, organy ścigania mogą pomagać poprzez dokonywanie ich przeglądu i aktualizacji lub poprzez przekazywanie informacji zwrotnych w celu podniesienia ich skuteczności.

Systemy zarządzania kryzysowego

Posługując się wynikami oceny ryzyka, władze powinny wspierać społeczności chrześcijańskie we wzmacnianiu planów bezpieczeństwa i innych przygotowań na wypadek potencjalnych sytuacji kryzysowych. Niezwykle istotne jednak jest, aby środki bezpieczeństwa nie nakładały nadmiernych ograniczeń na pełne i swobodne korzystanie przez osoby indywidualne i przez wspólnoty chrześcijańskie z wolności religii lub przekonań¹⁹⁰. Jest bowiem faktem, że granica pomiędzy zapewnianiem bezpieczeństwa wiernym

190 OBWE/ODIHR, „Wolność religii lub przekonań a bezpieczeństwo: wytyczne nt. polityki społecznej” („FoRB Security Guide”), 2019 r., s. 6.

a utrzymaniem miejsc kultu jako przestrzeni otwartej i gościnnej dla wszystkich członków wspólnoty/społeczności jest bardzo cienką.

W tym celu zaleca się, aby podczas opracowywania i wdrażania działań mających na celu zaspokajanie potrzeb społeczności chrześcijańskich w zakresie bezpieczeństwa władze każdego szczebla korzystały z dostępnej wiedzy specjalistycznej, zasobów i narzędzi. Obejmuje to materiały dotyczące bezpieczeństwa społeczności religijnych lub wyznaniowych, które zostały opracowane przez organizacje międzynarodowe i inne podmioty (lub w ich imieniu)¹⁹¹. Wsparcie takie może również obejmować:

- Współpracę ze wspólnotami chrześcijańskimi, które chcą opracować plany bezpieczeństwa lub procedury reagowania w sytuacjach nadzwyczajnych. Wsparcie można realizować poprzez zapewnienie specjalistycznego, technicznego wkładu dotyczącego zagrożeń oraz odpowiednich środków ochrony.
- Doradzanie wspólnotom chrześcijańskim w zakresie wybranych przez nie środków bezpieczeństwa, w tym procedur zamykania obiektów, instalowania i serwisowania urządzeń zabezpieczających (takich jak alarmy, oświetlenie zewnętrzne, kamery monitoringu, wykrywacze metalu, ochrona fizyczna oraz kontrola dostępu do miejsc kultu i do budynków wspólnoty). Należy zauważyć, że wprowadzanie wzmocnionych środków bezpieczeństwa w zabytkowych miejscach kultu chrześcijańskiego może wymagać uprzedniej zgody właściwych organów.
- Udzielanie wskazówek wspólnotom chrześcijańskim dotyczących opracowywania planów reagowania kryzysowego, systemów zarządzania kryzysowego, tworzenia wewnętrznych mechanizmów komunikacji oraz koordynowania wspólnej reakcji w przypadku ataku.
- Prowadzenie szkoleń wzmacniających zdolność wspólnot chrześcijańskich do reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa, co obejmuje też specjalistyczne szkolenia dla wyznaczonych przez wspólnotę koordynatorów ds. bezpieczeństwa.

¹⁹¹ Odpowiednie zasoby obejmują między innymi: OBWE/ODIHR, „Zrozumienie antysemickich przestępstw z nienawiści” („Understanding Anti-Semitic Hate Crimes”); OBWE/ODIHR, „Zrozumienie przestępstw z nienawiści wobec muzułmanów” („Understanding Anti-Muslim Hate Crimes”); OBWE/ODIHR, „Przewodnik bezpieczeństwa dotyczący wolności religii lub przekonań” („FoRB Security Guide”); Aplikacja Bezpieczeństwa SOAR („SOAR Security by Design APP, SOAR”); Filmy SOAR z poradami dotyczącymi bezpieczeństwa („Security Tips Videos, SOAR”); SOAR: „Przewodnik zarządzania incydentami dla wspólnot wyznaniowych” („Incident Management Guide for Faith Communities”); SOAR, „10 porad dla kobiet udających się do miejsca kultu i powracających z niego” („10 Tips for women walking to and from a place of worship”); PRoSPeReS, „Bezpieczeństwo od samego początku. Przewodnik dla obiektów sakralnych” („Security by Design. Guidebook for Religious Sites”); PRoSPeReS, „Przewodnik dotyczący środków bezpieczeństwa dla obiektów sakralnych i wspólnot religijnych” („Guidebook on security measures for religious sites & communities”); SHRINES, „Zagrożenia i słabe punkty miejsc kultu religijnego” („Threats and Vulnerabilities of Places of Worship”); SASCE, „Praktyczny przewodnik dla organów ścigania na rzecz bezpieczniejszych i silniejszych społeczności w Europie” („A Practical Guide to Law Enforcement for Safer and Stronger Communities in Europe”); SASCE, „Chroń swoją społeczność. Przewodnik dla liderów i pracowników” („Protect Your Community. Guide for Leaders and Staff Members”); SASCE, „Chroń swoją społeczność. Przewodnik dla członków społeczności” („Protect Your Community. Guide for Community Members”).

- Organizowanie wspólnych ćwiczeń i symulacji sytuacji nadzwyczajnych dla wspólnot chrześcijańskich, ze szczególnym uwzględnieniem koordynatorów ds. bezpieczeństwa, w celu zapewnienia skutecznej reakcji na różne scenariusze kryzysowe. Dobre praktyki, które wypracowano podczas pandemii COVID-19 w celu ochrony zdrowia publicznego w miejscach kultu (np. działanie służb porządkowych, oznakowanie, rejestracja uczestników i audyty), mogą dostarczyć cennych wskazówek dla takich ćwiczeń.

Oprócz współpracy z organami ścigania w zakresie środków bezpieczeństwa, wspólnotom chrześcijańskim zaleca się również korzystanie z doświadczeń innych wspólnot religijnych lub światopoglądowych, które stają się celami przestępstw z nienawiści i muszą mierzyć się z podobnymi wyzwaniami w zakresie bezpieczeństwa (w szczególności: wspólnot żydowskich i muzułmańskich).

Zalecenie

Organy ścigania powinny wspierać wspólnoty chrześcijańskie w przeprowadzaniu ocen ryzyka oraz we wdrażaniu – w oparciu o ich wyniki – środków wzmacniających bezpieczeństwo i gotowość na sytuacje kryzysowe.

Przykłady dobrych praktyk

W Niemczech w marcu 2023 r. w ramach projektu „Wzmocnienie bezpieczeństwa i odporności zagrożonych obiektów i społeczności religijnych” (SOAR) zorganizowano dwudniowe spotkanie przywódców religijnych, podczas którego przedstawiciele różnych grup wyznaniowych z całego kraju wzięli udział w specjalistycznym szkoleniu z zakresu przywództwa i otrzymali szczegółowe wsparcie dotyczące opracowywania planu działania na rzecz zagrożonych wspólnot¹⁹². W oparciu o przewodnik zatytułowany „Church Incident Management Guide”¹⁹³ opracowany w ramach tego projektu zorganizowano dla przywódców religijnych ćwiczenia praktyczne dotyczące oceny ryzyka, zarządzania incydentami, reagowania na zaistniałe incydenty oraz komunikacji.

192 Europejskie spotkanie kierownictwa SOAR. Temat: Wzmocnienie bezpieczeństwa i odporności zagrożonych obiektów i społeczności religijnych („SOAR European Management Retreat – Munich, Strengthening the Security and Resilience of At-Risk Religious Sites and Communities”), Monachium, marzec 2023 r.

193 SOAR, „Przewodnik po zarządzaniu incydentami dla wspólnot wiary” („Incident Management Guide for Faith Communities”).

Tydzień później doszło do brutalnego ataku na salę spotkań Świadków Jehowy w Hamburgu, w wyniku którego zginęło kilka osób. W obawie, że mogą nastąpić kolejne incydenty, przywódcy chrześcijańskiej sieci, którzy uczestniczyli w szkoleniu projektu SOAR, wdrożyli porady z wspomnianego przewodnika, by skutecznie koordynować działania między sobą oraz z organami ścigania.

W Dreźnie (Niemcy), Katolicka Diecezja Starokatolicka w Niemczech wdrożyła różnorodne metody komunikacji w celu skutecznego reagowania na kwestie bezpieczeństwa¹⁹⁴:

- dialog z policyjnymi punktami kontaktowymi wyznaczonymi przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Saksonii;
- aktywną wymianę informacji z liderami innych wyznań chrześcijańskich oraz ze wspólnotami żydowskimi i muzułmańskimi;
- ogólnokrajowy miesięcznik (*Christen heute*);
- komunikację za pośrednictwem platformy Facebook;
- listy mailingowe;
- kanał zespołu zarządzania kryzysowego w komunikatorze WhatsApp.

W Wielkiej Brytanii, w oparciu o doświadczenia społeczności żydowskiej, organizacja „Community Security Trust” (CST) prowadzi szkolenia dla wiernych uczęszczających do kościołów, meczetów i innych miejsc kultu religijnego w Wielkiej Brytanii w zakresie bezpieczeństwa i ochrony przed przemocą, ekstremizmem i przestępstwami z nienawiści. Program szkoleniowy „Security Advice for Everyone” (SAFE) obejmuje między innymi sesje dotyczące zarządzania kryzysowego, planów bezpieczeństwa, oceny ryzyka, zabezpieczania wydarzeń, skutecznej komunikacji w sytuacjach silnego stresu, bezpieczeństwa kobiet oraz bezpieczeństwa w internecie¹⁹⁵.

Finansowanie

Ze względu na nakłady finansowe, jakie ponoszą wspólnoty chrześcijańskie przy wdrażaniu środków bezpieczeństwa, rządy oraz organizacje międzynarodowe powinny rozważyć zapewnienie wsparcia finansowego w celu zaspokojenia potrzeb tych wspólnot w zakresie bezpieczeństwa. Można to na przykład realizować poprzez finansowanie personelu ochrony lub instalację w miejscach kultu urzędzeń zabezpieczających. Wspólnoty będą

¹⁹⁴ Spotkanie kierownictwa SOAR w Monachium – wywiad z Hansem Tuschlingiem, specjalistą ds. bezpieczeństwa w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych Saksonii („SOAR Management Retreat in Munich – Interview with Hans Tuschling, Specialist in Prevention at the Ministry of the Interior of Saxony”).

¹⁹⁵ Webinarium SAFE „Porady dotyczące bezpieczeństwa dla wszystkich” („SAFE Security Advice for Everyone Webinar”), CST.

bez obaw ubiegać się o dostępne wsparcie techniczne i finansowe, jeśli władze będą cieszyć się ich zaufaniem.

Przykłady dobrych praktyk

Unijny Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego (ISF) to mechanizm finansowy, w ramach którego co dwa lata przyznaje się środki koalicjom społeczeństwa obywatelskiego z całej Europy na realizację projektów związanych z zapobieganiem zagrożeniom i incydentom w miejscach kultu oraz reagowaniem na nie¹⁹⁶. Do projektów finansowanych w ramach funduszu ISF należą m.in.:

- projekt „Strengthening Security and Resilience of At-Risk Religious Sites and Communities” („Wzmocnienie bezpieczeństwa i odporności zagrożonych obiektów i społeczności religijnych”, SOAR)¹⁹⁷;
- projekt „Protection System for Large Gatherings of People in Religious Sites” („System ochrony dużych zgromadzeń ludzi w miejscach kultu religijnego”, PROSPeReS)¹⁹⁸; oraz
- projekt „Raising Awareness for the Protection of Places of Worship by Promoting Interfaith Dialogue on the Use of Advanced Technologies” („Podnoszenie świadomości w zakresie ochrony miejsc kultu poprzez promowanie dialogu międzywyznaniowego na temat wykorzystania zaawansowanych technologii”, SHRINES)¹⁹⁹.

W 2024 r. rząd Kanady w odpowiedzi na postulaty dotyczące większej elastyczności w reagowaniu na potrzeby wspólnot uruchomił program „Canada Community Security” (CCSP), który zastąpił wcześniejszy „Security Infrastructure Program” (SIP). Program CCSP, którego celem jest zapewnienie bezpieczeństwa wszystkim mieszkańcom Kanady, umożliwia zdobycie finansowania i udzielenia wsparcia dla wspólnot, które są zagrożone incydentami lub przestępstwami motywowanymi nienawiścią. W ramach programu CCSP organizacje chrześcijańskie mogą ubiegać się o pokrycie do 70% kosztów związanych ze sprzętem zabezpieczającym, drobnymi pracami modernizacyjnymi podnoszącymi bezpieczeństwo, prowadzeniem ocen planów

196 Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego (2021-2027), („Internal Security Fund 2021-2027”), Komisja Europejska, 24 października 2024 r.

197 Projekt SOAR - Wzmocnienie bezpieczeństwa i odporności zagrożonych miejsc kultu religijnego i społeczności. („SOAR Project – Protecting Places of Worship”).

198 Projekt PROSPERES – System ochrony dużych zgromadzeń w miejscach kultu religijnego („PROSPERES Protection System for large gatherings of people in Religious Sites”).

199 SHRINES – Podnoszenie świadomości w zakresie ochrony miejsc kultu poprzez promowanie dialogu międzywyznaniowego i stosowanie zaawansowanych technologii („SHRINES – Raising Awareness for the protection of places of worship by promoting interfaith dialogue on the use of advanced technologies”).

bezpieczeństwa i reagowania kryzysowego, szkoleniami, a także z tymczasowym zatrudnieniem personelu ochrony w miejscach kultu, w centrach wspólnotowych, w biurach i na cmentarzach²⁰⁰.

Ochrona w przypadku podwyższonego ryzyka

Oceny ryzyka w zakresie bezpieczeństwa oraz analiza dostępnych danych o przestępstwach z nienawiści prowadzona przez organy ścigania mogą pomóc w identyfikacji wzorców przestępczości oraz tzw. obszarów podwyższonego ryzyka, czyli miejsc, gdzie incydenty antychrześcijańskie są bardziej prawdopodobne. Informacje te mogą z kolei wspierać działania rzecznicze zarówno na poziomie politycznym, jak i praktycznym. W tym kontekście organy ścigania mogą podjąć szereg praktycznych kroków w celu ochrony miejsc kultu chrześcijańskiego i innych obiektów potencjalnie zagrożonych atakiem.

- Wspólnoty chrześcijańskie powinny być niezwłocznie informowane o zidentyfikowaniu konkretnego zagrożenia lub o zmianie ogólnego poziomu zagrożenia; strategiczne wykorzystanie istniejących kanałów komunikacji między organami ścigania a wspólnotami chrześcijańskimi ma kluczowe znaczenie dla skutecznego reagowania w sytuacjach kryzysowych.
- Należy zapewnić dodatkową ochronę policyjną w miejscach, które mogą stać się celem ataków antychrześcijańskich – obejmuje to miejsca kultu, cmentarze, pomniki i inne obiekty chrześcijańskie.
- W okresach, gdy przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan mogą stać się bardziej prawdopodobne (na przykład w trakcie wydarzeń politycznych lub medialnych, podczas których słyszy się retorykę antychrześcijańską), należy przeznaczać środki na wzmocnienie zabezpieczeń, zwiększenie obecności policji oraz regularną obecność patroli.
- Należy zapewnić dodatkową ochronę oraz odpowiednie środki bezpieczeństwa (w tym zarządzanie ruchem ulicznym i przemieszczaniem tłumów ludzi) w kluczowych okresach, takich jak najważniejsze święta i uroczystości chrześcijańskie. Na przykład w okresie Bożego Narodzenia lub Wielkanocy miejsca kultu i uroczystości religijne mogą być szczególnie narażone na ataki.
- Należy korzystać z nowoczesnych technologii, gdyż oferują one kosztowo wydajne rozwiązania w zakresie bezpieczeństwa. Mogą to być np. bezpieczne systemy komunikacji, narzędzia ochrony danych, monitorowanie aktywności w internecie,

²⁰⁰ Kanadyjski program bezpieczeństwa społeczności (Canada Community Security Program, CCSP) – strona internetowa rządu kanadyjskiego www.publicsafety.gc.ca, 20 grudnia 2024 r.

technologii geolokalizacji oraz bezzałogowe statki powietrzne (drony). Przy stosowaniu takich narzędzi państwa muszą jednak zadbać, aby wykorzystywanie technologii nadzoru nie naruszało wolności myśli, prawa do prywatności ani innych praw człowieka²⁰¹.

Zalecenie

Organy ścigania powinny rozważyć wdrożenie w okresach podwyższonego ryzyka wzmocnionych środków bezpieczeństwa i ochrony w celu zabezpieczenia miejsc kultu chrześcijańskiego oraz powiązanych obiektów. Wspomniane okresy to święta chrześcijańskie lub okres po wydarzeniach, które odbiły się szerokim echem – krajowych lub międzynarodowych – których skutki mogą wpływać na bezpieczeństwo wspólnot chrześcijańskich.

Przykład dobrej praktyki

W okresie przedwielkanocnym w 2023 r. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Hiszpanii ogłosiło stan podwyższonego zagrożenia terrorystycznego obejmujący Wielki Tydzień. Z tego powodu władze miejskie Sewilli zdecydowały się wzmocnić system bezpieczeństwa na czas procesji i uroczystości religijnych. Podejście prewencyjne obejmowało rozmieszczenie w Sewilli funkcjonariuszy hiszpańskiej Policji Narodowej, Gwardii Cywilnej oraz lokalnej policji w łącznej liczbie 4 129, a także dodatkowo obecność wolontariuszy z Obrony Cywilnej. Ponadto wykorzystano drony w celu monitorowania tłumu, 30 kamer zapewniało stały podgląd wszystkich kluczowych punktów miasta, a także zainstalowano awaryjne oświetlenie antypaniczne²⁰².

6. USPOKAJANIE SPOŁECZNOŚCI W PRZYPADKU PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN

Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan, podobnie jak wszystkie przestępstwa motywowane nienawiścią ze względu na religię lub przekonania, powinny być – niezależnie od wagi czynu – niezwłocznie i jednoznacznie potępiane przez przedstawicieli władz oraz przez społeczeństwo obywatelskie, w tym przez inne wspólnoty religijne lub światopoglądowe. Nawet drobne incydenty mogą szybko eskalować, jeśli zostaną

201 Zob. Sprawozdanie okresowe Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. wolności religii lub przekonań, Ahmeda Shaheeda: Wolność myśli („Interim report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief, Ahmed Shaheed: Freedom of thought”), A/76/380, 5 października 2021 r., pkt 52 i 97.

202 „Zabezpieczenie Wielkiego Tygodnia 2023 będzie wzmocnione tak, aby łączna liczba funkcjonariuszy Policji Państwowej, Gwardii Cywilnej oraz Policji Miejskiej Sewilli wyniosła 4129 osób.” („El dispositivo de seguridad para la Semana Santa 2023 contará con un refuerzo para alcanzar los 4.129 agentes entre Policía Nacional, Guardia Civil y Policía Local de Sevilla”), informacja gminy Sewilla, 28 marca 2023 r. (w języku hiszpańskim).

zignorowane. Natomiast ich publiczne potępienie może znacząco wzmocnić poczucie bezpieczeństwa i zaufania we wspólnocie. Zabierając głos przeciwko przestępstwom z nienawiści, przedstawiciele władz mogą korzystnie przyczynić się wzrostu wzajemnego szacunku i zrozumienia, i pomagać łagodzić napięcia społeczne. Z kolei opóźniona lub niewystarczająca reakcja – na przykład tolerowanie przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan lub obwinianie tej wspólnoty – może spotęgować skutki danego incydentu i zwiększać niepokój wśród dotkniętych nim grup.

Aby uspokoić wspólnotę chrześcijańską po zaistniałym przestępstwie z nienawiści, przedstawiciele władz oraz liderzy polityczni powinni:

- niezwłocznie i jednoznacznie potępić przestępstwo z nienawiści, którego celem stali się chrześcijanie;
- okazać solidarność z ofiarami oraz z szeroką wspólnotą chrześcijańską poprzez wizytę w dotkniętej incydem wspólnocie i na miejscu ataku – wizyta powinna odbyć się jak najprędzej po zdarzeniu, zwłaszcza jeśli celem ataku było miejsce kultu chrześcijańskiego, centrum wspólnotowe, pomnik lub inny obiekt;
- uczestniczyć wraz ze społecznością chrześcijańską w uroczystościach upamiętniających lub w czuwaniach; oraz
- zaproponować wzmocnioną ochronę policyjną i patrole, by podnieść poczucie bezpieczeństwa i okazać wspólnocie wsparcie.

Zalecenie

Przedstawiciele władz oraz politycy każdego szczebla powinni niezwłocznie i jednoznacznie potępić wszelkie przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan oraz publicznie wyrażać solidarność z dotkniętymi nimi wspólnotami chrześcijańskimi.

Przykład dobrej praktyki

Po ataku na katolicki kościół Santa Maria w Stambule prezydent Erdoğan jeszcze tego samego dnia zadzwonił do księdza Antona Bulai, aby przekazać wspólnocie wyrazy współczucia. Prezydent podkreślił również, że podjęto niezbędne działania w celu jak najszybszego ujęcia sprawców. Informacja o wsparciu udzielonym przez prezydenta została opublikowana w mediach społecznościowych²⁰³.

²⁰³ Prezydent Erdoğan składa telefoniczne kondolencje wspólnocie parafialnej kościoła Santa Maria, Dyrekcja ds. Komunikacji Prezydenta Turcji, 28 stycznia 2024 r. („President Erdoğan extends his condolences by phone to community of Santa Maria Church, Directorate of Communications”).

Szeroko pojęte społeczeństwo obywatelskie, w tym inne wspólnoty religijne lub światopoglądowe, odgrywa kluczową rolę w łagodzeniu skutków poważnych incydentów wymierzonych w chrześcijan. Publiczne, szybkie i jednoznaczne potępienie takich zdarzeń nie tylko daje wsparcie i zapewnia poczucie bezpieczeństwa osobom oraz wspólnotom dotkniętym incydem, lecz sprzyja ponadto solidarności międzywyznaniowej i wzmacnia spójność społeczną. Stanowi to wyraźne potwierdzenie zasady, że „atak na jednego jest atakiem na wszystkich”. Jest to zgodne z Deklaracją Bejrucką z 2017 r. „Wiara na rzecz praw” („Faith for Rights”), wydaną przez podmioty wyznaniowe i organizacje społeczeństwa obywatelskiego, która wyraża „wspólną wizję aktorów religijnych [...] mającą na celu rozbrojenie sił ciemności oraz pomoc w rozmontowaniu nieświętego sojuszu obecnego w zbyt wielu sercach pośród strachu i nienawiści. Przemoc w imię religii podważa jej podstawowe fundamenty – miłosierdzie i współczucie. Naszym zamiarem jest przekształcenie przesłania miłosierdzia i współczucia w akt solidarności”²⁰⁴.

Zalecenie

Szeroko pojęte społeczeństwo obywatelskie, w tym inne wspólnoty religijne lub światopoglądowe, odgrywa kluczową rolę w przywracaniu po ataku/incydencie poczucia bezpieczeństwa chrześcijanom oraz wspólnotom chrześcijańskim. W szczególności należy niezwłocznie dokonywać publicznego, jednoznacznego potępienia przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.

Przykład dobrej praktyki

Międzyreligijna Rada Bośni i Hercegowiny („Interreligious Council”, IRC) to ogólnokrajowa organizacja społeczeństwa obywatelskiego powołana w 1997 r. Jej głównym celem jest wspieranie pojednania między narodami po wojnie w Bośni i Hercegowinie. Utworzyli ją przywódcy Wspólnoty Islamskiej, Serbskiego Kościoła Prawosławnego, Kościoła Rzymskokatolickiego oraz Wspólnoty Żydowskiej Bośni i Hercegowiny. Rada gromadzi informacje na temat incydentów motywowanych uprzedzeniami religijnymi i regularnie wydaje oświadczenia potępiające ataki, podkreśla potrzebę odpowiedniego dochodzenia ze strony organów ścigania oraz informuje opinię publiczną o działaniach podejmowanych przez policję.

²⁰⁴ Deklaracja z Bejrutu w sprawie „Wiara dla praw” („Beirut Declaration on Faith for Rights”), Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka (OHCHR), marzec 2017 r.

Przykładowo, IRC potępiła profanację kościoła rzymskokatolickiego w Mostarze (czerwiec 2024 r.), atak na muzułmańską szkołę religijną (madrasa) w Banja Luce (maj 2024 r.) oraz dewastację cmentarza Serbskiego Kościoła Prawosławnego w stolicy kraju, Sarajewie (grudzień 2023 r.). Chociaż między lutym 2023 r. a majem 2025 r. Serbski Kościół Prawosławny zawiesił swój udział w pracach IRC, Rada w tym okresie nadal monitorowała, dokumentowała i potępiała incydenty wymierzone w różnych miejscach kraju we wspólnotę prawosławną²⁰⁵.

Szeroko pojęta opinia publiczna też może odgrywać istotną rolę w uspokajaniu wspólnot chrześcijańskich po zaistniałym incydencie lub ataku poprzez uznanie antychrześcijańskiego charakteru zdarzenia oraz wysłanie jednoznacznego sygnału poparcia dla różnorodności religijnej i kulturowej. Obywatele mogą w ten sposób okazać swoje zaangażowanie w budowanie społeczeństwa, w którym chrześcijanie czują się bezpiecznie i mogą otwarcie wyrażać swoją tożsamość i prowadzić praktyki religijne. W stosownych przypadkach rządy lub media mogą wzmacniać takie wspierające przekazy i inicjatywy, przyczyniając się do tworzenia bardziej pozytywnego i sprzyjającego współpracy klimatu społecznego.

Przykład dobrej praktyki

Ojciec Jacques Hamel został zamordowany w swoim kościele w Saint-Étienne-du-Rouvray, niedaleko Rouen. Sprawcami było dwóch mężczyzn, którzy w 2016 r. złożyli przysięgę wierności tzw. Państwu Islamskiemu. Z inicjatywy Francuskiej Rady Kultu Muzułmańskiego oraz Włoskiej Wspólnoty Religijnej Muzułmanów muzułmanie w całej Francji i we Włoszech, a także przedstawiciele władz politycznych i przywódcy chrześcijańscy, uczestniczyli w geście solidarności we mszy katolickiej. Wśród uczestników tej mszy był również imam miejscowego meczetu, który powiedział:

„Dla mnie bardzo ważne jest, aby dziś tu być. [...] Dzisiaj chcieliśmy fizycznie pokazać, całując rodzinę Jacques'a Hamela i całując arcybiskupa Lebruna na oczach wszystkich, że obie wspólnoty są zjednoczone”.

Dialog między siostrą księdza Hamela a matką jednego z napastników doprowadził do uznania wspólnych wartości oraz nawiązania przyjaźni, czego efektem było współautorstwo książki poświęconej ich wspólnemu doświadczeniu żałoby²⁰⁶.

205 Informacje przekazane przez ODIHR w ramach misji OBWE w Bośni i Hercegowinie w celu wykorzystania w niniejszym przewodniku. Zob. również „Medureligijsko vijeće u BiH” (Międzyreligijna Rada Bośni i Hercegowiny / Interreligious Council in Bosnia and Herzegovina), Facebook.

206 „Muzułmanie uczestniczyli we mszach katolickich we Francji i we Włoszech w geście solidarności z o. Jacquesem Hamelem” („Muslims in France, Italy attend Mass in solidarity with Fr Hamel”). CNA, 1 sierpnia 2016 r. oraz Caroline de Sury, „Siostra zamordowanego francuskiego księdza opowiada o przebaczeniu i o przyjaźni z matką zabójcy” („Sister of murdered French priest tells story of forgiveness, friendship with killer's mother”), *Detroit Catholic*, 7 marca 2024 r.

7. ZAPEWNIENIE WSPARCIA OFIAROM PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI WOBEC CHRZEŚCIJAN

W każdej kompleksowej, ogólnokrajowej reakcji w zakresie zapobiegania przestępstwom z nienawiści i reagowania na nie, potrzeby i prawa ofiar muszą znajdować się w samym jej centrum. W praktyce jednak system wymiaru sprawiedliwości często nie zaspokaja tych jakże szczególnych potrzeb, a dostęp ofiar przestępstw z nienawiści do wyspecjalizowanego wsparcia bywa ograniczony²⁰⁷.

Pełne wrażliwości i szacunku podejście do ofiar przestępstw z nienawiści ma zasadnicze znaczenie dla budowania zaufania do wymiaru sprawiedliwości, wzmocnienia pozycji ofiar oraz minimalizowania szerszego wpływu tych przestępstw na jednostki i wspólnoty. Aby zwiększyć wsparcie dla ofiar przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, rządy powinny²⁰⁸:

- Sprawić, by przepisy uznawały ofiary przestępstw z nienawiści za odrębną, szczególnie narażoną grupę, uprawnioną do szczególnych środków ochrony i wsparcia oraz do dostępu do wymiaru sprawiedliwości.
- Opracować spójny i skuteczny system wspierania ofiar, zapewniający kompleksowy zakres usług dla ofiar przestępstw z nienawiści, co obejmuje też ułatwianie koordynacji między różnymi instytucjami państwowymi a organizacjami społeczeństwa obywatelskiego. Państwa zrzeszone w OBWE w szczególności zobowiązały się współpracować ze społeczeństwem obywatelskim w celu udzielania pomocy ofiarom przestępstw z nienawiści²⁰⁹. Wiele państw zawarło formalne partnerstwa i porozumienia o współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w celu wzmocnienia wsparcia dla ofiar takich przestępstw.
- Sprawić, by ofiary przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan miały dostęp nie tylko do ogólnych usług wsparcia dla ofiar, lecz także do wyspecjalizowanych podmiotów posiadających wiedzę na temat wiktyimizacji w rezultacie przestępstw z nienawiści oraz na temat szczególnych potrzeb takich ofiar.
- Wdrożyć skuteczne systemy indywidualnej oceny potrzeb (tzw. INA) oraz systemy kierowania ofiar przestępstw do odpowiednich usług, tak aby wsparcie było dostosowane do szczególnych warunków osobowościowych i potrzeb każdej ofiary

207 OBWE/ODIHR, „Kompleksowe wsparcie dla ofiar przestępstw z nienawiści” („Comprehensive Support for Hate Crime Victims”), 23 kwietnia 2024 r.

208 OBWE/ODIHR, „Elementy składowe wsparcia dla ofiar przestępstw z nienawiści” (Hate Crime Victim Support Building Blocks”), 26 kwietnia 2022 r.; OBWE/ODIHR, „Ofiary przestępstw z nienawiści w systemie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych” („Hate Crime Victims in the Criminal Justice System”), s. 10–14.

209 Decyzje Rady Ministerialnej OBWE nr 13/06 oraz nr 9/09 („OSCE Ministerial Council, Decision No. 13/06”; „OSCE Ministerial Council Decision No. 9/09”).

przestępstwa z nienawiści, z uwzględnieniem zróżnicowanego wpływu takich przestępstw ze względu na płeć.

- Organizować szkolenia oraz zapewniać odpowiednie materiały i wytyczne dla przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych oraz dla innych osób mogących mieć kontakt z ofiarami przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, aby wspierać pełne wrażliwości i szacunku podejście do ofiar. Brak podejścia skoncentrowanego na ofierze²¹⁰ ze strony służb pierwszego kontaktu oraz podmiotów udzielających wsparcia może prowadzić do wtórnej wiktyimizacji ofiar, wynikającej z ich niewłaściwego traktowania przez instytucje i osoby prywatne²¹¹.
- Informować ofiary przestępstw z nienawiści o postępach w ich sprawach, przekazywać aktualne informacje dotyczące zarówno działań dochodzeniowych, jak i decyzji procesowych.

Biorąc pod uwagę poważne skutki przestępstw z nienawiści, dostęp ofiar do wsparcia nie powinien być uzależniony od zgłoszenia danego incydentu na policji lub w innej instytucji ani od udziału ofiary w postępowaniu karnym, ani też od tego, czy zdarzenie kwalifikuje się jako przestępstwo w świetle obowiązujących przepisów prawa, czy też nie²¹².

Niezwykle istotne jest, aby osoby udzielające wsparcia ofiarom przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan rozumiały specyficzne cechy wspólnot chrześcijańskich, w tym ich główne praktyki religijne i zasady kulturowe (zob. [Załącznik 2](#)). Podmioty udzielające wsparcia powinny rozważyć podejmowanie proaktywnych działań na rzecz wsparcia i uspokojenia szeroko pojętej wspólnoty chrześcijańskiej dotkniętej przestępstwem z nienawiści. Może to obejmować konsultacje ze wspólnotami chrześcijańskimi oraz z właściwymi organizacjami wspierającymi ofiary w celu opracowania skutecznych strategii pomocy poszkodowanym.

Zalecenie

We współpracy z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego rządy powinny opracować spójne i skuteczne systemy wspierania ofiar, tak aby zapewnić ofiarom przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan pełne wrażliwości i szacunku kompleksowe wsparcie.

210 Zob. część druga przewodnika: „Kluczowe zasady [...]”.

211 OBWE/ODIHR, „Wrażliwe i pełne szacunku traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści” („The Sensitive and Respectful Treatment of Hate Crime Victims”), 26 kwietnia 2022 r.

212 OBWE/ODIHR, „Nota analityczna. Wsparcie ofiar przestępstw z nienawiści” („HCVS Policy Brief”), s. 16–17.

Przykład dobrej praktyki

Dążąc do poprawy systemów wsparcia dla ofiar przestępstw z nienawiści, OBWE/ODIHR ułatwia wymianę dobrych praktyk, standardów oraz działań w zakresie budowania potencjału organizacyjnego. W państwach zrzeszonych w OBWE Biuro współpracuje z ekspertami, przedstawicielami wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych oraz z decydentami politycznymi, aby:

- zwiększać w całym regionie poziom wsparcia dla ofiar przestępstw z nienawiści; oraz
- pogłębiać rozumienie i wdrażanie standardów OBWE oraz przepisów UE dotyczących skutecznego wsparcia dla ofiar przestępstw z nienawiści.

Projekt ODIHR „Zwiększanie świadomości interesariuszy i zasobów na rzecz wsparcia ofiar przestępstw z nienawiści” (EStAR)²¹³ oraz realizowana obecnie inicjatywa „Wzmocnienie ukierunkowanej pomocy i struktur reagowania na potrzeby ofiar przestępstw z nienawiści w regionie OBWE” (STARS)²¹⁴ oferują zainteresowanym stronom bogate zasoby służące wzmocnieniu ich potencjału w zakresie wsparcia dla ofiar przestępstw z nienawiści. Obejmuje to np. kurs szkoleniowy dla przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych, który dotyczy uwrażliwionego, pełnego szacunku podejścia do ofiar takich przestępstw²¹⁵.

ODIHR opracowało również kurs e-learningowy dotyczący prowadzenia rozmów w atmosferze uwrażliwienia na przeżyty traumę (kurs „Trauma-Informed Interviewing”)²¹⁶, przygotowało kompleksowe wytyczne dotyczące krajowych mechanizmów kierowania ofiar do dalszych podmiotów z uwzględnieniem aspektu uwrażliwienia na traumę²¹⁷ oraz zorganizowało seminarium internetowe pt. „Addressing the psychological needs of hate crime victims through a trauma-informed approach” („Zaspokajanie psychologicznych potrzeb ofiar przestępstw z nienawiści poprzez podejście uwzględniające

213 OBWE/ODIHR, „Zwiększanie świadomości zainteresowanych stron i zasobów na rzecz wsparcia ofiar przestępstw z nienawiści” („Enhancing Stakeholder Awareness and Resources for Hate Crime Victim Support, EStAR”), 2020 r.

214 OBWE/ODIHR, „Wzmocnienie ukierunkowanej pomocy i struktur reagowania na potrzeby ofiar przestępstw z nienawiści w regionie OBWE” („Strengthening Targeted Assistance and Response Structures for Hate Crime Victims in the OSCE Region, STARS”), 2023 r.

215 OBWE/ODIHR, „Wrażliwe i pełne szacunku traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści: szkolenie dla pracowników wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych” („Sensitive and Respectful Treatment of Hate Crime Victims: Training Course for Criminal Justice Professionals”), 17 lutego 2022 r.

216 Kurs „Przesłuchania w podejściu uwrażliwionym na traumę: umiejętności i techniki dla osób monitorujących” („Trauma-informed interviewing: skills and techniques for monitors”). Kurs jest dostępny na stronie internetowej FreedomLab.io w języku angielskim, rosyjskim i ukraińskim.

217 OBWE/ODIHR, „Wytyczne dotyczące krajowych mechanizmów kierowania ofiar do odpowiednich instytucji i reagowania na handel ludźmi z uwzględnieniem traumy” („Guidance on Trauma-Informed National Referral Mechanisms and Responses to Human Trafficking”), 22 sierpnia 2023 r.

przeżyta traumę”²¹⁸. Narzędzia te mają na celu przeszkolenie obserwatorów praw człowieka, śledczych, badaczy oraz innych specjalistów w zakresie prowadzenia rozmów w sposób uwrażliwiony na doświadczenia traumatyczne, z wykorzystaniem metod i technik, które zapobiegają ponownej traumatyzacji rozmówców oraz zapewnią poszanowanie praw człowieka i godności ofiar.

Istotnym zagadnieniem jest również rola mediów. Przepęstwa z nienawiści często przyciągają uwagę mediów ze względu na swój charakter – jako przepęstwa o wymiarze symbolicznym – oraz ze względu na ich znaczący wpływ na wspólnoty, z których wywodzą się ofiary i na społeczeństwo w szerszym ujęciu. Władze powinny proaktywnie i rzetelnie przekazywać informacje na temat toczących się spraw związanych z takimi przepęstwami²¹⁹. Zaleca się również, aby specjaliści ds. wsparcia ofiar przepęstw z nienawiści współpracowali z mediami w celu promowania wrażliwego i odpowiedzialnego sposobu relacjonowania, który chroni ofiary przed pośrednim negatywnym oddziaływaniem takich informacji i nie niesie ryzyka wtórnej wiktymizacji²²⁰.

Przykład dobrej praktyki

Rada Etyki Mediów Macedonii (CMEM) to organizacja pozarządowa, niezależna zarówno od mediów, jak i od władz publicznych. Działa ona na rzecz budowania, doskonalenia, ochrony i promowania standardów zawodowych oraz zasad etyki w mediach w Macedonii Północnej. Przy wsparciu Misji OBWE w Skopje CMEM opublikowała dokument „Guidelines for Ethical Reporting for Online Media” („Wytuczne dotyczące etycznego relacjonowania w mediach internetowych”), które obejmują m.in. zalecenia dotyczące tego, by nie promować ideologii sprawców, szanować prywatność ofiar, przetwarzać informacje z należytą wrażliwością, regularnie monitorować media społecznościowe i treści tworzone przez użytkowników, przeciwdziałać mowie nienawiści oraz przestrzegać obowiązku zgłaszania, usuwania lub krytycznej oceny skrajnych przejawów mowy nienawiści²²¹.

218 OBWE/ODIHR, „Zaspokajanie potrzeb psychologicznych ofiar przepęstw z nienawiści poprzez podejście uwzględniające traumę” („Addressing the psychological needs of hate crime victims through a trauma-informed approach”), 17 czerwca 2024 r. (nagranie dostępne online).

219 OBWE/ODIHR, „Ofiary przepęstw z nienawiści w systemie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych” („Hate Crime Victims in the Criminal Justice System”), s. 48-50.

220 OBWE/ODIHR, Nota analityczna. Wsparcie ofiar przepęstw z nienawiści („HCVS Policy Brief”), s. 40.

221 Wytuczne dotyczące etycznego relacjonowania w mediach społecznościowych („Guidelines for Ethical Reporting for Online Media”), Rada Etyki Mediów Macedonii.

CZĘŚĆ CZWARTA:
Działania proponowane dla
kluczowych interesariuszy na rzecz
przeciwdziałania przestępstwom
z nienawiści wobec chrześcijan

Niniejsza część przedstawia zalecenia skierowane do kluczowych podmiotów zaangażowanych w zapobieganie przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan oraz reagujących na nie. Zalecenia koncentrują się na praktycznych działaniach, jakie każdy z tych podmiotów może podjąć, aby przyczynić się do rozwiązania problemu, a także na kwestii potencjalnych partnerów do współpracy. Zalecenia stanowią element kompleksowego i całościowego podejścia do zapewnienia bezpieczeństwa wszystkim wspólnotom religijnym lub światopoglądowym. Podkreślają one znaczenie dialogu, szacunku i wzajemnego zrozumienia, budowania zaufania oraz współpracy między wszystkimi interesariuszami.

Przed wdrożeniem niniejszych zaleceń wskazane jest, aby wszystkie podmioty zapoznały się z częściami 1-3 niniejszego Przewodnika w celu pogłębienia wiedzy na temat:

- zobowiązań OBWE oraz międzynarodowych standardów praw człowieka w zakresie przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan;
- współczesnych przejawów przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan, kontekstów, w których one występują, sposobów identyfikacji odpowiednich wskaźników uprzedzeń oraz wpływu tych przestępstw na społeczności chrześcijańskie;
- kluczowych zasad, które powinny przyświecać działaniom mającym na celu zwalczanie przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan;
- przykładów dobrych praktyk z różnych państw zrzeszonych w OBWE;
- zasobów oraz programów szkoleniowych opracowanych przez ODIHR²²².

²²² Zob. program „Szkolenie organów ścigania z przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści, TAHCLE” („Training Against Hate Crimes for Law Enforcement, TAHCLE”); „Praktyczny przewodnik dotyczący gromadzenia danych o przestępstwach z nienawiści” („Hate Crime Data Collection and Monitoring: A Practical Guide”); „Szkolenie w zakresie wrażliwego i pełnego szacunku podejścia do ofiar przestępstw z nienawiści” („Sensitive and Respectful Treatment of Hate Crime Victims: Training Course for Criminal Justice Professionals”) oraz „Przewodnik zasobów dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego” („Preventing and Responding to hate crimes. A resource guide for NGOs in the OSCE region”).

Zalecenia

PARLAMENT

Poziom instytucjonalny	• Uchwalenie szczegółowych, dostosowanych przepisów prawnych dotyczących przestępstw z nienawiści, obejmujących ich rejestrowanie, prowadzenie postępowań przygotowawczych, ściganie²²³ i wsparcie dla ofiar.• Wystąpienie do ODIHR z wnioskiem o przeprowadzenie analizy prawnej obowiązujących oraz projektowanych przepisów dotyczących przestępstw z nienawiści.• Pogłębianie wśród parlamentarzystów wiedzy na temat przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan (m.in. poprzez powołanie parlamentarnej grupy roboczej).• Zainicjowanie parlamentarnej debaty lub wysłuchania ekspertów na temat nietolerancji wobec chrześcijan w celu zwiększenia świadomości problemu oraz ustalenia, czy konieczne są zmiany legislacyjne.• Opracowanie polityki mającej na celu przeciwdziałanie nietolerancji wobec chrześcijan.• Niezwłoczne i jednoznaczne potępienie wszelkich przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz publiczne wyrażanie solidarności z dotkniętymi nimi społecznościami chrześcijańskimi.
Poziom indywidualny	• Nawiązywanie kontaktu ze społecznościami chrześcijańskimi w swoim okręgu wyborczym w celu poznania ich obaw i potrzeb.• Zbudowanie koalicji przeciwko nietolerancji wobec chrześcijan poprzez współpracę z parlamentarzystami z własnej i z innych partii, a także z organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, wspólnotami religijnymi lub światopoglądowymi oraz międzynarodowymi organami parlamentarnymi.• Dbanie o to, aby używany język i zachowanie wobec wszystkich wspólnot były zgodne ze standardami opartymi na prawach człowieka oraz by nie utrwały one ani nie wzmacniały uprzedzeń przeciwko chrześcijanom.• Traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści w sposób wrażliwy i pełen szacunku, tak aby zapobiegać ich wtórnej wiktyimizacji.

²²³ Bardziej szczegółowe zalecenia dotyczące skutecznego ścigania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan zawarte są w publikacji OBWE/ODIHR pt. „Ściganie przestępstw z nienawiści. Praktyczny przewodnik” („Prosecuting Hate Crimes: A Practical Guide”).

RZĄD (W TYM DECYDENCI POLITYCZNI ORAZ INNI URZĘDNICY)

Poziom instytucjonalny

- Zwiększanie w strukturach rządowych wiedzy i świadomości na temat przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan (m.in. poprzez zlecenie badań, rozpowszechnianie raportów organizacji społeczeństwa obywatelskiego oraz powołanie międzyresortowej grupy roboczej).
- Uwzględnianie wspólnot i instytucji chrześcijańskich jako potencjalnych „łatwych celów” w analizach zagrożeń związanych z działalnością ekstremistów lub terrorystów.
- We współpracy z mediami, wspólnotami religijnymi lub światopoglądowymi oraz organizacjami społeczeństwa obywatelskiego realizowanie kampanii, które będą podnosić świadomość potrzeby przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan.
- Wzmocnienie systemów rejestrowania i gromadzenia danych dotyczących przestępstw z nienawiści w celu gromadzenia dokładnych i wiarygodnych danych na temat przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.
- Regularne publikowanie zdezagregowanych danych dotyczących przestępstw z nienawiści oraz prowadzenie badań wiktyimizacyjnych w celu uzupełniania danych oficjalnych.
- Opracowanie i wdrożenie programów szkoleniowych i działań wzmacniających potencjał instytucjonalny dla urzędników publicznych (w szczególności dla organów ścigania) w zakresie kompetencji religijnych oraz pełnego szacunku traktowania ofiar przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.
- Tworzenie mechanizmów koordynacji ze społecznościami chrześcijańskimi oraz z szeroko pojmowanym społeczeństwem obywatelskim w celu omawiania problemów związanych z przestępstwami z nienawiści wobec chrześcijan, koordynacji gromadzenia danych oraz wzmacniania kanałów zgłaszania.
- Rozważenie tworzenia instrumentów finansowych służących zaspokajaniu potrzeb bezpieczeństwa społeczności chrześcijańskich.
- Promowanie, wspieranie i ułatwianie dialogu oraz partnerstwa międzywyznaniowych i międzyreligijnych.
- Niezwłoczne i jednoznaczne potępienie wszelkich przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz publiczne wyrażanie solidarności z dotkniętymi nimi społecznościami chrześcijańskimi.

- Aktywne uczestnictwo w szkoleniach i działaniach podnoszących kompetencje w zakresie wiedzy o religiach oraz pełnego szacunku traktowania ofiar przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.
- Dbanie o to, aby używany język i zachowanie były zgodne ze standardami opartymi na prawach człowieka wobec wszystkich wspólnot oraz by nie utrwały one ani nie wzmacniały uprzedzeń przeciwko chrześcijanom.
- Zapewnienie wrażliwego i pełnego szacunku traktowania ofiar przestępstw z nienawiści, tak aby zapobiegać ich wtórnej wiktymizacji.

KRAJOWA INSTYTUCJA PRAW CZŁOWIEKA, INSTYTUCJA RZECZNIKA PRAW OBYWATELSKICH LUB ORGAN DS. RÓWNOŚCI

- We współpracy z mediami, wspólnotami religijnymi lub wyznaniowymi oraz organizacjami społeczeństwa obywatelskiego prowadzenie kampanii podnoszących świadomość potrzeby przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan.
- Współpraca z mediami w celu przeciwdziałania stronniczym narracjom dotyczącym zarówno większościowych, jak i mniejszościowych wspólnot chrześcijańskich.
- Opracowanie i wdrożenie programów szkoleniowych oraz działań na rzecz budowania potencjału dla funkcjonariuszy publicznych (w szczególności dla organów ścigania) w zakresie kompetencji religijnych oraz wrażliwego i pełnego szacunku traktowania ofiar przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.
- Monitorowanie incydentów motywowanych nienawiścią wobec chrześcijan oraz uwzględnianie tych informacji w sprawozdaniach dotyczących realizacji zobowiązań OBWE oraz innych zobowiązań międzynarodowych w zakresie przeciwdziałania nietolerancji wobec chrześcijan.
- Prowadzenie badań dotyczących wiktymizacji w celu uzupełnienia oficjalnych danych dotyczących przestępstw z nienawiści.
- Niezwłoczne i jednoznaczne potępienie wszelkich przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz publiczne wyrażanie solidarności z dotkniętymi nimi wspólnotami chrześcijańskimi.

- Dbanie o to, aby używany język i zachowanie były zgodne ze standardami opartymi na prawach człowieka wobec wszystkich wspólnot oraz by nie utrwały one ani nie wzmacniały uprzedzeń przeciwko chrześcijanom.
- Traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści w sposób wrażliwy i pełen szacunku, tak aby zapobiegać ich wtórnej wiktymizacji.

ORGANY ŚCIGANIA

- Przegląd i weryfikacja, czy obowiązujące polityki, mechanizmy i systemy umożliwiają skuteczne gromadzenie danych dotyczących przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz czy umożliwiają one właściwe reagowanie na powiązane z nimi potrzeby bezpieczeństwa społeczności chrześcijańskich.
- Opracowanie i wdrażanie programów szkoleniowych oraz działań z zakresu budowania kompetencji dla funkcjonariuszy organów ścigania w zakresie rejestrowania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan.
- Analiza zgromadzonych danych dotyczących przestępstw z nienawiści w celu oceny skuteczności reakcji politycznych oraz identyfikowania okresów podwyższonego ryzyka.
- Informowanie społeczności chrześcijańskich o zidentyfikowanych, konkretnych zagrożeniach.
- Tworzenie mechanizmów koordynacji ze społecznościami chrześcijańskimi w celu budowania zaufania, m.in. poprzez platformy konsultacyjne lub wyznaczanie funkcjonariuszy łącznikowych.
- Współpraca ze społecznościami chrześcijańskimi oraz organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w zakresie gromadzenia danych dotyczących przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz przeciwdziałania zjawisku ich niezgłaszania.
- Koordynowanie procedur komunikacji kryzysowej ze społecznościami chrześcijańskimi oraz zapewnianie zwiększonych środków bezpieczeństwa i ochrony w okresach podwyższonego ryzyka.
- Zapewnianie doradztwa technicznego i szkoleń wspierających społeczności chrześcijańskie w zakresie wzmocnienia systemów gromadzenia danych o przestępstwach z nienawiści oraz środków bezpieczeństwa, w tym ocen ryzyka, procedur awaryjnych, planów bezpieczeństwa i systemów zarządzania kryzysowego.

- Ocena, czy rejestrowane i badane przestępstwo mogło być motywowane uprzedzeniami; pytanie ofiary oraz świadków o ich postrzeganie ewentualnej motywacji antychrześcijańskiej w danym incydencie lub przestępstwie.
- Nawiązywanie kontaktów ze społecznościami chrześcijańskimi na poziomie lokalnym w celu ich poznania oraz identyfikacji zgłaszanych przez nie obaw i potrzeb w zakresie bezpieczeństwa.
- Informowanie ofiar przestępstw z nienawiści o postępach w prowadzonych sprawach.
- Dbanie o to, aby używany język i zachowanie były zgodne ze standardami opartymi na prawach człowieka wobec wszystkich wspólnot oraz by nie utrwały one ani nie wzmacniały uprzedzeń przeciwko chrześcijanom.
- Traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści w sposób wrażliwy i pełen szacunku, tak aby zapobiegać ich wtórnej wiktymizacji.

PODMIOTY ŚWIADCZĄCE WSPARCIE DLA OFIAR (SEKTOR PUBLICZNY, W TYM ORGANY ŚCIGANIA ORAZ ORGANIZACJE SPOŁECZEŃSTWA OBYWATELSKIEGO)

Poziom instytucjonalny	• Opracowywanie spójnych i skutecznych systemów wsparcia dla ofiar, opartych na adekwatnym finansowaniu oraz standardach jakości usług, z zapewnieniem współpracy wszystkich właściwych podmiotów. • Wdrożenie skutecznych procedur indywidualnej oceny potrzeb (tzw. Individual Needs Assessment, INA) oraz systemów kierowania do odpowiednich form wsparcia. • Zapewnienie ofiarom przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan dostępu do wyspecjalizowanych podmiotów świadczących pomoc oraz stopniowe zwiększanie dostępności specjalistycznego wsparcia dla ofiar przestępstw z nienawiści. • Opracowanie i wdrożenie programów szkoleniowych dla podmiotów świadczących pomoc, obejmujących zasady wrażliwego i pełnego szacunku traktowania ofiar przestępstw z nienawiści oraz znajomość specyficznych cech i potrzeb społeczności chrześcijańskich.
Poziom indywidualny	• Aktywne uczestnictwo w szkoleniach dotyczących wrażliwego i pełnego szacunku traktowania ofiar przestępstw z nienawiści oraz specyfiki i potrzeb społeczności chrześcijańskich. • Zapewnienie spersonalizowanego wsparcia w oparciu o indywidualną ocenę potrzeb każdej ofiary. • Monitorowanie sytuacji ofiar przestępstw z nienawiści w celu upewnienia się, że niezbędne wsparcie zostało faktycznie udzielone. • Informowanie ofiar przestępstw z nienawiści o postępach w prowadzonych sprawach. • Podejmowanie współpracy z mediami w celu promowania rzetelnego i wrażliwego relacjonowania przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan. • Dbanie o to, aby używany język i zachowanie wobec wszystkich wspólnot były zgodne ze standardami opartymi na prawach człowieka oraz by nie utrwały one ani nie wzmacniały uprzedzeń przeciwko chrześcijanom. • Traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści w sposób wrażliwy i pełen szacunku, tak aby zapobiegać ich wtórnej wiktymizacji.

SEKTOR EDUKACJI (W TYM DECYDENCI POLITYCZNI)

Poziom instytucjonalny	• Opracowywanie polityk i strategii edukacyjnych (w sektorze publicznym i prywatnym) ukierunkowanych na przeciwdziałanie źródłowym przyczynom nietolerancji i dyskryminacji.• Współpraca ze społeczeństwem obywatelskim przy tworzeniu inicjatyw edukacyjnych wzmacniających kompetencje w zakresie korzystania z mediów społecznościowych i krytycznej oceny treści.• Opracowywanie polityk oraz mechanizmów zgłaszania i reagowania na incydenty w instytucjach edukacyjnych motywowane nienawiścią wobec chrześcijan.• Inicjowanie działań edukacyjnych na rzecz promowania tolerancji w instytucjach otwartych dla ogółu społeczeństwa, takich jak muzea, biblioteki lub ośrodki dziedzictwa kulturowego.
Poziom indywidualny	• Sprawienie, by programy nauczania i materiały dydaktyczne były inkluzywne, wolne od uprzedzeń i oparte na poszanowaniu godności ludzkiej.• Promowanie kompetencji religijnych poprzez przekazywanie rzetelnych, bezstronnych i precyzyjnych informacji na temat różnych religii i przekonań.• Podejmowanie rozmów na temat szkodliwych skutków nękania i przemocy w internecie.• Monitorowanie, czy uczniowie wyznania chrześcijańskiego doświadczają nękania, gróźb lub przemocy w drodze do szkoły i ze szkoły oraz na terenie szkoły.• Dbanie o to, aby używany język i zachowanie wobec wszystkich wspólnot były zgodne ze standardami opartymi na prawach człowieka oraz by nie utrwały one ani nie wzmacniały uprzedzeń przeciwko chrześcijanom.• Traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści w sposób wrażliwy i pełen szacunku, tak by zapobiegać ich wtórnej wiktymizacji.

WSPÓLNOTY RELIGIJNE LUB ŚWIATOPOGŁĄDOWE ORAZ ICH PRZYWÓDCY

- Monitorowanie incydentów motywowanych nienawiścią wobec chrześcijan oraz zachęcanie członków wspólnoty do zgłaszania incydentów i przestępstw.
- Proaktywne, systematyczne uczestnictwo w mechanizmach koordynacji ustanowionych przez władze publiczne w celu omawiania problemów związanych z przestępstwami z nienawiści wobec chrześcijan oraz wymiany danych.
- Przekazywanie do mediów oraz do właściwych międzynarodowych sieci i organizacji raportów dotyczących incydentów z nienawiści.
- Organizowanie warsztatów i wizyt mających na celu zapoznanie funkcjonariuszy policji ze wspólnotą.
- Podejmowanie działań rzeczniczych na rzecz tego, aby władze publiczne monitorowały realizację oraz wdrażały zobowiązania OBWE i międzynarodowe zobowiązania w zakresie przeciwdziałania nietolerancji wobec chrześcijan.
- Korzystanie ze wsparcia oferowanego przez organy ścigania przy opracowywaniu środków bezpieczeństwa, w tym ocen ryzyka, procedur awaryjnych, planów bezpieczeństwa i systemów zarządzania kryzysowego, a także przy promowaniu zgłaszania przestępstw z nienawiści w obrębie wspólnoty.
- We współpracy z mediami, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego oraz organami administracji publicznej realizowanie kampanii podnoszących świadomość potrzeby przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan.
- Organizowanie oraz aktywne uczestnictwo w dialogu oraz w partnerstwach międzywyznaniowych i międzyreligijnych.
- Tworzenie szerokich, inkluzywnych koalicji z innymi wspólnotami religijnymi lub światopoglądowymi oraz organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w celu przeciwdziałania nienawiści motywowanej religią lub przekonaniami oraz szerszym problemom nietolerancji i dyskryminacji.
- Prędkie i jednoznaczne potępienie przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan; publiczne wyrażanie solidarności ze wspólnotami chrześcijańskimi dotkniętymi przestępstwami.

- Aktywny udział w dialogu międzywyznaniowym i międzyreligijnym oraz w powiązanych inicjatywach.
- Udział w inicjatywach szkoleniowych służących wzmocnieniu zdolności w zakresie gromadzenia danych o przestępstwach z nienawiści oraz reagowania na zagrożenia bezpieczeństwa.
- Dbanie o to, aby używany język i zachowanie wobec wszystkich wspólnot były zgodne ze standardami opartymi na prawach człowieka oraz by nie utrwały one ani nie wzmocniały uprzedzeń przeciwko chrześcijanom.
- Traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści w sposób wrażliwy i pełen szacunku, tak aby zapobiegać ich wtórnej wiktymizacji.

**SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE (W TYM ORGANIZACJE
CHRZEŚCIJAŃSKIE I INNE ORGANIZACJE WYZNANIOWE, A TAKŻE
PODMIOTY DZIAŁAJĄCE NA RZECZ PRAW CZŁOWIEKA, RÓWNOŚCI,
TOLERANCJI ORAZ NIEDYSKRYMINACJI**

Poziom instytucjonalny

- Monitorowanie incydentów motywowanych nienawiścią wobec chrześcijan oraz przekazywanie raportów władzom publicznym, mediom oraz międzynarodowym sieciom i organizacjom.
- Współpraca z rządem przy opracowywaniu inicjatyw edukacyjnych służących wzmocnieniu kompetencji w zakresie korzystania z mediów społecznościowych.
- Aktywne i systematyczne angażowanie się w mechanizmy koordynacyjne ustanowione przez władze publiczne w celu omawiania problemów związanych z przestępstwami z nienawiści wobec chrześcijan oraz wymiany danych.
- Promowanie, wspieranie i ułatwianie dialogu oraz partnerstw międzyreligijnych i międzywyznaniowych.
- Tworzenie szerokich, inkluzywnych koalicji z innymi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego oraz ze wspólnotami religijnymi lub światopoglądowymi w celu przeciwdziałania nienawiści motywowanej religią lub przekonaniami oraz szerszym zjawiskom nietolerancji i dyskryminacji.
- Rzecznictwo popierające podejmowanie przez rząd działań następczych oraz wdrażanie zobowiązań OBWE i międzynarodowych zobowiązań państwa w zakresie przeciwdziałania nietolerancji wobec chrześcijan.
- We współpracy z mediami, wspólnotami religijnymi lub światopoglądowymi oraz władzami publicznymi – realizacja kampanii podnoszących świadomość społeczną na temat konieczności przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan.
- We współpracy ze wspólnotami chrześcijańskimi – organizowanie szkoleń wewnątrz własnej organizacji dotyczących przeciwdziałania nietolerancji wobec chrześcijan.
- Niezwłoczne i jednoznaczne potępienie przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz publiczne wyrażanie solidarności z dotkniętymi nimi wspólnotami chrześcijańskimi.

- Aktywne uczestnictwo w inicjatywach szkoleniowych dotyczących przeciwdziałania nietolerancji wobec chrześcijan i gromadzenia danych na temat przestępstw z nienawiści.
- Dbanie o to, aby używany język i zachowanie wobec wszystkich wspólnot były zgodne ze standardami opartymi na prawach człowieka oraz by nie utrwały one ani nie wzmacniały uprzedzeń przeciwko chrześcijanom.
- Traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści w sposób wrażliwy i pełen szacunku, tak aby zapobiegać ich wtórnej wiktyimizacji.

MEDIA, W TYM MEDIA SPOŁECZNOŚCIOWE

- We współpracy ze wspólnotami religijnymi lub światopoglądowymi, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego oraz władzami publicznymi – realizowanie kampanii podnoszących świadomość społeczną na temat konieczności przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści wobec chrześcijan.
- Współpraca ze wspólnotami religijnymi lub światopoglądowymi oraz organizacjami społeczeństwa obywatelskiego w celu przyjmowania zgłoszeń i sygnałów dotyczących przejawów nietolerancji wobec chrześcijan.
- Zapewnienie widoczności publicznym oświadczeniom i działaniom potępiającym incydenty i przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan.
- Opracowanie dobrowolnych wytycznych, standardów lub kodeksów etyki dotyczących rzetelnego, bezstronnego i precyzyjnego relacjonowania zagadnień związanych z religią lub przekonaniami, w tym przedstawiania chrześcijaństwa i wspólnot chrześcijańskich, oraz wdrażanie szkoleń dla dziennikarzy w tym zakresie.
- Wdrażanie środków mających na celu przeciwdziałanie rozpowszechnianiu się nietolerancji i dyskryminacji w przestrzeni internetowej, które mogłyby prowadzić do aktów przemocy i przestępstw z nienawiści wobec wspólnot religijnych lub światopoglądowych, w tym wspólnot chrześcijańskich.

- Przekazywanie bezstronnych i rzetelnych informacji oraz innych treści na temat różnych religii i przekonań, z jednoczesną dbałością o to, by przekaz medialny opierał się na wiarygodnych źródłach i uwzględniał różnorodne perspektywy.
- Aktywne uczestnictwo w szkoleniach i działaniach wzmacniających kompetencje w zakresie stosowania wytycznych, standardów lub kodeksów etyki dotyczących rzetelnego i bezstronnego relacjonowania kwestii związanych z religią lub przekonaniami, w tym chrześcijaństwa i wspólnot chrześcijańskich.
- Weryfikowanie informacji publikowanych w mediach społecznościowych oraz zamieszczanie odnośników do wiarygodnych źródeł informacyjnych.
- Dbanie o to, aby używany język i zachowanie wobec wszystkich wspólnot były zgodne ze standardami opartymi na prawach człowieka oraz by nie utrwały one ani nie wzmacniały uprzedzeń przeciwko chrześcijanom.
- Traktowanie ofiar przestępstw z nienawiści w sposób wrażliwy i pełen szacunku, tak aby zapobiegać ich wtórnej wiktyimizacji.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK 1:

Studia przypadków

Poniższe studia przypadków są hipotetyczne, chociaż zainspirowane rzeczywistymi zdarzeniami zgłoszonymi do ODIHR. Opracowano je jako materiał szkoleniowy służący identyfikowaniu i analizie wskaźników uprzedzeń²²⁴. Należy podkreślić, że w poszczególnych państwach regionu OBWE charakter przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan oraz doświadczenia wiktymizacji znacząco się różnią. W związku z tym niniejszy, niewyczerpujący zestaw studiów przypadków może być na potrzeby szkoleń dostosowywany do specyfiki danego kontekstu krajowego.

Podczas omawiania studiów przypadków z funkcjonariuszami organów ścigania lub z innymi interesariuszami należy zastanowić się nad następującymi kwestiami:

- Jakie pytania należałoby zadać w toku badania danego incydentu?
- Jakie czynności sprawdzające należałoby podjąć?
- Jakie wskaźniki uprzedzeń można zidentyfikować w tym incydencie?

224 Więcej informacji na temat wskaźników uprzedzeń w przestępstwach z nienawiści wobec chrześcijan zawarto w części pierwszej niniejszego przewodnika pt. Przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan w regionie OBWE: główne cechy.

STUDIUM PRZYPADKU 1: ZABÓJSTWO

Mężczyzna, który przeszedł z islamu na chrześcijaństwo, a następnie ubiegał się o azyl, został zaszytyetowany przez muzułmanina przebywającego w tym samym ośrodku dla osób ubiegających się o azyl. Powodem napaści była postrzegana przez sprawcę apostazja religijna ofiary. Wcześniej sprawca wielokrotnie groził ofierze. Mówił m.in.: „Odeślę twoje zwłoki z powrotem do kraju”. Pewnej nocy sprawca kilkakrotnie ugodził śpiącego nożem w klatkę piersiową, krzycząc przy tym: „Allahu Akbar” („Bóg jest wielki”). Na policji zeznał, że uważał ofiarę za apostatę, a tym samym za „kogoś, kto zasługuje na śmierć”.

Kluczowe wskaźniki uprzedzeń

Różnice etniczne, religijne lub kulturowe między sprawcą a ofiarą

- Ofiara była osobą, która przeszła z islamu na chrześcijaństwo, a apostazja może w określonych kontekstach stanowić silny motyw przestępstwa z nienawiści.

Komentarze, wypowiedzi pisemne, gesty lub graffiti

- Wypowiedź: „Odeślę twoje zwłoki z powrotem do kraju” wskazuje na wrogość związaną zarówno z konwersją religijną, jak i ze statusem migracyjnym, co stanowi istotny wskaźnik, że atak był motywowany kombinacją uprzedzeń ze względu na religię lub przekonania oraz rasizm i ksenofobię.
- Sformułowanie „Allahu Akbar” samo w sobie nie stanowi z natury wskaźnika nienawiści, ale w tym kontekście towarzyszy aktowi przemocy, co sugeruje jego użycie jako elementu ideologicznego uzasadnienia ataku.

Schemat lub powtarzalność wcześniejszych przestępstw lub incydentów

- Powtarzający się charakter gróźb ze strony sprawcy wskazuje na premedytację oraz motywację leżącą u podstawy działania. Tego rodzaju groźby powinny zostać odpowiednio udokumentowane w aktach sprawy.

STUDIUM PRZYPADKU 2: NAPAŚĆ FIZYCZNA

Mężczyzna będący świadkiem Jehowy oraz dwie kobiety należące do wspólnoty świadków Jehowy prowadzili działalność religijną w przestrzeni publicznej, polegającą na rozdawaniu literatury religijnej oraz na rozmowach z przechodniami. Grupa nawiązała rozmowę z pewnym mężczyzną, który stał się agresywny i zaczął krzyczeć: „Wynoście się ze swoim kultem gdzie indziej!” Chwilę później mężczyzna ten powrócił wraz z trzema innymi osobami, które zaczęły rzucać w grupę butelkami, puszkami i kamieniami. Jeden ze sprawców uderzył wspomnianego świadka Jehowy metalową pałąk, łamiąc mu rękę. Jedną z kobiet uderzono w głowę, w wyniku czego kobieta doznała wstrząśnienia mózgu. W trakcie ataku sprawcy wykrzykiwali obelgi motywowane religijnie oraz niszczyli literaturę religijną.

Kluczowe wskaźniki uprzedzeń

Komentarze, wypowiedzi pisemne, gesty lub graffiti

- Wypowiedź „Wynoście się ze swoim kultem gdzie indziej!” wskazuje na wrogość wobec przekonań i praktyk religijnych świadków Jehowy. Język motywowany nienawiścią stanowi jednoznaczny wskaźnik uprzedzeń.
- Zniszczenie literatury religijnej nadaje zdarzeniu wymiar symboliczny. Niszczenie przedmiotów związanych z przekonaniami religijnymi jest często formą wyrażania wrogości wobec danej wspólnoty religijnej lub światopoglądowej.

Miejsce i czas zdarzenia

- Ofiary zostały zaatakowane podczas prowadzenia działalności religijnej. Celem ataku było przerwanie lub uniemożliwienie korzystania z wolności religijnej, co stanowi istotny wskaźnik przestępstwa z nienawiści.

Charakter przemocy

- Powrót sprawców w większej liczbie oraz użycie broni sugerują wcześniejsze przygotowanie oraz zamiar zastraszenia i stłumienia ekspresji religijnej.

STUDIUM PRZYPADKU 3: NAPISY, GRAFFITI

Pewien mały chrześcijański ośrodek wspólnotowy znany ze swojego inkluzywnego podejścia do osób LGBTI dzień po opublikowaniu w swoich mediach społecznościowych informacji o wydarzeniu skierowanym do chrześcijan LGBTI padł ofiarą wandalizmu – na zewnętrznych ścianach budynku namalowano duże napisy o treści „God Hates Fakes” („Bóg nienawidzi fałszywych”) oraz „No Place for Sinners” („Nie ma miejsca dla grzeszników”) i inne hasła anty-LGBTI (np. „degeneraci”), a także symbole kojarzone ze skrajnie prawicowym ekstremizmem (m.in. swastyki).

Kluczowe wskaźniki uprzedzeń

Komentarze, wypowiedzi pisemne, gesty lub graffiti

- Graffiti zawierało takie napisy jak „God Hates Fakes” („Bóg nienawidzi fałszywych”) oraz „No Place for Sinners” („Nie ma miejsca dla grzeszników”), które są często powiązane z motywowaną religijnie mową nienawiści wobec osób LGBTI i służą sugerowaniu, że osoby te nie są „prawdziwymi chrześcijanami”.
- Swastyki mogą stanowić odniesienie do prześladowań i zabójstw osób LGBTI w nazistowskich obozach zagłady podczas II wojny światowej.

Zorganizowane grupy szerzące nienawiść

- Obecność swastyk oraz symboli skrajnie prawicowych wskazuje, że atak mógł mieć podłoże ideologiczne. Działania skrajnie prawicowych grup ekstremistycznych często wymierzone są zarówno we wspólnoty religijne lub światopoglądowe, jak i w osoby LGBTI.

Miejsce i czas zdarzenia

- Celem ataku był chrześcijański ośrodek wspólnotowy, co wskazuje, że sprawcy wybrali tę instytucję ze względu na jej afiliację religijne.
- Atak miał miejsce po opublikowaniu przez ośrodek informacji o wydarzeniu dla chrześcijan LGBTI, co sugeruje, że inkluzywna postawa ośrodka wobec osób LGBTI stanowiła bezpośredni powód ataku.

STUDIUM PRZYPADKU 4: GROźBY

Mąż pewnej kobiety, która była świadkiem Jehowy, zastraszał ją groźbami użycia przemocy fizycznej oraz wielokrotnie próbował zmusić ją do przejścia na islam, a następnie skonfiskował jej Biblię. Powodem agresji był fakt, że kobieta prowadziła z ich wspólnymi dziećmi studium biblijne. Ofiara nie była chętna, by zgłaszać te zdarzenia organom ścigania, gdyż obawiała się stygmatyzacji oraz dalszych represji ze strony rodziny.

Kluczowe wskaźniki uprzedzeń

Miejsce i czas zdarzenia

- Do zdarzenia doszło po tym, jak sprawca odkrył, że ofiara prowadziła z dziećmi studium biblijne.

Schemat lub powtarzalność wcześniejszych przestępstw lub incydentów

- Powtarzające się próby przymuszania ofiary do zmiany wyznania na islam stanowią wskaźnik uprzedzeń, podobnie jak stosowanie przemocy lub zastraszania w celu osiągnięcia tego celu.

Charakter przemocy

- Kontekst przemocy domowej ma istotne znaczenie, w szczególności ze względu na wykorzystanie kontroli religijnej w ramach przemocy ze względu na płeć.
- Konfiskata Biblii stanowi formę kontroli religijnej, której celem jest uniemożliwienie ofierze praktykowania swojej religii.

STUDIUM PRZYPADKU 5: ZNISZCZENIE MIENIA

Ksiądz cerkwi prawosławnej przybył w niedzielny poranek do swej świątyni i stwierdził rozległe zniszczenia budynku świątyni oraz przyległego cmentarza. Trzy duże witraże przedstawiające ważne ikony religijne rozbito kamieniami, a duży krzyż znajdujący się na ołtarzu został zerwany i zniszczony. Na głównych drzwiach wejściowych były głębokie rysy, a zamek wyłamano. W pobliżu wejścia znaleziono też butelkę z łatwopalną cieczą.

Na cmentarzu osiem nagrobków zostało przewróconych lub rozbitych, a na innych starto nazwiska pochowanych tam osób. Uszkodzono też figury przedstawiające symbole religijne.

Kluczowe wskaźniki uprzedzeń

Komentarze, wypowiedzi pisemne, gesty lub graffiti

- Celowe zniszczenie witraży przedstawiających ikony religijne, a także krzyża na ołtarzu i figur o charakterze religijnym stanowi bezpośredni atak na tożsamość religijną danej wspólnoty.

Miejsce i czas zdarzenia

- Atak był wymierzony w cerkiew prawosławną – miejsce kultu – oraz w przyległy do niej cmentarz. Obiekty religijne są często wybierane jako cele ataków, by przekazać wrogi komunikat całej społeczności.
- Zdarzenie miało miejsce w nocy lub we wczesnych godzinach porannych, przed niedzielnym nabożeństwem, kiedy nikogo w świątyni nie było. Ataki na miejsca kultu poza godzinami ich użytkowania często wskazują na zaplanowane działanie, z góry powziętym zamiarem.

Charakter przemocy

- Obecność butelki z łatwopalną cieczą sugeruje możliwość uprzednio zaplanowanego podpalenia, co stanowi częstą metodę ataków wymierzanych w miejsca kultu.

Kluczowe wnioski:

- **Identyfikacja wskaźników uprzedzeń:** rozpoznanie motywacji uprzedzeniowych oraz sygnałów wskazujących na przestępstwo z nienawiści.
- **Umiejętności dochodzeniowe:** zadawanie właściwych pytań i gromadzenie odpowiednich dowodów.
- **Ramy prawne:** stosowanie definicji przestępstw z nienawiści obowiązujących na poziomie krajowym oraz w ramach OBWE.
- **Podejście skoncentrowane na ofierze:** udzielanie wsparcia ofierze, stosowanie podejścia uwzględniającego traumę oraz uspokojenie dotkniętej zdarzeniem społeczności.
- **Ocena ryzyka:** wczesne wykrywanie sygnałów eskalacji motywowanej nienawiścią i podejmowanie działań zapobiegawczych.
- **Wrażliwość kulturowa i kompetencje religijne:** podchodzenie do różnic religijnych i kulturowych z szacunkiem i zrozumieniem.

ZAŁĄCZNIK 2: Chrześcijaństwo – krótkie wprowadzenie dla organów ścigania

Niniejszy załącznik stanowi materiał pomocniczy, z którego funkcjonariusze organów ścigania oraz inni interesariusze mogą korzystać w celu lepszego zrozumienia głównych wyznań chrześcijańskich, ich nauczania, praktyk i tradycji. Został on opracowany na podstawie publikacji przygotowanej w ramach projektu „Safer and Stronger Communities in Europe” (SASCE) pt. „A Practical Guide to Law Enforcement for Safer and Stronger Communities in Europe” (Praktyczny przewodnik dla organów ścigania na rzecz bezpieczniejszych i silniejszych społeczności w Europie)²²⁵, a także informacji przekazanych przez ekspertów, środowiska akademickie oraz przedstawicieli wspólnot chrześcijańskich w trakcie konsultacji prowadzonych na etapie przygotowywania niniejszego przewodnika.

Należy podkreślić, że praktyki przedstawione w niniejszej części zostały opisane w sposób ogólny i że opis ten nie jest w stanie w pełni oddać bogactwa oraz różnorodności zwyczajów i tradycji występujących w obrębie wspólnot chrześcijańskich w regionie OBWE. W związku z tym zachęcamy funkcjonariuszy organów ścigania oraz innych interesariuszy do bezpośredniego kontaktu i współpracy z lokalnymi wspólnotami chrześcijańskimi w celu pogłębienia wiedzy na temat ich historii, kontekstu, nauczania oraz specyficznych praktyk i tradycji. Takie podejście sprzyja budowaniu lepszych relacji z tymi wspólnotami oraz podnosi skuteczność reagowania na przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan i na zagrożenie bezpieczeństwa.

CZYM JEST CHRZEŚCIJAŃSTWO?

Chrześcijaństwo jest monoteistyczną religią abrahamową liczącą około 2 000 lat. Określenie „chrześcijanin” odnosi się do wyznawców Chrystusa. Chrześcijaństwo oparte jest na nauczaniu, życiu i osobie Jezusa Chrystusa (Jezusa z Nazaretu)²²⁶, uznawanego przez chrześcijan za Mesjasza, Syna Bożego i Zbawiciela świata²²⁷. Większość chrześcijan wierzy w Boga w Trójcy Jedynej (Trójcę Świętą): Ojca, Syna i Ducha Świętego. Najważniejszym

225 „Praktyczny przewodnik dla organów ścigania na rzecz bezpieczniejszych i silniejszych społeczności w Europie” („A Practical Guide to Law Enforcement for Safer and Stronger Communities in Europe, Safer and Stronger Communities in Europe, SASCE), s. 22–39. Projekt SASCE jest inicjatywą finansowaną przez Komisję Europejską, której celem jest zwiększanie bezpieczeństwa w miejscach kultu religijnego i w ich bezpośrednim otoczeniu, a także wzmacnianie bezpieczeństwa w społecznościach chrześcijańskich, buddyjskich, muzułmańskich i żydowskich oraz relacji między nimi.

226 Jezus Chrystus urodził się w Betlejem w Judei, znajdującej się wówczas pod panowaniem rzymskim, około 6–4 r. p.n.e., a zmarł w Jerozolimie, w Judei należącej do Imperium Rzymskiego, około 30 lub 33 r. n.e.

227 Tytuł ten odnosi się do statusu Jezusa jako Boskiego Syna Boga Ojca.

symbolem chrześcijaństwa jest krzyż, a normatywnym tekstem religijnym dla wszystkich chrześcijan jest Biblia (Pismo Święte).

Chrześcijanie stanowią ponad jedną trzecią ludności świata (około 2,4 miliarda osób). Poniżej przedstawiono krótki, niewyczerpujący opis głównych wyznań chrześcijańskich:

- **Kościół prawosławny (wschodni)**

Kościół prawosławny stanowi wspólnotę autokefalicznych (samodzielnych), zdecentralizowanych Kościołów siostrzanych, zorganizowanych w patriarchaty i zjednoczonych wspólną wiarą, życiem sakramentalnym, strukturą oraz dyscypliną kanoniczną. Jego teologia opiera się na Biblii oraz starożytnej Tradycji, obejmującej m.in. dogmaty, liturgię, sakramenty, kult ikon, post, cześć oddawaną świętym oraz kalendarz liturgiczny.

- **Kościół rzymskokatolicki**

Kościół rzymskokatolicki jest największym Kościołem chrześcijańskim na świecie. Jego nauczanie opiera się na Biblii oraz Tradycji, a struktura duchowieństwa ma charakter scentralizowany i hierarchiczny. Głową Kościoła jest papież, będący biskupem Rzymu oraz suwerenem Państwa Watykańskiego. Katolicyzm rzymski przywiązuje dużą wagę do tradycji, rytuału i autorytetu papieża, a także do Mszy Świętej, sakramentów, spowiedzi, nauki o czyśćcu i odpustach oraz do kultu Maryi, świętych i różańca.

- **Protestantyzm**

Protestantyzm jest szerokim ruchem o różnych odłamach i zróżnicowanej strukturze, który podkreśla nadrzędną rolę Biblii jako jedyne autorytatywnego źródła wiary i nauki o zbawieniu. Protestantyzm dzieli się na wiele denominacji, m.in. na luteranizm, kalwinizm, anabaptyzm, baptyzm, metodyzm, ewangelikalizm i pentekostalizm, co przekłada się na zróżnicowanie nurtów teologicznych. Co do zasady w protestantyzmie jest mniejsza liczba rytuałów religijnych niż w tradycji prawosławnej i katolickiej. Od połowy XX wieku w większości wyznań protestanckich do posługu duchownej dopuszcza się kobiety.

- **Anglikanizm**

Anglikanizm wywodzi się z praktyk, liturgii i tożsamości Kościoła anglikańskiego oraz globalnej Wspólnoty Anglikańskiej. W niektórych krajach jego wyznawcy są również określane jako episkopalianie. Podstawą wiary są Biblia, Trzydzieści dziewięć artykułów religii²²⁸ oraz Księgi homilii²²⁹. Do kluczowych cech anglikanizmu należy

228 „Trzydzieści dziewięć artykułów religii” („Thirty-nine Articles of Religion”) to zbiór doktrynalnych zasad i praktyk religijnych anglikanizmu.

229 „Księgi homilii” („The Books of Homilies”) to dwa zbiory kazań zawierające wykład reformowanych doktryn Kościoła anglikańskiego.

episkopalna struktura hierarchiczna z autonomią regionalną oraz przywiązanie do tradycji i sukcesji apostołowej²³⁰.

- **Świadkowie Jehowy**

Świadkowie Jehowy to scentralizowany, nietrynitarny, restauracjonistyczny ruch chrześcijański²³¹, który wywodzi się z ruchu Badaczy Pisma Świętego. Dwoma najważniejszymi tekstami religijnymi są Biblia oraz Przekład Nowego Świata Pisma Świętego (NWT). Jedną z kluczowych cech charakterystycznych dla tego ruchu jest ewangelizacja, która jest rozumiana przede wszystkim jako dystrybucja literatury religijnej. Świadkowie Jehowy przestrzegają doktryn biblijnych, odrzucają naukę o nieśmiertelności duszy oraz istnienie piekła, a także sprzeciwiają się – ze względów religijnych – służbie wojskowej, salutowaniu symbolom państwowym oraz transfuzjom krwi. Nie obchodzą niektórych powszechnych świąt chrześcijańskich, takich jak Boże Narodzenie i Wielkanoc.

- **Mormonizm**

Mormoni to wyznawcy wierzeń religijnych i tradycji Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich. Posiadają teokratyczną strukturę hierarchiczną z przywództwem prezydenckim. Wyznają chrześcijańskie rozumienie Boga i Jezusa Chrystusa, jednak odrzucają doktrynę Trójcy Świętej. Dwa najważniejsze źródła doktrynalne mormonizmu to Biblia oraz Księga Mormona. Do głównych doktryn mormonizmu należą m.in. chrzest, postęp duchowy, święte obrzędy (w tym chrzest za zmarłych i małżeństwo wieczne), dziesięcina²³², działalność charytatywna oraz pomoc społeczna i humanitarna, przestrzeganie zasad Słowa Mądrości²³³, a także przestrzeganie postu i zachowywanie szabatu²³⁴.

- **Kościół Adwentystów Dnia Siódmego**

Kościół Adwentystów Dnia Siódmego jest wyznaniem protestanckim o hierarchicznej, reprezentacyjnej strukturze. Jego doktryny to wiara w Trójcę Świętą, uznawanie Biblii za podstawową księgę świętą, nauka o sądzie ślepczym oraz przestrzeganie soboty jako dnia szabatu. Kościół kładzie szczególny nacisk na zdrowy styl życia i stosuje reguły żywieniowe zaczerpnięte z judaizmu.

230 Sukcesja apostołowa odnosi się do kościelnego przekazywania władzy i autorytetu duchowego od apostołów do kolejnych pokoleń przywódców kościelnych.

231 Restauracjonizm odnosi się do nurtu w chrześcijaństwie, którego celem jest przywrócenie wierzeń, praktyk i struktur religijnych opisanych w Nowym Testamencie.

232 Dziesięcina to jedna dziesiąta rocznych dochodów danej osoby przekazywana jako składka na rzecz organizacji religijnej lub miejsca kultu.

233 Słowo Mądrości odnosi się do zestawu wytycznych dotyczących zdrowia w mormonizmie, zawartych w pismach świętych tej wspólnoty. Określa ono zasady dotyczące odżywiania się i stylu życia, w tym to, czego należy unikać, co stosować z umiarem oraz co zaleca się przyjmować.

234 Zgodnie z nauczaniem mormonizmu sabat obchodzony jest w każdą niedzielę jako dzień odpoczynku, posługi i kultu religijnego.

Zalecenia

- W przypadku ataku, aktu wandalizmu lub podobnego zdarzenia – rozmowa ze wspólnotą oraz uwzględnianie jej postrzegania wskaźników uprzedzeń.
- Z uwagi na fakt, że każda denominacja chrześcijańska stanowi część szerszej struktury wspólnot i instytucji religijnych, zagrożenie skierowane przeciwko jednej z nich nie musi mieć charakteru odosobnionego. W celu zapewnienia kompleksowej reakcji na atak zaleca się konsultowanie się z przedstawicielami wspólnoty w celu uzyskania pogłębionych informacji i rzetelnej oceny sytuacji.

MIEJSCA KULTU

W zależności od wyznania chrześcijańskie miejsce kultu może być określane jako „kościół”, „katedra”, „bazylika”, „kaplica”, „świątynia”, „Dom Pana” lub „Sala Królestwa”. Zasadniczo struktura tradycyjnego kościoła obejmuje: przestrzeń zgromadzeń; główną przestrzeń przeznaczoną dla wiernych (nawę, naos); sanktuarium (ołtarz, prezbiterium), gdzie sprawowane są sakramenty; boczne absydy, w których mogą znajdować się ołtarze pomocnicze lub przestrzenie przeznaczone dla chóru liturgicznego. Mogą również występować balkony (organowe lub chóralne), ambona lub ambo (podwieszana lub podwyższona konstrukcja przeznaczona do wygłaszania kazań), krypta (podziemna przestrzeń pod prezbiterium, pełniąca różne funkcje) oraz deambulatorium (ciąg komunikacyjny lub nawa otaczająca ołtarz). W niektórych tradycjach protestanckich struktura budynku kościelnego może być mniej sformalizowana, jednak niemal zawsze obejmuje salę nabożeństw w wyodrębnionym miejscu przeznaczonym do głoszenia kazań.

PRZESTRZENIE SAKRALNE

W niektórych tradycjach chrześcijańskich miejsce kultu staje się po konsekracji przestrzenią sakralną. Przykładowo dostęp do świątyń Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (mormonów) może być dla osób nienależących do tej wspólnoty ograniczony. W niektórych tradycjach chrześcijańskich również cmentarze są konsekrowane i uznawane za miejsca święte.

Prezbiterium (ołtarz) stanowi najświętszą przestrzeń w chrześcijańskim miejscu kultu, a w niektórych denominacjach dostęp do niego przysługuje wyłącznie duchownym. Ołtarz zazwyczaj jest łatwo zidentyfikować, ponieważ bywa podwyższony lub oddzielony niską balustradą (balaski ołtarzowe), przegrodą lektorium, ikonostasem (templonem) lub ścianą ikon.

W centrum prezbiterium znajduje się stół ołtarzowy (określany – w zależności od denominacji – jako „stół ołtarzowy”, „stół komunijny” lub „stół Pański”).

Przestrzenie sakralne mogą również znajdować się poza budynkami kościelnymi, n.in. w miejscach pielgrzymkowych oraz przy ołtarzach lub kapliczkach zlokalizowanych w domach prywatnych lub w przestrzeni publicznej.

PRZEDMIOTY SAKRALNE

W chrześcijańskich miejscach kultu często znajdują się przedmioty sakralne takie jak krucyfiksy, ikony, figury, kielichy, relikwie, księgi modlitewne czy retabula. Przedmioty te mogą być wykonane z różnych materiałów, np. z metali szlachetnych, kamienia lub drewna; mogą być zdobione kamieniami szlachetnymi i posiadać wartość zabytkową.

Przedmioty sakralne mogą być umieszczone w dowolnej części miejsca kultu, ale często znajdują się w centralnym punkcie przestrzeni uznawanej za najbardziej świętą. W tradycji katolickiej i prawosławnej na stole ołtarzowym często znajduje się tabernakulum – zamykana skrzynia, w której przechowywana jest konsekrowana Eucharystia²³⁵ lub hostie²³⁶. Tabernakulum zazwyczaj wykonane jest z metali szlachetnych, kamienia lub drewna.

W kościołach katolickim i prawosławnym na ołtarzu znajduje się również Ewangelia (oprawiona w bogato zdobione okładki, często wykonane ze złota i srebra) oraz specjalna tkanina liturgiczna (antimension), w którą wszyte są drobne fragmenty relikwii świętych.

Zalecenia

- O ile nie mamy do czynienia z sytuacją wyjątkową, przed wejściem do miejsca kultu lub przed dotknięciem przedmiotów sakralnych należy uzyskać zgodę.
- Ze wszystkimi przedmiotami znajdującymi się w przestrzeniach sakralnych chrześcijańskiego miejsca kultu należy obchodzić się z najwyższym szacunkiem.
- W przypadku incydentu dotyczącego chrześcijańskiego miejsca kultu należy porozmawiać ze wspólnotą w celu oceny wpływu tego zdarzenia na przestrzeń i przedmioty sakralne jako potencjalne wskaźniki uprzedzeń.

235 Eucharystia jest jednym z centralnych obrzędów w niektórych wyznaniach chrześcijańskich, zwłaszcza w prawosławiu, katolicyzmie oraz w części tradycji protestanckich. Polega ona na spożywaniu konsekrowanego chleba (hostii) i wina, rozumianych jako Ciało i Krew Jezusa Chrystusa.

236 Hostia to konsekrowany chleb używany podczas Eucharystii.

GŁÓWNE WYDARZENIA RELIGIJNE, ŚWIĘTA I UROCZYSTOŚCI

Święta i uroczystości chrześcijańskie

Kalendarz chrześcijański zawiera wiele specjalnych dat, które są wspólne dla większości wyznań chrześcijańskich. Poniższa, niewyczerpująca lista przedstawia niektóre z najważniejszych świąt i uroczystości chrześcijańskich:

- **Niedziela.** Dla chrześcijan jest to pierwszy dzień tygodnia, upamiętniający zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. Dla większości denominacji chrześcijańskich niedziela jest dniem odpoczynku poświęconym nabożeństwu religijnemu („Msza/ Eucharystia”, „Boska Liturgia”, „nabożeństwo”).
- **Boże Narodzenie.** Jest to święto narodzin Jezusa Chrystusa. Przygotowanie do Bożego Narodzenia w Kościele katolickim, anglikańskim i w większości Kościołów protestanckich odbywa się w okresie Adwentu (cztery tygodnie poprzedzające święta), natomiast w tradycji prawosławnej poprzez 40-dniowy post. Boże Narodzenie obchodzone jest w różnych terminach: w tradycji zachodniej 25 grudnia, a w tradycji wschodniej 6 lub 7 stycznia.
- **Wielkanoc.** Wielkanoc to trwające kilka dni święto upamiętniające zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. Główne obchody przypadają na Niedzielę Wielkanocną, czyli na trzeci dzień po śmierci Jezusa Chrystusa (obchodzonej w Wielki Piątek). Data Wielkanocy jest ruchoma i przypada na pierwszą niedzielę po pierwszej pełni księżyca następującej po rozpoczęciu wiosny (21 marca). Różnice w dacie wynikają ze stosowania kalendarza gregoriańskiego lub juliańskiego.
- **Wniebowstąpienie Pańskie.** Czterdzieści dni po Wielkanocy (zawsze w czwartek) chrześcijanie obchodzą Wniebowstąpienie zmartwychwstałego Jezusa Chrystusa.
- **Zesłanie Ducha Świętego (Pięćdziesiątnica, Zielone Świątki).** Pięćdziesiąt dni po Wielkanocy (zawsze w niedzielę) chrześcijanie obchodzą zesłanie Ducha Świętego na uczniów Jezusa Chrystusa.
- **Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny / Zaśnięcie Bogurodzicy.** Jest to główne święto maryjne w Kościele katolickim i prawosławnym, obchodzone w sierpniu. W tradycji katolickiej upamiętnia ono wzięcie Najświętszej Maryi Panny do nieba z ciałem i duszą, natomiast w tradycji prawosławnej – Jej Zaśnięcie, czyli „zaśnięcie Matki Bożej”.

Zalecenia

- Wiele osób, które w ciągu roku nie uczestniczy regularnie w nabożeństwach, bierze w nich udział podczas najważniejszych świąt chrześcijańskich. Miejsca kultu mogą być wówczas bardzo zatłoczone, a przyległe ulice – intensywnie uczęszczane.
- Poszczególne wymagania dotyczące działań porządkowych i wymogów bezpieczeństwa mogą zależeć od konkretnych wydarzeń religijnych i od poszczególnych denominacji chrześcijańskich. Ważne jest, by prowadzić ze wspólnotą rozmowy oraz zapoznawać się z lokalnymi zwyczajami i praktykami celebracyjnymi.
- Niektóre uroczystości religijne rozpoczynają się o północy, a nie podczas dnia. Może to wymagać uwzględnienia przy planowaniu harmonogramu i/lub dodatkowych zasobów.
- Podczas wydarzeń religijnych w miejscach kultu należy zachowywać dyskrecję przy wykonywaniu zdjęć, nagrań wideo lub podczas używania urządzeń rejestrujących. Zasady etykiety różnią się w zależności od denominacji chrześcijańskiej.

Wydarzenia chrześcijańskie w przestrzeni publicznej

Oprócz nabożeństw i uroczystości odbywających się w chrześcijańskich miejscach kultu, wydarzenia chrześcijańskie organizowane są również w przestrzeni publicznej:

- **Procesje.** Procesja to uroczyste wydarzenie religijne polegające na ceremonialnym przemarszu w przestrzeni publicznej zorganizowanej grupy osób. Procesje mogą być zwyczajne lub nadzwyczajne, odbywające się w określone święta zgodnie z lokalną tradycją danej wspólnoty chrześcijańskiej lub z okazji wydarzeń szczególnych. Do najczęstszych należą procesje Wielkiego Tygodnia, procesje w okresie wielkanocnym, procesje Dni Krzyżowych (Rogationes) oraz procesje w święto Ofiarowania Pańskiego (święto Matki Bożej Gromnicznej)²³⁷.
- **Głoszenie kazań, ewangelizacja uliczna lub ewangelizowanie „od drzwi do drzwi”.** W niektórych denominacjach chrześcijańskich, takich jak Świadkowie Jehowy czy część wspólnot protestanckich, praktykuje się działalność polegającą

²³⁷ Święto Ofiarowania Pańskiego to chrześcijańskie święto obchodzone 2 lutego. Upamiętnia ono ofiarowanie Jezusa Chrystusa w świątyni jerozolimskiej oraz rytualne oczyszczenie Najświętszej Maryi Panny mające miejsce czterdzieści dni po narodzeniu Jezusa Chrystusa.

na chodzeniu od domu do domu lub na prowadzeniu działalności ewangelizacyjnej w przestrzeni publicznej – często poprzez rozpowszechnianie publikacji religijnych.

- **Pielgrzymki.** Pielgrzymki to podróże o charakterze duchowym lub religijnym, często z udziałem dużej liczby osób. Celem geograficznym pielgrzymek są święte miejsca, np. związane z Nowym Testamentem lub z późniejszymi wydarzeniami istotnymi dla poszczególnych denominacji chrześcijańskich. Częstym celem pielgrzymek i uroczystości religijnych są klasztory oraz inne obiekty i infrastruktura o znaczeniu religijnym.

Zalecenia

- W celu zapewnienia skutecznego zabezpieczenia wydarzeń chrześcijańskich w przestrzeni publicznej kluczowe jest, aby funkcjonariusze organów ścigania spotykali się z przedstawicielami wspólnot chrześcijańskich w celu określenia skali wydarzenia, omówienia potrzeb, oceny ryzyka oraz odpowiedniego rozmieszczenia zasobów umożliwiających szybką reakcję.
- Podczas procesji zarówno zaplanowana trasa, jak i przyległe ulice są zazwyczaj intensywnie użytkowane przez pieszych, co wymaga szczególnych środków organizacyjnych.
- Pielgrzymki, zwłaszcza na obszarach wiejskich, mogą wiązać się ze zwiększonymi wyzwaniem w zakresie kontroli tłumu i natężenia ruchu drogowego.
- Podczas wydarzeń chrześcijańskich w przestrzeni publicznej wzrasta ryzyko przestępstw pospolitych, takich jak kradzieże kieszonkowe, akty wandalizmu czy włamania. Zaleca się wzmocnienie służb patrolowych i ratunkowych w tych okresach.

ETYKIETA SPOŁECZNA

Ograniczenia żywieniowe

Ograniczenia żywieniowe w chrześcijaństwie różnią się w zależności od denominacji i tradycji, jednak do najczęściej spotykanych praktyk należą post i wstrzemięźliwość. Post oznacza ograniczenie spożycia pokarmów – całkowite lub częściowe – natomiast wstrzemięźliwość polega na zakazie spożywania określonych produktów, takich jak mięso, wieprzowina, ryby, nabiał, słodczyce, kawa lub herbata, alkohol oraz inne artykuły spożywcze. Niektóre denominacje chrześcijańskie powstrzymują się od spożywania mięsa w piątki lub w określone dni i okresy religijne, takie jak Środa Popielcowa.

Wielki Post jest okresem postu, wstrzemięźliwości i jałmużny. Trwa on czterdzieści dni pomiędzy Środą Popielcową a Wielkanocą i ma szczególne znaczenie w katolicyzmie rzymskim i prawosławiu wschodnim. Jego znaczenie w protestantyzmie i anglikanizmie jest mniejsze.

Zalecenia

- Zaleca się posiadanie wiedzy na temat ograniczeń żywieniowych obowiązujących w poszczególnych denominacjach chrześcijańskich oraz okazywanie im szacunku, zwłaszcza w sytuacjach, gdy ofiara przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan znajduje się pod opieką policji.

Kontakt fizyczny i kontrola osobista

Zakres akceptowalnego kontaktu fizycznego może różnić się w zależności od kultury, denominacji oraz stopnia konserwatyizmu, jednak zawsze kluczowym elementem interakcji będzie poszanowanie granic osobistych. Niektórzy chrześcijanie mogą też unikać podawania ręki lub jakiegokolwiek formy kontaktu fizycznego z osobami płci przeciwnej, chyba że są to ich rodzice, rodzeństwo lub współmałżonkowie.

Zalecenia

- W celu poszanowania granic osobistych należy dostosować formę powitania do formy, jaką inicjuje dana osoba ze wspólnoty chrześcijańskiej.
- Przesłuchania oraz kontrole osobiste prowadzone w ramach postępowania dotyczącego przestępstw z nienawiści wobec chrześcijan powinny być realizowane przez funkcjonariuszy tej samej płci, co osoba przesłuchiwana/kontrolowana. Jeżeli nie jest to możliwe, fakt ten należy wcześniej objaśnić i uzasadnić. Osobie

poddawanej kontroli należy zaproponować, że podczas czynności może być obecny przedstawiciel jej wspólnoty.

Przywódcy religijni

Przywódcy religijni chrześcijan, czyli duchowieństwo²³⁸, pełnią funkcję przewodników wspólnot w zakresie praktyk religijnych, takich jak sprawowanie kultu, nauczanie, duszpasterstwo czy przeprowadzanie obrzędów. Ich strój duchowny jest często charakterystyczny, jak ma to miejsce np. w przypadku kapłanów lub sióstr zakonnych.

Niektóre wspólnoty chrześcijańskie funkcjonują w strukturach hierarchicznych, zarządzanych przez organ kolegialny (synod) i kierowanych przez wysokich rangą zwierzchników, takich jak biskup prymas, arcybiskup czy metropolita.

Zalecenia

- Organy ścigania powinny współpracować i koordynować działania z przywódcami religijnymi oraz z przedstawicielami wspólnot chrześcijańskich, z poszanowaniem ich autonomii w zakresie spraw wewnętrznych.
- Zaleca się zapoznanie się ze strukturą duchowieństwa lokalnych wspólnot oraz z ich specyfiką, w tym z obrzędami i strojem religijnym²³⁹.
- W przypadku potencjalnego przestępstwa z nienawiści wobec chrześcijan, zwłaszcza gdy ofiara była łatwo identyfikowalna, funkcjonariusze organów ścigania powinni odwołać się do części Przewodnika dotyczącej różnic etnicznych, religijnych lub kulturowych między sprawcą a ofiarą w celu uzyskania dodatkowych informacji na temat motywacji uprzedzeniowych.

Wchodzenie do miejsc kultu

W większości denominacji chrześcijańskich przy wchodzeniu do miejsca kultu przyjętym zwyczajem jest zdejmowanie przez mężczyzn nakrycia głowy. Obuwia nie zdejmuje się.

Podczas wizyt w miejscach kultu lub kontaktów ze wspólnotą chrześcijańską zaleca się noszenie skromnego, pełnego szacunku stroju. W niektórych świątyniach mogą

238 Termin „duchowieństwo” oznacza przywódców religijnych jako grupę. Ich tytuły różnią się w zależności od danego wyznania chrześcijańskiego.

239 Na przykład zakonnice, zwłaszcza w katolicyzmie i prawosławiu, noszą obrączkę jako symbol duchowego małżeństwa z Jezusem Chrystusem.

obowiązywać bardziej restrykcyjne zasady dotyczące ubioru, takie jak nakrywanie głowy (choć w większości denominacji nie oczekuje się tego od kobiet, które nie są chrześcijankami).

Zalecenia

- Należy każdorazowo zapoznać się z normami obowiązującymi w danej wspólnocie lokalnej oraz okazywać im należyty szacunek.

